

Vetenskapsrådet

MÖTEN?

Forskning om specialpedagogik i ett internationellt perspektiv

MÖTEN?

Forskning om specialpedagogik
i ett internationellt perspektiv

Claes Nilholm, Örebro universitet

MÖTEN? Forskning om specialpedagogik i ett internationellt perspektiva

Rapporten kan beställas på www.vr.se

VETENSKAPSRÅDET

103 78 Stockholm

© Vetenskapsrådet

ISSN 1651-7350

ISBN 91-7307-091-2

Omslagsbild: Eva S Andersson/Pixgallery.com

Grafisk Form: Erik Hagbard Couchér, Vetenskapsrådet

Original: Maria Wågberg, CM-Gruppen

Tryck: CM Digitaltryck, Bromma 2006

FÖRORD

Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté startade sin verksamhet i mars 2001 och har anslag på drygt 125 miljoner kronor per år. Uppdraget är att främja forskning av hög vetenskaplig kvalitet med relevans för lärarutbildning och pedagogisk yrkesverksamhet. Det innebär forskning om lärande, kunskapsbildning, utbildning och undervisning. På samma sätt som Vetenskapsrådet i övrigt har kommittén även i uppgift att behandla forskningspolitiska frågor och arbeta med forskningsinformation.

Kommittén fördelar medel till forskningsprojekt och forskarskolor. Utöver detta stödjer kommittén även forskarnätverk, arrangerar konferenser och delar ut resebidrag för att stimulera internationellt utbyte mellan forskare. Kommittén har även initierat olika översikter och kartläggningar.

För att stimulera till diskussion om det utbildningsvetenskapliga området och dess fortsatta utveckling har kommittén bett några forskare att belysa olika teman med anknytning till kommitténs uppdrag.

I denna rapport kartlägger docent Claes Nilholm, Örebro universitet den internationella forskningen om specialpedagogik. Rapporten utgår från vad forskarsamhället betraktar som viktig forskning genom att identifiera internationella forskningsarenor, främst via internationella tidskrifter inom området. Artiklarna i inflytelserika tidskrifter på arenorna analyseras med avseende på författares kön och land för institutionell tillhörighet, ämnesinnehåll samt de perspektiv på området som artiklarna uttrycker. Analysen av den internationella forskningen diskuteras i relation till svensk forskning om specialpedagogik. Olika framtida utvecklingsvägar för forskningen identifieras och diskuteras.

Stockholm, augusti 2006

Tjia Torpe
Ordförande

Ulf P. Lundgren
Huvudsekreterare

INNEHÅLL

FÖRFATTARENS FÖRORD	6
1. INLEDNING OCH UTGÅNGSPUNKTER	7
1.1 Rapportens syfte	8
1.2 Tidigare forskning	8
1.3 Grundläggande begrepp och teoretiska utgångspunkter	10
1.3.1 Perspektiv	11
1.3.2 Teoretiska och språkliga utgångspunkter	16
1.3.3 Begreppet "internationell"	18
1.4 Forskningsfrågor	19
1.5 Textens disposition	20
2. IDENTIFIERING AV INTERNATIONELLA ARENOR	21
2.1 Reflektioner över tillvägagångssätt	21
2.2 Konkret tillvägagångssätt	22
2.2.1 Tidskrifter om specialpedagogik	23
2.2.2 Identifiering av tre arenor	24
3. NORDAMERIKANSKA TIDSKRIFTER	27
3.1 Beskrivning av databasen och urvalet av tidskrifter	27
3.1.1 Om databasen ISI web of knowledge	27
3.1.2 Tidskrifter om specialpedagogik	29
3.1.3 Skillnader mellan databasernas klassifikationer	31
3.1.4 Urval av tidskrifter	32
3.2 Sammanfattande analys av nordamerikanska tidskrifter	33
3.2.1 Författarnas kön och land för institutionell tillhörighet	34
3.2.2 Ämnen	35
3.2.3 Ämnen i historisk belysning	37
3.2.4 Perspektiv	38
3.2.5 Perspektiv i historisk belysning	41
3.3 En kompetterande analys – publikationsmönster hos några forskare med ett kritiskt perspektiv	44
3.4 Avslutande diskussion	46
4. BRITTISKA/EUROPEISKA TIDSKRIFTER	48
4.1 European Journal of Special Needs Education	48
4.2 British Journal of Special Education	51
4.3 Sammanfattande analys – Brittiska/Europeiska tidskrifter	53
5. TIDSKRIFTER SOM DEFINIERAR SIG SOM INTERNATIONELLA	54
5.1 International Journal of Inclusive Education	54
5.2 International Journal of Disability, Development and Education	57

5.3 International Journal of Special Education	59
5.4 Tidskrifter som definierar sig som internationella – sammanfattande analys	62
6. SAMMANFATTANDE ANALYS OCH DISKUSSION AV DEN EMPIRISKA UNDERSÖKNINGEN	64
6.1 Internationell forskning?	64
6.2 Jämförande analys och diskussion av forskningen på de olika arenorna	68
6.2.1 Författarnas kön	68
6.2.2 Tematisk analys	69
6.2.3 Perspektiv	70
6.2.4 Sammanfattande slutsatser	72
6.3 Möten?	73
6.4 Diskussion av tillvägagångssätt	75
7. UTVECKLINGSVÄGAR	81
7.1 Forskning om olika grupper	82
7.2 Forskning kring ”inkludering” och ”integrering”	83
7.3 En ”ny” utvecklingsväg	85
7.4 Forskning om forskning	86
8. SVENSK FORSKNING OM SPECIALPEDAGOGIK I ETT INTERNATIONELLT PERSPEKTIV	88
8.1 Den internationella utvärderingen av svensk forskning om specialpedagogik	88
8.2 En empirisk kartläggning av svensk forskning om specialpedagogik	89
8.2.1 Hur definieras forskningsområdet?	89
8.2.2 Sammanställning/analys av forskningen	90
8.2.3 Författarnas slutsatser om svensk forskning	91
8.3 En kritisk granskning	91
8.4 Diskussion av kartläggningarna	93
8.4.1 Vilken bild av svensk forskning ger översikterna?	93
8.4.2 Jämförelse mellan kartläggningar av svensk och internationell forskning	94
8.4.3 Implikationer för svensk forskning – en diskussion	96
REFERENSER	98
Tidskrifter (alla nr år 2004)	100
APPENDIX A: AMERIKANSKA TIDSKRIFTER	102
1. Journal of Learning Disabilities	102
2. Exceptional Children	106
3. Journal of Special Education	108
4. Annals of Dyslexia	110
5. Remedial and Special Education	112
6. Learning Disability Quarterly	115
7. Topics in Early Childhood Education	117

FÖRFATTARENS FÖRORD

En kollega sa till mig angående min forskningsöversikt: ”Du måste skapa en narrativ!” Och visst har det handlat om att skapa någon form av narrativ mening av ett stort och ibland inte så lite motspänstigt material. Jag har heller inte funnit någon studie jag kunnat ha som ett riktmärke, varför min tacksamhet är desto större till de deltagare som i olika seminariesammanhang hjälpt mig i min navigering.

Således vill jag rikta ett tack till deltagare i seminarier vid Pedagogiska Institutionen, Örebro Universitet, Pedagogiskt Arbete, Linköpings Universitet, Utbildningsvetenskapliga Institutionen, Karlstad Universitet, och sist men inte minst, vid Enheten för Specialpedagogik, Göteborgs Universitet, där jag fick så många viktiga synpunkter att jag blev tvungen att be om att få uppskjuta min deadline till Vetenskapsrådet. Ett speciellt tack till Bertil Gustavsson för hans kritiska men fruktbara synpunkter.

Jag vill också tacka Ann-Katrin Swärd för att hon problematisat benämningens etik, Guy Karnung för hans aldrig sviktande entusiasm för forskningsöversikter och goda råd kring genomförandet av sådana, Owe Lindberg som var vänlig nog att vara kommentator på en tidig version av manuskriptet, Lars-Christer Hydén och Anna-Lena Eriksson-Gustavsson för framförallt deras tydliggörande av behovet av struktur samt Stefan Samuelsson för hans beredvillighet att diskutera tendenser i den samtida internationella läsforskningen. Bengt-Erik Eriksson och Christina Brage gav ovärderlig hjälp genom att introducera mig till databaserna som används i undersökningen. Jag vill också tacka Britta Wingård och Lotta Holme för deras synpunkter och Vetenskapsrådet för att jag fått tillfälle att genomföra detta arbete. Ingen mer än jag är förstås ansvarig för arbetets innehåll. Arbetet tillägnas min pappa, som alltid förstod att värdesätta möten.

Mars 2006

Claes Nilholm

1. INLEDNING OCH UTGÅNGSPUNKTER

Våren 2005 fick jag i uppdrag av vetenskapsrådet att arbeta med en kartläggning av forskning om specialpedagogik i ett internationellt perspektiv. Dels skulle jag skriva en egen text om ämnet och dels anordna en konferens med ledande företrädare för svensk forskning om specialpedagogik¹. Föreliggande text utgör en rapport av den första delen av mitt uppdrag. Texten bör läsas som ett inlägg i, och ett underlag för, en diskussion om hur forskningsområdet ska förstås.

Definitionen av ett forskningsområde vilar självklart ytterst på forskarsamhället. Men hur ska forskarsamhället, som samhälle, definiera sitt område? Avgörande här, anser jag, är hur forskarsamhället definierar sig självt. Man kan med en enkel dikotomisering tydliggöra två olika möjligheter som forskarsamhällen har att identifiera sig själva. Ett sätt är att forskarsamhället definierar sig som en "community"². Att forskarsamhället definierar sig som en "community" innebär att man uppfattar att man har ett gemensamt ansvar för sitt område och att man således bör och måste definiera området i olika former av kommunikativa processer.

"Community"-begreppet innebär en stor tolerans för olikheter och skillnader i förståelsen av forskningsområdet. Detta innebär inte att en forskare inte ska argumentera för sitt eget perspektiv, men man måste hålla isär "community-intresset" (hur bör vi göra med vårt område?) från "egenintresset" (hur tycker jag/vi att forskningen inom området bör se ut). Det är alltså betydelsefullt att olika uppfattningar möts i en kritisk diskussion. Alternativt kan forskarsamhället, bildligt talat, uppfatta sig självt som en rad entreprenörskap som i öppen konkurrens tävlar om hur området ska förstås, eller att någon/några i kraft av sin auktoritet (i form av tjänster, forskningsanslag eller andra framgångskriterier) formulerar områdets karakteristika. Dessa båda sidor av dikotomin kommer förmodligen alltid att ha betydelse, men jag tycker personligen att tonvikten bör ligga på forskarsamhället som en "community". Uttryck för ett sådant perspektiv är alltså en tolerans för olikheter och, inte minst, möten i olika former mellan olika synsätt. Ingen person/grupp kan ha ensamrätt att formulera området, men väl en skyldighet att formulera sin/sina bilder av det. I mötet mellan olika bilder tydliggörs likheter och skillnader och i sådan möten måste alltså en

---

¹ Jag använder benämningen "forskning om specialpedagogik" i stället för den vanligare "specialpedagogisk forskning". Mitt skäl att använda den förra benämningen förklaras i avsnitt 1.3.2.

² Jag föredrar här att använda det engelska begreppet, som jag tycker saknar en fullgod svensk motsvarighet.

stor tolerans finnas; inte minst om någon kritiskt granskar ens egna utgångspunkter. Föreliggande text kommer förhoppningsvis att uppfattas som ett yttrande i ett sådant pågående samtal om forskningsområdets karaktär.

I detta inledande avsnitt redogör jag först för syftet med min undersökning (1.1). Därefter diskuterar jag tidigare forskning (1.2) och de övergripande teoretiska utgångspunkterna för min kartläggning (1.3). Sedan operationaliserar jag forskningssyftet i form av ett antal forskningsfrågor (1.4). Avslutningsvis i denna inledning redogör jag för hur jag har disponerat texten i resten av rapporten (avsnitt 1.5).

1.1 Rapportens syfte

Mitt huvudsyfte är att kartlägga den internationella forskningen om specialpedagogik. Jag väljer en metod som utgår från vad forskarsamhället, snarare än jag själv, betraktar som viktig forskning. Det är min övertygelse att sådana kartläggningar har en avgörande betydelse för att synliggöra forskningen och därmed ge en utgångspunkt för fördjupad reflektion över denna.

Med kartläggningen som utgångspunkt är mitt syfte också att diskutera dels framtida utvecklingsvägar för forskningen, dels svensk forskning om specialpedagogik och dess relation till forskningen på internationella arenor.

1.2 Tidigare forskning

Undersökningen som jag genomför är förstås att betrakta som forskning om forskning eller s.k. "meta-forskning". Jag är således inte så intresserad av den specialpedagogiska praktiken såsom av forskningen om denna, dvs. mitt studieobjekt är forskningen om specialpedagogik. Vidare vill jag studera denna forskning som ett internationellt fenomen och utifrån hur forskarna själva definierar sitt område. Men vilka tidigare studier kan jag då luta mig mot? De studier som jag kommit i kontakt med har i huvudsak intresserat sig för forskningen på olika nationella arenor. Ofta har då också de teoretiska utgångspunkterna inneburit att forskningen i hög grad perspektiverats utifrån författarens egna teoretiska utgångspunkter (se t.ex. Brantlinger, 1997). Således förefaller mitt syfte att försöka kartlägga internationell forskning i stor utsträckning på dess egna premisser att vara ett nytt fokus. Som jag beskriver närmare senare, så kommer jag att i kartläggningen utgå från tidskrifter som forskarsamhället finner betydelsefulla. Jag har inte sett nå-

gon studie som på ett liknande sätt fokuserat internationella tidskrifter.

Vilka analysredskap är då rimliga att använda? Översikter handlar ju om att kategorisera den befintliga forskningen som något och vanligt är att undersöka art och förekomst av olika perspektiv inom forskningen (se t.ex. Skrtic, 1991, 1995, Emanuelsson, Persson och Rosenqvist, 2001). Jag avser också att göra detta på ett sätt som jag närmare kommer att karakterisera senare. Innan dess vill jag dock presentera en modell som Skrtic (1995) använt, eftersom hans modell haft en stor spridning och vid första anblick förefaller visa på en rimlig, och inte minst "vetenskapligt" grundad, utgångspunkt för en kartläggning av forskning.

Skrtic (a.a) övertar en modell hämtad från Burrell och Morgan (1979), vilka kategoriserar sociologisk och organisationsteoretisk forskning i termer av fyra grundläggande paradig. De fyra paradigmen genereras utifrån de två dimensionerna "syn på forskning" respektive "syn på samhället". Vad gäller den första dimensionen, "syn på forskning" (operationaliserat utifrån de antaganden en viss teori gör vad gäller de fyra underliggande dimensionerna ontologi, epistemologi, metod och människans natur) urskiljer Burrell och Morgan (a.a) en "subjektivistisk" syn på vetenskap (med antaganden om nominalism, antipositivism, nomotetisk metod och voluntarism för de fyra underliggande dimensionerna) och en "objektivistisk" syn (karakteriserad av realism, positivism, determinism och nomotetisk metod). På ett liknande sätt urskiljs ett antal underdimensioner vad gäller "syn på samhället" vilka tillsammans genererar de övergripande synsätten "konsensus" respektive "konflikt".

De fyra paradigmen utmärks således av (med benämningar inom parenteser)

- 1 En subjektivistisk vetenskapssyn och en konsensus syn på samhället (Tolkningsperspektiv).
- 2 En subjektivistisk vetenskapssyn och en konfliktsyn på samhället. (Radikal humanism).
- 3 En objektivistisk vetenskapssyn och en konsensus syn på samhället (Funktionalism).
- 4 En objektivistisk vetenskapssyn och en konfliktsyn på samhället (Radikal strukturalism).

Utifrån dessa paradig kategoriserar Skrtic (1995) forskning om specialpedagogik.

Skrtics angreppssätt kan alltså närmast karakteriseras som "a prioriskt", dvs. han urskiljer de relevanta indelningsgrunderna på förhand.

Ett annat sätt att närma sig fältet är att försöka tematisera den befintliga forskningen om specialpedagogik i termer av några, i något högre grad, empiriskt genererade kategorier. Så gör t.ex. Emanuelsson, Persson och Ro-

senqvist (2001), då de menar att forskning om specialpedagogik kan beskrivas utifrån två idealtypiska perspektiv, ett kategoriskt och ett relationellt. Något förenklat kan man säga att i det förra perspektivet ses skolproblem som relaterade till brister hos individer, medan det senare perspektivet flyttar problemet från individ till kontext. Intressant här är att var problemet lokaliseras blir en viktig dimension när det gäller att kategorisera befintlig forskning. Jag har tidigare (Nilholm, 2005) argumenterat för att just denna dimension ofta ses som avgörande för att karakterisera skillnaden mellan olika perspektiv på specialpedagogik. Jag kommer att använda en liknande dimension som Emanuelsson m.fl. (a.a) och andra använt, eftersom jag anser att dynamiken i forskningen till stor del just har att göra med hur problemens "natur" förstås. Talet om specialpedagogik har ju historiskt sett varit ett tal om just problem. Då specialpedagogik har handlat om frågor om normalitet och avvikelse och ytterst om människors värde och rättigheter, så blir etiskt-politiska ställningstaganden vad gäller själva "problemet" ofrånkomligen centrala för området. Detta låter sig inte riktigt fångas in av Skrtics (1991, 1995) sociologiskt inspirerade analyschema. Corbett och Norwich (1997) är också kritiska till en sociologisering av området och skriver om behovet av nya fokus utgående från

the moral dilemma between recognising differences which require specific support and insisting on equal rights for all which can lead to a negation of individual special needs (s. 381).

Således betraktar dessa forskare en moralisk aspekt som något centralt för forskningen. Jag kommer att återkomma till denna diskussion när jag nedan skisserar mina egna utgångspunkter. Sammanfattningsvis kan man konstatera att det föreliggande projektet har ett tämligen unikt empiriskt fokus, samtidigt som också analysen av forskningen görs utifrån utgångspunkter som till delar är nya.

1.3 Grundläggande begrepp och teoretiska utgångspunkter

Det är alltså viktigt att tydliggöra mina egna utgångspunkter för det empiriska arbetet. Jag kommer att redovisa sådana utgångspunkter under tre rubriker nedan. Först kommer jag att motivera och diskutera min användning av begreppet "perspektiv" samt presentera min användning av det i kartlägg-

ningen (avsnitt 1.3.1). Jag kommer att här relatera mig till den diskussion jag fört ovan om bl.a Skrtics (1991, 1995) arbeten. Därefter så kommer jag att ytterligare tydliggöra hur jag teoretiskt och språkligt närmar mig området (avsnitt 1.3.2). Sedan ger jag en initial definition av begreppet "internationell", eftersom det har en grundläggande betydelse för min kartläggning (avsnitt 1.3.3). Jag vill redan nu påpeka att det inte är någon självklarhet hur det definieras.

1.3.1 Perspektiv

Precis som inom samhällsvetenskaplig och pedagogisk forskning generellt, så bedrivs forskning om specialpedagogik utifrån en mängd olika perspektiv. Med "perspektiv" avses i detta senare sammanhang

... alternative ways of looking at the phenomenon of educational difficulty, based on different sets of assumptions that lead to different explanations, different frames of reference and different kind of questions to be addressed (Ainscow, 1998, s 8).

Ett perspektiv grundar sig alltså på ett antal antaganden och omfattar specifika förklaringar, referensramar och frågor om skolproblem. Beroende på de antaganden vi gör kommer vi då att se på problem i undervisningen på olika sätt. Noterbart är att Ainscow lyfter fram betraktandet ("looking at") av specialpedagogik, men jag skulle vilja hävda att också handlande uttrycker, eller snarare är, perspektiv³.

Ett alternativ till "perspektiv" hade varit att använda begreppet "diskurs", som i flera sammanhang ges en definition motsvarande den som här getts "perspektiv", även om ofta de språkliga aspekterna framhävs ännu mer i definitioner av "diskurs". Min erfarenhet är att diskurs som fenomen ofta förtingligas. Således börjar "diskursen" närmast att leva ett eget liv på ett sätt som kan göra att det ibland blir oklart hur "diskursen" hänger ihop med det som människor säger och samtalar om i konkreta kontexter. Även "ideologi" används ibland på ett motsvarande sätt som "perspektiv", men då ofta i relation till sin motsats "icke-ideologi". Andra alternativ är "föreställningar om", "sociala representationer av", "synsätt på" och "paradigm" (jmf. Skrtic, 1991, 1995). De olika alternativen får sin speciella betydelse av att de utvecklats inom olika teoretiska traditioner.

³ Detta är en viktig poäng, då handlingar i olika sammanhang mystifieras. T.ex. talas det om utövandet av olika yrken som "konst" eller att de bygger på "tyst kunskap". Dessa beteckningar leder lätt tanken till att det handlar om något som svårigen låter sig förstås och, vilket är det viktiga i detta sammanhang, som något som uttrycker (eller snarare är) något allmänt gott och inte ett perspektiv på vad som är gott.

Jag väljer att använda beteckningen "perspektiv", då det till vissa delar står mer neutralt till olika teoretiska traditioner än flera av de alternativ som här nämnts samt att begreppet i vardagsspråket har en betydelse som ligger nära den jag ger begreppet. Vidare är det min erfarenhet att begreppet "perspektiv" ofta blir relativt oproblematiskt i diskussioner om olika sätt att förstå specialpedagogik. Många av begreppen som nämnts ovan genererar diskussioner om själva redskapen snarare än ett fokus på det arbete som redskapen används för. Vidare anser jag att det finns problem med begrepp såsom exempelvis "teori" respektive "paradigm", eftersom de hämtats från det naturvetenskapliga området som jag anser har en helt annan karaktär än samhällsvetenskapen⁴.

Forskningen om specialpedagogik, såväl i Sverige som internationellt, dominerades länge av ett perspektiv med rötter i medicin och psykologi, där problem i skolan i hög grad sågs som orsakade av individers brister. Detta traditionella perspektiv har getts olika namn av olika forskare (se tabell 3.1). Utifrån ett sådant synsätt blir forskningens uppgift att avhjälpa de brister som dessa individer uppvisar.

Tabell 1.1. Några forskares benämning på ett traditionellt perspektiv.

Forskare	Benämning
Skrtic (1991, 1995)	Funktionalistiskt
Ainscow (1998)	Individualistiskt ⁵
Haug (1998)	Kompensatoriskt
Clark, Dyson och Millward (1998)	Medicinskt-psykologiskt
Emanuelsson m fl (2001)	Kategoriskt

Under senare år har det traditionella perspektivet utmanats på olika sätt. Clark, Dyson och Millward (1998) tonar ned betydelsen av sådana variationer i utmaningarna mot det traditionella perspektivet och lyfter fram det gemensamma i de teoretiska utmaningarna:

It is our contention, however, that an emphasis on differences between these newer positions tends to disguise the extent to which they are, in fact underpinned by certain common assumptions and, even more noticeably, are united in their critique of the older psychomedical paradigm (Clark, Dyson och Millward, 1998, s 158).

⁴ Här finns förstås en rad viktiga frågor att studera och diskutera. Om positivismen ska ses som ett försök att efterlikna naturvetenskaperna, och också har kritiserats för detta, så går lånet av tänkesätt och metaforer långt utöver positivismens inflytande, också i teoritraditioner som betecknar sig som "anti-positivistiska".

⁵ Ainscow (1998) använder inte explicit beteckningen "individualistiskt", men begreppet svarar väl mot hans beskrivning av ett traditionellt perspektiv.

Sådana delade utgångspunkter som Clark m.fl. (a.a) nämner är idén om att forskning inte kan vara värderingsfri och att det finns faktorer "bakom" specialpedagogiken som verkar förtryckande/diskriminerande. Även då man inte explicitgör etiska och politiska ställningstaganden menar Clark m.fl. (a.a) att man utgår från sådana i sitt teoretiserande. Det som framförallt kännetecknar de nya positionerna enligt Clark m.fl. (a.a) är kritiken mot det traditionella perspektivet och kanske framförallt idén om att brister hos individer skapar skolproblem. Istället pekas andra faktorer ut som det som skapar ett behov av specialpedagogik (Clark m.fl. 1998, jmf också Nilholm, 2003) såsom skolors misslyckande (Ainscow, 1991), socioekonomiska orättvisor (Oliver, 1988) och professionella intressen och diskurser (Corbett, 1996).

På så sätt menar man att etiska och politiska ställningstaganden inte lever ett liv vid sidan om den vetenskapliga verksamheten. Det betonas att ställningstaganden vad gäller värden som rättvisa, inkludering och jämlikhet är avgörande för både en förståelse och en förändring av specialpedagogik. Inte minst Skrtic (1991, 1995) brukar identifieras som en företrädare för ett kritiskt förhållningssätt till den specialpedagogiska praktiken och titeln på hans verk från 1995 "Disability and democracy – reconstructing (special) education for modernity" speglar väl hans projekt att utifrån pragmatiskt filosofiska utgångspunkter dekonstruera specialpedagogik och konstruera en inkluderande utbildning. Thomas och Loxley (2001) ger i sin bok "Deconstructing special education and constructing inclusion" också uttryck för en radikal kritik av specialpedagogiken. Sammantaget kan sägas att det under framförallt de två senaste årtiondena vuxit fram alternativ till det traditionella perspektivet på specialpedagogik vilka finner sin enhetlighet framförallt i sin kritik av det traditionella perspektivet.

Även om det traditionella och det alternativa perspektivet förefaller vara väsensskilda, så finns det en dimension där de är märkvärdigt lika och det gäller deras normativitet. Båda perspektiven tar sin utgångspunkt i en idé om diagnos och bot. I det kompensatoriska perspektivet diagnosticeras individen. I det kritiska perspektivet "diagnostiseras" skolan, samhället och/eller diskursen. I det förra fallet ska individen kompenseras för att uppnå någon form av normalitet. I det senare fallet finns en implicit idé om att en annan skola, ett annat samhälle och/eller andra diskurser kan lösa de problem som specialpedagogiken döljer. Jag har i olika sammanhang (Nilholm, 2003, 2005, u.u) argumenterat för behovet av att urskilja ett tredje grundläggande perspektiv, ett s.k. dilemmaperspektiv (Nilholm, 2005). Dilemmaperspektivet tar sin utgångspunkt i att skolproblem konstrueras i specifika sociokulturella sammanhang där olika aktörer och grupper förhandlar vad elevers olikhet betyder och hur den ska hanteras. Begreppet "dilemma" kommer av att olikhet inte låter sig hanteras på något entydigt bra sätt. Exempelvis är moderna utbildningssystem komplexa uttryck för en rad olika gruppers intressen och

fyllt av tillfällen då olika "goda" värderingar står delvis i motsatsställning till varandra. Ett grundläggande dilemma handlar om olikhet ska kategoriseras (och då just pekas ut som olikhet) eller inte (och då ändå märkas); paradoxalt nog riskerar båda dessa förhållningssätt att olikhet förstärks. Viktigare ändå är värderingen av olikhet. Här handlar dilemmat om olikhet ska ses som en tillgång eller om den ska värderas. När det gäller specialpedagogik är det ju uppenbart att det historiskt handlat om marginalisering av grupper som identifierats utifrån ett bristtänkande. Samtidigt kommer alla sociala system att värdera beteenden och, snarare än att förneka detta, blir det viktigt att diskutera hur sådana värderingar görs. Dilemmat blir ju här tydligt då exempelvis flera av specialpedagogikens "målgrupper" just identifieras av att man brister i förmågor som skola och samhälle värdesätter.

Jag har karakteriserat perspektiven som övergripande orienteringspunkter för att beskriva olika mer konkreta positioner (se Nilholm, 2005). Således är olika kompromisser mellan perspektiven vanligare än att de föreligger i renodlad form. Jag kommer i detta arbete att använda min indelningsgrund för att beskriva de forskningsperspektiv jag möter i det empiriska materialet, men också anpassa den något till materialets beskaffenhet. Mer specifikt så kommer jag att framförallt beskriva materialet utifrån två aspekter. Å ena sidan huruvida forskningsperspektivet är normativt och söker en lösning på de specialpedagogiska problemen. Å andra sidan om man kartlägger olika sociala aktörers perspektiv på specialpedagogik. I det förra fallet kommer jag att beskriva hur "problem" förläggs i dimensionen individ-kontext. I termer av mina perspektiv handlar alltså dimensionen om en rörelse mellan ett traditionellt och ett alternativt perspektiv. I huvudsak kommer jag i den empiriska undersökningen att identifiera tre olika, normativa utgångspunkter⁶, kring vilka jag organiserar min diskussion om normativa perspektiv i det empiriska materialet. För det första en utgångspunkt där individen till stora delar ses som problembärare, för det andra perspektiv som identifierar problem hos individer men också i individens kontexter, men där det i grunden ändå handlar om integreringsproblematik (dvs. hur individer med problem/funktionshinder ska bli delaktiga i relativt stabila strukturer)⁷ och för det tredje perspektiv som radikalt utmanar befintliga praktiker utifrån ett inkluderingsperspektiv (dvs. en utgångspunkt där skolan i grunden ska organiseras utifrån elevers olikhet). Här handlar det förstas om en glidande skala där man skulle kunna urskilja ytterligare positioner.

⁶ Jmf också diskussion i avsnitt 7 om normativitet.

⁷ Dvs. strukturer som har sin tradition i en segrerande praktik.

Ytterligare en aspekt handlar alltså om huruvida man studerar aktörsperspektiv eller ej. Med aktörsperspektiv menar jag de synsätt som olika aktörer i specialpedagogiska sammanhang, t.ex. politiker, lärare, föräldrar och elever uttrycker. Det är förstås fullt möjligt att studera aktörsperspektiv och granska dessa inom ramen för ett övergripande normativt perspektiv. Då blir aktörsperspektiven en del av forskarens normativa projekt. Både kvantitativa och vissa kvalitativa metoder lämpar sig väl för detta. Det finns också möjlighet att studera aktörsperspektiv mer utifrån deras egna premisser och/eller utifrån hur de formas i sociala sammanhang i interaktion med andra perspektiv. I det senare fallet närmar man sig det jag kallat ett dilemmaperspektiv (se Nilholm, 2005). Jag kommer att översiktligt karakterisera aktörsperspektivets roll i forskningen utifrån dessa distinktioner.

Inom ramen för de perspektiv som utgör utgångspunkten för min analys finns förstås olika teorier och modeller forskarna arbetar efter. Av erfarenhet vet jag att en stor del av den internationella forskningen tar sina utgångspunkter i en kvantitativ, objektivistisk forskningstradition där man söker fastställa samband mellan olika variabler. På så sätt kommer olika teorier inom ett område såsom t.ex. läsforskning att handla om hur viktiga variabler i området förhåller sig till varandra (ex. hur förhåller sig fonologisk medvetenhet till läsförmåga). Teorier på denna nivå har jag inte haft möjlighet att kartlägga i detalj inom ramen för detta arbete, utan när jag skriver om perspektiv menar jag framförallt de övergripande antaganden som görs om problemets "natur". På samma sätt används en rad olika metateoretiska och teoretiska utgångspunkter inom ramen för en kritik av specialpedagogik, t.ex. socialkonstruktivistiska, post-strukturella, pragmatiska och, vilket är vanligast, "inclusion-teoretiska"⁸ utgångspunkter. Poängen här är att använda analytiska redskap som är tillräckliga för att avtäckta viktiga distinktioner i den empiriska forskningen utan att man hamnar på en alltför detaljerad nivå. Jag kommer därför att koncentrera mig på de övergripande distinktionerna, dvs. graden och arten av normativitet och det utrymme som ges aktörsperspektiv i forskningen. Samtidigt kommer jag också att emellanåt diskutera teorier i den bemärkelse begreppet getts här.

Hur förhåller sig då mina analysredskap till Skrtics (1991, 1995) som beskrivits ovan? Skrtics dimension "syn på vetenskap" innefattar inte den dimension som jag lyft fram som central, dvs. graden av normativitet i vetenskapen. Han problematiserar ej heller i sitt eget arbete (1991, 1995) fullt ut sin egen, genomgripande normativitet, utan tar närmast för givet att det är forskarens

---

8 Jag använder begreppet för att beteckna undersökningar som tar sin utgångspunkt i en idé om "inclusion" som ett eftersträvarvärt mål och sedan har denna idé som bakgrund till insamlande och tolkning av data.

uppgift att lösa problemen med individers olikhet⁹. Han lyfter ej heller fram ”placeringen av problemet” som någon grundläggande dimension. Något förenklat skulle man kunna säga att Skrtic närmast a-prioriskt karakteriserar talet om specialpedagogik som ett framförallt vetenskapligt sådant, medan jag menar att detta tal utöver de vetenskapliga aspekterna också har ett moraliskt och politiskt innehåll. Man skulle kunna säga att mina distinktioner både utgår från vetenskapliga kriterier (normativitet/perspektivism) och moraliska/politiska (problemets placering).

Man kan säga att delvis olika perspektiv på specialpedagogik utvecklats inom ramen för olika nationella/kulturella sammanhang som en del av sociala praktiker i dessa specifika kontexter. Just att perspektiv är knutna till nationella/kulturella sammanhang gör att det förstås blir viktigt att närmare studera vems/vilkas perspektiv som eventuellt dominerar den internationella forskningen. Således kommer jag att i min empiriska undersökning inte bara fokusera vilket perspektiv som uttrycks utan också vem som uttrycker det. Eftersom jag kommer att analysera tidskriftsartiklar så har jag endast tillgång till information om författarens kön respektive land för institutionell tillhörighet, så analysen blir av naturliga skäl av övergripande karaktär. Samtidigt kan denna enkla form av analys ge intressant kunskap¹⁰.

1.3.2 Teoretiska och språkliga utgångspunkter

Min egen utgångspunkt för det föreliggande arbetet är sociokulturell. Det innebär att jag betraktar olika perspektiv på specialpedagogik som konstruktioner som är knutna till vissa tider och platser. Vi kan inte räkna med någon sorts slutgiltig teori som förklarar specialpedagogik som social företeelse eller som slutgiltigt löser de problem som specialpedagogik fokuserar på. Snarare är det så att olika perspektiv kan identifieras och lokaliseras och på det sättet kan en övergripande bild av forskningen om specialpedagogik konstrueras. Förekomsten av olika perspektiv kan ses som något positivt i sammanhanget, inte minst om perspektiv möts och befruktar varandra. Rapportens titel ”Möten?” understryker just betydelsen av att se om synsätt möts och vad som i så fall händer samt också ett intresse för hur sådan möten bör gestaltas (se inledningen av detta kapitel).

⁹ Någon gång uppvisar han dock en ambivalens i detta.

¹⁰ Utifrån ett sociokulturellt perspektiv blir det förstås intressant att närmare analysera vetenskapliga texters innehåll i relation till mer nationellt/kulturellt orienterade ideologier kring barns olikhet. Jag har inte haft någon möjlighet att fokusera detta inom ramen för det föreliggande arbetet. Ej heller har jag haft möjlighet att i den utsträckning som jag önskat knyta innehåll i vetenskapliga perspektiv till historiska förändringar.

Utgångspunkterna ska definitivt inte ses som ett accepterande av en vetenskaplig relativism, där alla perspektiv ses som lika värda. Vidare är det förstås så att olika perspektiv måste delvis få utvecklas på sina egna premisser och i sina olika kontexter. Men utgångspunkterna ska ses som en skepsis gentemot försök att totalisera området utifrån vissa, specifika synsätt. Därför är det också av yttersta vikt att analysera vem/vilka det är som får uttrycka sina perspektiv i olika sammanhang. En kartläggning av forskning blir då också en studie av maktförhållanden.

Antaganden om att man skulle kunna enas om ett vetenskapligt perspektiv på människan som social varelse, menar jag är en nästan cynisk (miss)uppfattning. Ett sådant tal handlar nästan uteslutande om att det är ens egna perspektiv som andra ska anamma. En sådan komplex varelse som människan och likaledes komplexa fenomen som mänskliga praktiker, kulturer och samhällen förenklas ju oerhört om vi menar att det finns ett "rätt" sätt att betrakta dem på. Vad som är viktigt är att kunna föra en dialog där man erkänner skillnader och likheter i synsätt och där man respekterar skillnaderna¹¹. Det är just i utrymmet mellan en oproblematiserad övertygelse om rationellt grundade framsteg utifrån rätt perspektiv och en skepsis gentemot möjligheten till någon form av framsteg överhuvudtaget som jag vill positionera detta arbete.

Utifrån de sociokulturella utgångspunkter jag skisserat blir det tydligt att det inte finns något "neutralt" perspektiv på specialpedagogik, utan hur man väljer ord och uttryck visar också vilket perspektiv man lägger på de fenomen man skriver om. Jag kommer därför att försöka vara så tydlig som möjligt med hur jag s.a.s "språksätter" området. Utgångspunkten är en tydlig distinktion mellan när jag ger mina egna respektive återger andras beskrivningar. I det senare fallet kommer jag att använda de begreppssystem och den terminologi som används i de kontexter som jag skriver om.

I mina egna beskrivningar kommer jag att förhålla mig problematiserande till själva språksättningen av området. Ett exempel på detta är distinktionen pedagogik/specialpedagogik som jag menar speglar skillnader som gjorts i den samhälleliga praktiken vilka ytterst bygger på en distinktion mellan normalt/onormalt. Genom att problematisera sådana distinktioner, vilket alltså utgör en "analytisk hållning" utifrån mina utgångspunkter, ger jag uttryck för att man inte oproblematiserat kan använda dem som analytiska kategorier i vetenskapligt arbete. Att göra det är alltså att återskapa en distinktion som gjorts i den sociala praktiken mellan "normal" undervisning och

¹¹ Vissa skillnader kan förstås inte respekteras utan jag talar här om skillnader utifrån en gemensam, demokratisk utgångspunkt.

undervisning för ”speciella” elever. Det är min övertygelse att forskningens uppgift är att problematisera sådana föreställningar, snarare än att just åter-skapa dem. Också i andra sammanhang försöker jag i mina egna beskrivningar hantera denna typ av dilemman.

1.3.3 Begreppet ”internationell”

Avgörande för kartläggningen är tolkningen av ”internationell”. Med detta begrepp kan avses forskning som

- 1) är icke-svensk (extra-nationell, inte-nationell),
- 2) är anglosaxisk, eller
- 3) involverar möten mellan forskare från olika nationer (inter-nationell).

Om jag utgår från den första tolkningen av ”internationell”, vilket är fullt rimligt ur en ”nationell” utgångspunkt, så kartlägger jag forskningen i andra nationella kontexter. Utifrån den andra definitionen så kartläggs forskning inom det anglosaxiska området. Jag har valt att framförallt lägga tonvikten vid den tredje tolkningen av begreppet, vilket i praktiken ändå har kommit att innebära att min kartläggning domineras av anglosaxisk forskning. Eftersom de internationella tidskriftsarenor som jag med mina definitioner funnit (se avsnitt 2) är anglosaxiskt dominerade, så kommer kartläggningen alltså att omfatta både forskning inom det anglosaxiska området och internationell forskning enligt den definition jag givit.

I avsnitt 2 kommer begreppet ”internationell forskning” att operationaliseras. Redan här vill jag dock något diskutera begreppet och utveckla vad jag avser med ”möten” mellan forskare. Om vi från en utgångspunkt där ”internationell” i någon mening betecknar ett utbyte av forskning mellan forskare från olika länder, så kan ett sådant utbyte förstås gestaltas på olika sätt. Utbytet kan bestå i att man i det ena landet ”importerar” forskning. Från det mottagande landets horisont skulle man kunna beteckna sådan forskning som ”hemtagningsforskning”, dvs. man hämtar vad man bedömer vara värdefulla idéer och insikter på en ”extra-nationell” arena. Sådan hemtagningsforskning är ju inte uttryck för ett möte i genuin mening där båda parterna i relationen involveras. Eftersom jag har velat fokusera på internationell forskning i denna senare mer genuina mening, så kommer jag alltså att kartlägga sammanhang där forskare från olika nationella kontexter bidrar aktivt.

En viktig aspekt som måste understrykas med detta sätt att definiera ”internationell forskning” är att själva mötesplatsen inte är neutral. Oavsett vilken mötesform man väljer att studera är det således svårt att hitta neutrala arenor för internationell forskning. Tidskrifter, eller snarare

tidskriftsarenor, som jag av olika skäl valt att undersöka, är inga neutrala mötesplatser. Arenorna omfattar tidskrifter som är utgivna av förlag från vissa länder med en viss typ av representation i redaktionsråden. I regel har de en viss innehållslig inriktning vad gäller forskning om specialpedagogik, kanske också en "perspektivbärande" karaktär. Arenor konstitueras ju väldigt sällan utifrån inter-nationella utgångspunkter. Således är maktfrågor ett ofrånkomligt inslag i analyser av internationell forskning utifrån de utgångspunkter jag här skisserat, och jag kommer att återkomma till sådana frågor löpande i texten.

Jag har haft två viktiga kriterier när jag valt ut den forskning som analyseras. För det första att forskningen ska vara internationell på så sätt att forskare med skilda nationella bakgrunder möts och antalet forskare som har potentiell tillgång till mötesplatsen ska vara stort. För det andra ska forskningen ha bedömts ha en god kvalitet av forskarsamhället. Dessa krav ledde till att jag inriktat mig på tidskrifter som har ett referee-förfarande, har stor betydelse för forskningsområdet och där artikelförfattare från olika länder medverkar. Hur jag gått tillväga beskrivs ingående i avsnitt 2.

1.4 Forskningsfrågor

Syftena att kartlägga den internationella forskningen och att diskutera framtida utvecklingsvägar för forskningen, inbegripet svensk forskning om specialpedagogik, kan mot bakgrund av ovanstående resonemang nu konkretiseras i ett antal forskningsfrågor. Den första forskningsfrågan rör framförallt forskningsarenorna:

- 1 Vilka tidskriftsarenor för internationell forskning finns?
De två följande forskningsfrågorna rör vem/vilka som uttrycker sina perspektiv på de olika arenorna.
- 2 Var har författarna på de olika arenorna sin institutionella tillhörighet?
- 3 Hur är fördelningen mellan manliga och kvinnliga författare på de olika arenorna?

Sedan följer fyra forskningsfrågor som rör forskningsinnehåll och forskningsperspektiv på de olika arenorna:

- 4 Vilka ämnen dominerar de olika arenorna?
- 5 Vilka forskningsperspektiv (normativitet/perspektivism) dominerar på de olika arenorna?
- 6 Var förläggs problemet i studier med normativa utgångspunkter?
- 7 Förekommer aktörsperspektiv och vilken betydelse får de?

Därefter följer tre frågor som har att göra med jämförelser av arenorna samt implikationer för fortsatt forskning och för den svenska forskningen.

- 8 Hur ser de internationella arenorna ut i ett jämförande perspektiv med avseende på frågorna 2-7 ovan?
- 9 Utifrån utfallen på frågorna ovan, vilka är de intressanta utvecklingsvägarna för framtida forskning?
- 10 Utifrån utfallen på frågorna ovan, hur kan man betrakta svensk forskning om specialpedagogik i ett internationellt perspektiv?

Mina forskningsfrågor ska ses som uttryck för ett intresse för att beskriva forskningen som den definieras av forskarsamhället. Samtidigt kommer jag också att föra in en del egna normativa ställningstaganden, framförallt i relation till diskussioner om önskvärdheten av olika möten.

1.5 Textens disposition

I avsnitt 2 kommer urvalet av internationella arenor att beskrivas i detalj. Därmed besvaras också den första forskningsfrågan ovan. I de tre därpå följande avsnitten kommer de tre internationella tidskriftsarenor som identifierats att beskrivas, i tur och ordning (avsnitt 3-5). I vart och ett av dessa avsnitt beskrivs först urvalet av tidskrifter. Vidare beskrivs artikelförfattarnas kön och land för institutionstillhörighet (forskningsfråga 2 och 3), tidskrifternas ämnesfokus samt övergripande perspektiv (forskningsfråga 4, 5, 6 och 7). I avsnitt 6 analyseras relationen mellan de olika arenorna utifrån forskningsfråga 8. I avsnitt 7 och 8 diskuteras sedan möjliga utvecklingsvägar för forskningen om specialpedagogik generellt och i ett svenskt perspektiv (forskningsfrågorna 9 och 10)¹².

¹² Det finns förstås olika läsvägar genom texten. Analysen går från tidskrift, över arena till en jämförande analys av arenor. Jag har valt att ta med en detaljerad genomgång av varje tidskrift eftersom mina kategoriseringar utgår från dessa. Läsare kan utifrån läsintresse förstås gå in på olika nivåer av materialredovisningen.

2. IDENTIFIERING AV INTERNATIONELLA ARENOR

Inledningsvis i detta avsnitt reflekterar jag över olika sätt att identifiera internationella forskningsarenor och argumenterar för mitt val att undersöka internationella tidskriftsarenor (2.1). Därefter beskriver jag mitt konkreta tillvägagångssätt i identifieringen av sådana tidskriftsarenor (2.2). Min utgångspunkt har varit att identifiera arenor där forskare från olika länder publicerar, som ett stort antal forskare har potentiell tillgång till och där artiklarna är "referee-bedömda". Jag har urskiljt tre sådana arenor; en nordamerikansk, en europeisk/brittisk och en som utgörs av tidskrifter som explicit identifierar sig som "internationella". Tidskrifter som definierar sig som "internationella" utgör förstås inte en arena i den geografiska/kulturella bemärkelse som definierar de båda andra arenorna. Samtidigt har förstås dessa tidskrifter också en geografisk/kulturell tillhörighet (se nedan). I avsnitt 2.3 ges en initial beskrivning av de tre arenorna, som sedan kommer att analyseras utförligt var för sig i separata avsnitt (avsnitt 3-5) för att sedan jämföras (avsnitt 6).

2.1 Reflektioner över tillvägagångssätt

Som ett alternativ till att identifiera tidskriftsarenor hade enkäter eller intervjuer kunna användas för att undersöka hur ledande forskare ser på området. Framförallt tre argument talar dock mot ett sådant tillvägagångssätt. För det första blir själva urvalet problematiskt; urvalet förutsätter nästan en teori om hur forskningsområdet ser ut. För det andra kan man förmoda att forskare kan vara väl bevandrade i olika teorier och delområden, men det är inte alls säkert att man har en övergripande bild av området. Tvärtom förefaller det råda en brist på översikter över forskningen i ett internationellt perspektiv. För det tredje kan man förmodligen förvänta sig ett relativt stort bortfall. Ett annat alternativ är att samla ledande forskare till diskussioner om hur forskningsområdet ser ut och vilken forskning som är angelägen. Detta alternativ är ju också något jag själv förespråkar (se avsnitt 1), men sådana diskussioner behöver också kompletteras med mer direkta undersökningar av hur området ser ut, inte minst för att de ger ett gott underlag för sådana diskussioner.

Men vilken forskning blir då relevant att undersöka? Produktionen av böcker, avhandlingar och tidskriftsartiklar om specialpedagogik är oerhört stor. Jag har valt att göra en analys av forskarsamhällets produkter i form av tidskriftsartiklar av flera skäl: 1) Tidskrifter erbjuder en arena för ett stort antal forskare att presentera sin forskning, dvs. tillgängligheten är god. 2) Tidskrifter som är referee-bedömda erbjuder en mycket god möjlighet för forskarsamhället att granska kvalitén i vetenskapliga arbeten på ett sätt som gör att inflytandet från nätverkstillhörigheter och kontakter minskas. 3) De ger också forskarsamhället i övrigt en god möjlighet att bedöma dessa bidrag, dvs. öppenheten är stor. 4) Tidskrifter innehåller i hög grad arbeten av seniora forskare, vilket torde borga för att kvalitén är högre än i andra publikationsformer. 5) Det finns också vissa mer eller mindre "objektiva" indikatorer på tidskrifters påverkan på forskarsamhället. Framförallt är det *forskersamhällets egna definitioner* av vad som är viktig forskning med hög kvalitet som varit avgörande för mig. Inte sällan skiljer sig min personliga bedömning från hur forskarsamhället, definierat på det sätt som gjorts här, bedömer kvalitet och angelägenhet. Jag finner dock att det är angeläget att kartlägga området på dess egna premisser.

2.2 Konkret tillvägagångssätt

Jag har valt en "tratt-metod" i identifieringen av internationella tidskriftsarenor i den bemärkelse jag givit begreppet, dvs. mötesplatser för forskare från olika nationer, där ett potentiellt stort antal forskare har möjlighet att delta och där artiklarna är referee-bedömda. Jag har sökt i databasen Ulrich's periodical directory (<http://www.ulrichsweb.com/ulrichsweb/>) där tidskrifter från hela världen registreras. Jag började att söka tidskrifter med sökorden "special education". Jag är väl medveten om att en hel del forskning om specialpedagogik bedrivs på andra arenor än sådana som kategoriseras som "special education". Eftersom jag vill kartlägga området utifrån forskarsamhällets definitioner utgick jag dock från att man där vanligtvis identifierar sin forskning som "special education". Jag smalnade av sökningen från att börja med tidskrifter som beskrivs som "special education", över sådana som identifieras som "academic/scholarly" till sådana som också är referee-bedömda. Denna process beskrivs i avsnitt 2.2.1. Sedan beskriver jag hur jag med utgångspunkt i denna sökning av internationella, referee-bedömda tidskrifter, identifierade tre olika internationella arenor (avsnitt 2.2.2).

2.2.1 Tidskrifter om specialpedagogik

Sökningen på ämnesordet "special education" i kombination med "active" (dvs. tidskriften har inte uppehåll i utgivningen eller är nedlagd) gav 393 träffar (ytterligare 154 tidskrifter är registrerade som icke-aktiva) (se tabell 2.1 nästa sida). En stor del av dessa tidskrifter är amerikanska och sammanlagt representerar de ungefär 2/5 av alla aktiva specialpedagogiska tidskrifter i databasen (se kolumn två i tabell 2.1). Förutom USA har Storbritannien och Tyskland ett relativt stort antal tidskrifter. Mer än 2/3 av tidskrifterna är utgivna i länder där engelska är första språk. Viktigt att notera är att långt ifrån alla dessa tidskrifter är att betrakta som vetenskapliga. Anledningen till att redovisa dem här är att något ge ett internationellt sammanhang för analysen av de mer vetenskapligt orienterade tidskrifterna. Således är det intressant att veta att ca 30 länder har eller har haft tidskrifter som databasen karakteriserar som "special education". En insnävning av sökningen mot tidskrifter som klassificeras som "academic/scholarly" ger 169 träffar (tabell 2.1, kolumn 3). Den amerikanska och engelskspråkliga dominansen är ännu större än tidigare. USA står för över hälften av publikationerna och ca 3/4 är utgivna i länder där engelska är första språk. En ytterligare insnävning av sökningen mot tidskrifter som är "refereed" (tabell 2.1, kolumn 4) ger ett utfall på 88 tidskrifter. Nu står USA för ca 2/3 av tidskrifterna och endast 6,7 % av dem kommer från länder där engelska inte är förstaspråk.

Trots att tidskrifterna kategoriseras som "academic/scholarly" och är "refereed", så är ett flertal av dem mer att betrakta som facktidskrifter. Exempelvis beskrivs The Educational Therapist på följande sätt i databasen: "Covers learning disabilities issues. For readers on the graduate level in the various disciplines that work with a learning disabled population". Andra tidskrifter innehåller en blandning av artiklar av vetenskaplig respektive fackmässig karaktär. Jag har i detta arbete valt att inte på förhand välja bort tidskrifter efter graden av fackmässighet. Nästa steg i processen handlar alltså om att identifiera internationella arenor. Hur ska man gå tillväga då?

Tabell 2.1. Antalet och andelen tidskrifter om specialpedagogik per land totalt, i kategorierna "academic/scholarly" och "academic/scholarly + refereed".

Land	Antal och andel tidskrifter		Antal och andel tidskrifter i kategorin "academic/scholarly"		Antal och andel tidskrifter i kategorin "academic/scholarly" som också är "refereed"	
USA	218	39,9%	87	51,5%	58	66,0%
Storbritannien	52	13,2%	30	17,8%	14	15,9%
Tyskland	39	9,9%	25	14,8%	3	3,4%
Kanada	18	4,6%	8	4,7%	7	8,0%
Japan	9	2,3%	1	0,6%	0	0%
Danmark	8	2,0%	2	1,2%	1	1,1%
Nederländerna	7	1,8%	2	1,2%	1	1,1%
Australien	7	1,8%	3	1,8%	3	3,4%
Frankrike	5	1,3%	0	0%	0	0%
Polen	4	1,0%	0	0%	0	0%
Sverige	4 ¹	1,0%	0	0%	0	0%
Schweiz	3	0,8%	3	1,8%	0	0%
Indien	3	0,8%	1	0,6%	0	0%
Italien	3	0,8%	3	1,8%	1	1,1%
Spanien	2	0,5%	0	0%	0	0%
Andra	9 ²	2,3%	4 ³	2,4%	0	0%
Sammanlagt	393		169		88	

2.2.2 Identifiering av tre arenor

Utgångspunkten för att identifiera arenor var ett sökande efter nationella kontexter, där tidskrifter som kategoriseras som "specialpedagogiska", "academic/scholarly" och "referee-bedömda" förekommer. Utifrån tabell 6.1 kan man konstatera att Ulrich's periodicals directory identifierar sju länder där tidskrifter ges ut som är kategoriserade på detta sätt. Två länder faller bort (Danmark och Nederländerna), då det rör sig om språk som endast en mindre andel forskare behärskar. Vad gäller de tre tyska tidskrifterna samt den

¹ Nordisk tidskrift för dövundervisningen, Logopednytt, Specialpedagogik och Att Undervisa.

² Österrike, Brunei Darussalam, Tjeckien, Finland, Irland, Sydkorea, Nya Zeeland, Norge och Slovakien. Dessutom har Sydafrika, Israel, "Jugoslavien", Venezuela, Uruguay och Brasilien haft tidskrifter som inte är aktiva för närvarande.

³ Österrike, Brunei Darussalam, Norge och Slovakien.

italienska har jag via e-mail ställt frågor till redaktionerna om antalet publicerade artiklar under 2004, om förekomsten av författare från andra länder samt om tidskriftens inriktning. Jag har erhållit svar från *Fördererschulmagazin* (numera *Fördermagazin*), *Sprache-Stimme-Gehör* samt *Saggi* medan *Forum Erziehungshilfen* inte inkommit med svar. Av de inkomna svaren framgår att endast en av alla artiklar (en av 27 i *Saggi*) är skriven av författare från andra länder. Jag har således utifrån mina kriterier och med det tillvägagångssätt jag valt inte hittat någon internationell arena för forskning om specialpedagogik utanför det anglosaxiska området. Detta utesluter förstås inte att sådana arenor finns i andra former.

Initialt laborerade jag med att analysera den anglosaxiska forskningen som en arena. Eftersom det inom de ramar jag arbetat med inte varit möjligt att kartlägga mer än en begränsad mängd tidskrifter, samt att jag velat undersöka de som forskarsamhället bedömer är viktigast, så började jag med att analysera de tidskrifter som har högst "impact-värde" i databasen "ISI web of knowledge" (<http://isior.isiknowledge.com/portal.cgi/>). "Impact-värdet" uttrycker det genomsnittliga antal gånger artiklar i en tidskrift blivit refererade ett givet år. Värdet beräknas genom att man ett visst år (t.ex. 2004) beräknar hur många gånger artiklar från de två föregående åren i en viss tidskrift (artiklar publicerade 2002 och 2003) refereras och dividerar antalet referenser med antalet artiklar under 2002 och 2003⁴. Det visade sig dock att de tidskrifter i denna databas som är klassificerade under "education, special" nästan uteslutande är amerikanska. Mot bakgrund av detta beslöt jag att utöver de sju tidskrifterna i databasen med högst "impact-värde", som också uppfyllde vissa tilläggsriterier (se avsnitt 3 där jag noggrant redogör för mitt urval av amerikanska tidskrifter), också analysera två tidskrifter från Storbritannien som enligt min bedömning och erfarenhet anses betydelsefulla. En av dessa är "European Journal of Special Needs Education", vilken alltså har en explicit inriktning mot europeisk forskning och jag kallar därför arenan "Storbritannien/Europa". Vidare kallar jag den första arenan "Nordamerika".

Jag urskiljde också en tredje arena bestående av tidskrifter som explicit betecknar sig som internationellt inriktade och som inriktar sig på "special education". Jag fann tre sådana tidskrifter, en utgiven i Kanada och två i Storbritannien. På så sätt kompletterades också urvalet av tidskrifter från Storbritannien/Europa. En av dessa tidskrifter benämnd "International Journal of Inclusive Education" finns inte med i Ulrich's periodical directory, men är välkänd i Sverige.

⁴ Om det under år 2004 ges 50 referenser till artiklarna i en viss tidskrift från 2002 och 2003 och tidskriften under dessa båda år sammanlagt publicerat 60 artiklar, så blir impact-faktorn $50/60=0,83$. Det betyder alltså att genomsnittligt så har artiklarna refererats knappt en gång under 2004.

Således har jag sammanlagt analyserat 12 tidskrifter som representerar tre olika arenor:

- 1) Amerikanska tidskrifter 7 st (8 st inklusive den internationella),
- 2) Tidskrifter i England/Europa 2 st (4 st inklusive de båda internationella) och
- 3) Tidskrifter som definierar sig som internationella 3 st.

Endast 7 av 65 nordamerikanska tidskrifter (alla 7 från USA) är representerade i urvalet men här finns å andra sidan skäl att tro att urval med hjälp av "impact"-värdet kan bidra till att de inflytelserikaste tidskrifterna är representerade. Bland de tidskrifter som definierar sig som "internationella" finns också en kanadensisk tidskrift. Fyra av 15 tidskrifter från Storbritannien/Europa är representerade i urvalet (men på två olika arenor, som jag definierat dem). Vad gäller tidskrifter som definierar sig som internationella har jag inkluderat alla jag funnit som benämner sig som "internationella" och som fokuserar "special education". Australienska tidskrifter är inte representerade i urvalet. Det finns dock en hel del Australiensisk forskning representerad i International Journal of Inclusive Education. För tidskrifterna från Nordamerika respektive Storbritannien/Europa kan man inte på förhand anta att alla de utvalda tidskrifterna är internationella i den mening jag definierat det i föreliggande arbete. Däremot vet jag sedan tidigare att åtminstone flera av dessa tidskrifter är internationella i min mening.

I de följande tre avsnitten (3-5) kommer jag att i tur och ordning presentera analyser av tidskrifter på de tre arenorna. Analyserna styrs av de forskningsfrågor som jag ställde i avsnitt 1.4.

3. NORDAMERIKANSKA TIDSKRIFTER

I förra avsnittet skrev jag att jag bl.a. använt det s.k. impact-värdet i urvalet av tidskrifter på den nordamerikanska arenan. I avsnitt 3.1 kommer jag att beskriva databasen ISI web of knowledge utförligt, samt hur jag gått tillväga för att välja ut tidskrifter också utifrån andra kriterier än endast "impact-värdet". Därefter kommer jag i avsnitt 3.2 att göra en sammanfattande analys av hela materialet (analysen av de enskilda tidskrifterna finns i Appendix 1) där också utfallet relateras till en undersökning av de artiklar i amerikansk specialpedagogik som haft störst inflytande historiskt sett. Eftersom den empiriska analysen visade att det fanns relativt få kritiska röster i tidskrifterna, beslöt jag att göra en kompletterande analys av var nordamerikanska forskare med en mer kritisk inställning till traditionell specialpedagogik publicerar sig (avsnitt 3.3). Avslutningsvis för jag en sammanfattande diskussion (avsnitt 3.4).

3.1 Beskrivning av databasen och urvalet av tidskrifter

Jag kommer här inledningsvis att beskriva databasen (3.1.1) för att snäva in mot de tidskrifter som är klassificerade som "education, special" (3.1.2). Sedan diskuterar jag några skillnader mellan klassifikationerna i de två databaser jag arbetat med (3.1.3.) Därefter kommer jag att beskriva hur jag gjort mitt urval av de amerikanska tidskrifter som sedan kommer att analyseras (3.1.3).

3.1.1 Om databasen ISI web of knowledge

Av flera skäl finns det anledning att ge en relativt noggrann beskrivning av web-siten "ISI Web of knowledge" (<http://isi.or.isiknowledge.com/portal.cgi/>)¹, då den spelar en viktig roll för mitt urval, men också för bedömning av forskning i stort. Databasen ägs och drivs av företaget Thomson Corporation. Förutom graden av "impact" rankas tidskrifter inom olika forskningsområden utifrån andra parametrar, såsom t.ex. antal gånger tidskriften refereras. Databasen utgår inte från alla tidskrifter i ett område. Generellt finns bara ca 10% av alla vetenskapliga tidskrifter (ca 8700) representerade

---

¹ Informationen om web-siten i detta stycke är hämtad från densamma.

i databasen. Vidare finns där ca 5000 böcker respektive 13000 "conference-proceedings". Utgångspunkten är att ett fåtal tidskrifter representerar den viktigaste informationen inom ett kunskapsområde. Databasens tidskrifter kontrolleras löpande av Thomsons "editorial experts", vilka också bedömer huruvida nya tidskrifter ska tillföras databasen. I ett sådant ansökningsförfarande bedöms hur ofta en genomsnittlig artikel refereras ("Impact factor"), hur fort en tidskrift refereras ("Immediacy index"), huruvida man uppfyller internationell, redaktionell standard, om tidskriften är "peer reviewed", om innehållet ökar kunskapen om området samt huruvida tidskriften har internationell spridning och/eller stor regional betydelse.

I ISI Web of knowledge kan tidskrifter inom det vetenskapliga området sökas under olika ämnesrubriker. För att illustrera skillnader mellan olika vetenskapsområden så återges i tabell 3.1 "impact-värdet" för de tidskrifter med högst värden inom olika områden. Det är alltså enorma skillnader mellan hur ofta artiklar refereras inom olika områden. Som vi kan se är det relativt sett ganska låga "impact-värden" det handlar om även för de tidskrifter som är "framgångsrika" inom pedagogik och forskningen om specialpedagogik och i dessa tidskrifter finns artiklar som inte refereras alls. I tabellen har de samhällsvetenskapliga tidskrifterna generellt låga impact-värden. Man skulle möjligen kunna spekulera något om varför ett sådant mönster uppträder. För att artiklar i en tidskrift ska refereras ofta krävs förstås en konsensus bland forskare om att tidskriften är viktig för området och möjligen skulle då de låga impact-värdena kunna förklaras av att en sådan konsensus saknas. Vidare är det ju förstås viktigt hur mycket forskning det förekommer inom ett område samt hur väl denna forskning är representerad i databasen. En tredje förklaring till de låga impact-värdena är att det kan finnas en relativt låg grad av kumulativitet i forskningen. Det krävs förstås mer forskning för att undersöka vilken/vilka av dessa förklaringar som är rimlig(a) eller om mönstret också kräver ytterligare förklaringar.

Tabell 3.1. Tidskrifter med högst "impact-värde" inom olika områden 2003.

<u>Medicin: Annual Review of Immunology</u>	52,28
<u>Psykatri: Archive of General Psychiatry</u>	10,52
<u>Utvecklingspsykologi: Monographs of the Society for Research in Child Development</u>	7,50
<u>Sociologi: Annual review of Sociology</u>	3,20
<u>Antropologi: Yearbook of Physical Anthropology</u>	2,79
<u>Tillämpad lingvistik: Journal of Memory and Language</u>	2,74
<u>Pedagogik: Review of Educational Research</u>	1,69
<u>Specialpedagogik: American Journal on Mental Retardation</u>	1,71

3.1.2 Tidskrifter om specialpedagogik

Jag sökte tidskrifter inom området "Special Education". Tidskrifterna ämnesklassificeras förmodligen utifrån bedömningar av de redaktionella experterna, även om det varit lite svårt att få besked exakt hur databasen fungerar. (Jag har i mail-korrespondens med databasen ställt ett flertal frågor som jag anser att jag fått svar på som inte är helt tillfyllest.) Sammanlagt fanns här 25 tidskrifter i området "Special Education" (en motsvarande sökning på "Education" gav 92 tidskrifter). Karakteristika hos dessa tidskrifter återges i tabell 3.2, där tidskrifterna är sorterade i rangordning efter hur ofta de refererats år 2003. En analys av tabellen ger vid handen att det är närmast en total dominans av tidskrifter från USA (22 av 25). Det engelska språket dominerar fullständigt, då alla tidskrifter utges antingen i USA eller England. Alla tidskrifter utom 8 är, utöver "Special Education", också klassificerade under "Rehabilitation". Drygt hälften av tidskrifterna (14) har förlag som utgivare, medan knappt hälften ges ut av olika intresseorganisationer. Vidare kan man konstatera att fyra aktörer (American Association of Mental Retardation, Pro-Ed Incorporated, Council for Exceptional Children och Elsevier) är utgivare av 13 tidskrifter varav flera av de mest inflytelserika.

Tabell 3.2. Tidskrifter som definierats som "Special Education" i rangordning efter hur ofta de refererats år 2003 (tabellen fortsätter på nästföljande två sidor).

Tidskrift	Totala antalet referenser	Impact factor	Land	Antal nummer per år	Utgivare	Indexering (utöver Special Education)
1) American Journal on Mental Retardation	1912	1.71	USA	6	American Association of Mental Retardation	Rehabilitation
2) Journal of Learning Disabilities (US)	1448	1.21	USA	6	Pro-Ed Incorporated	Rehab.
3) Exceptional Children	952	1.03	USA	4	Council for Exceptional Children	Rehab.
4) Journal of Intellectual Disability Research	919	1.27	England	6	Blackwell Publishing Ltd.	Rehab.
5) Mental Retardation	635	1.14	USA	6	American Association of Mental Retardation	Rehab.

Tidskrift	Totala antalet referenser	Impact factor	Land	Antal nummer per år	Utgivare	Indexering (utöver Special Education)
6) Journal of Special Education	494	.83	USA	4	Pro-Ed Inc.	–
7) Research in Developmental Disabilities	425	.82	USA	6	Pergamon-Elsevier Science Ltd.	Rehab.
8) Journal of Remedial and Special Education	364	.464	USA	6	Pro-Ed Inc.	–
9) Learning Disability Quarterly	340	.714	USA	4	Council for Learning Disabilities	Rehab.
10) Topics in Early Childhood Special Education	329	.74	USA	4	Pro-Ed Inc	–
11) Annals of Early Dyslexia	295	1.261	USA	1	International Dyslexia Association	Rehab.
12) Journal of Early Intervention	281	.60	USA	4	Council Exceptional Children	Rehab.
13) Education and Training in Mental Ret. and Dev. Disabilities	255	.37	USA	4	Council Exceptional Children	Rehab.
14) Journal of Fluency Disorders	252	.788	USA	4	Elsevier Science Inc.	Tillämpad lingvistik Rehab.
15) American Annals of the Deaf	239	.306	USA	4	American Annals of the Deaf	Rehab.
16) Gifted Child Quarterly	231	.48	USA	4	National Association for Gifted Children	–
17) International Review of Research in Mental Retardation	162	1.14	USA	1	Academic Press Inc. Elsevier Science	Psykologi, Multi-disciplinär, Rehab.

Tidskrift	Totala antalet referenser	Impact factor	Land	Antal nummer per år	Utgivare	Indexering (utöver Special Education)
18) Journal of Intellectual and Developmental Disability	128	.48	England	4	Taylor & Francis Ltd.	–
19) Intervention in School and Clinic	127	.30	USA	5	Pro-Ed Inc.	
20) Infants and Young Children	124	.48	USA	5	Lippincott Williams & Wilkins	Utvecklings-psykologi Rehab.
21) Volta Review	123	.37	USA	4	Alexander Graham Bell Association for the Deaf	Rehab.
22) Journal for the Education of the Gifted	114	0.08	USA	4	Prufrock Press	–
23) Focus on exceptional children	89	1.0	USA	9	Love Publishing Company	Rehab.
24) British Journal of Developmental Disabilities	44	0.35	England	2	British Society for Developmental Disabilities	Rehab.
25) High Ability Studies	16	0.29	England	2	Carfax Publishing	–

3.1.3 Skillnader mellan databasernas klassifikationer

Viktigt att notera är att det finns skillnader i kategoriseringar mellan ISI Web of knowledge och Ulrich's periodicals directory. Alla de 25 tidskrifterna kategoriserade som "Special Education" i ISI Web of knowledge återfinns i den andra databasen. Men endast 17 finns bland de 88 tidskrifter som kategoriseras som "Special Education" i Ulrich's periodicals directory och som är referee-bedömda. Det förekommer också motsatsen, dvs. tidskrifter som är klassificerade som "Special Education" i Ulrich's periodical directory men som är klassificerade under andra ämnesrubriker i ISI Web of knowledge.

I Ulrich's periodical directory är American Journal of Mental Retardation, Journal of Intellectual and Developmental Disability och Infants and

Young Children inte klassificerade som "Special Education" utan som "Medical Sciences"² och Journal of Fluency Disorders är kategoriserad som "Psychology/Sociology". Tre tidskrifter i ISI Web of knowledge är inte karakteriserade som referee-bedömda i Ulrich's periodical directory: Education and Training in Mental and Developmental Disabilities, Journal for the Education of the Gifted och Focus on Exceptional Children.

Det visar sig således att det finns en del oklarheter bl.a. när det gäller klassificeringen av tidskrifter. Ett skäl till detta är att ett flertal av tidskrifterna i databaserna inte entydigt handlar om specialpedagogik ens i en generös tolkning av ordet. Ytterligare ett problem med databaserna är att det saknas tydliga definitioner av tidskrifters "vetenskaplighet", varvid det, inte minst i Ulrich's periodical directory finns tidskrifter som fastän klassificerade under "academic/scholarly" och "referee-bedömda" ändå snarare är facktidskrifter än vetenskapliga tidskrifter.

3.1.4 Urval av tidskrifter

Som redan nämnts är klassificeringen av många tidskrifter som "Special Education" tveksam. Mått som "impact value" och "totala antalet referenser" kommer inte att vara giltiga som indikationer på tidskriftens betydelse för forskningen om specialpedagogik. I de fall då artiklar inte handlar om "special education", så kommer de ändå att vägas in i beräkningen av dessa mått! Flera av tidskrifterna har snarare ett fokus på "problem/funktionshindrade" i allmänhet, eller i form av en specifik grupp, snarare än ett riktat intresse mot specialpedagogik. Därför har också dessa tidskrifter en närmast mångvetenskaplig karaktär. American Journal of Mental Retardation kan tjäna som ett exempel på detta. Årgången 2004 innehåller ämnen som ligger långt ifrån specialpedagogik, t.ex. ett temanummer om utvecklingsstörning, åldrande och demens. Samtidigt finns det artiklar med en mer indirekt relevans för specialpedagogik, t.ex. om lingvistiska och kognitiva funktioner och ett fåtal artiklar som mer direkt handlar om lärande. Ingen forskning som redovisas i årgången har genomförts i skolan eller med fokus på skolfrågor.

Det blir således viktigt att välja tidskrifter som på olika sätt, och i varierande grad, är relevanta för forskningen om specialpedagogik. Därför kan vi fästa mindre uppmärksamhet på de kvantitativa måtten om det inte gäller tidskrifter som har ett innehåll som i hög grad utgörs av forskning om "special education". Mitt urval har gjorts genom att jag gått igenom innehållsförteckningarna i alla tidskrifter för år 2004. De sju tidskrifter som har haft "mest" innehåll om undervisning och uppfostran/socialisation och som varit mest refererade har valts ut för analys:

² Infants and Young Children är också indexerad under "children and youth".

- Journal of Learning Disabilities,
- Exceptional Children,
- Journal of Special Education,
- Annals of Dyslexia,
- Remedial and Special Education,
- Learning Disability Quarterly och
- Topics in Early Childhood Intervention.

Alla dessa tidskrifter är välkända inom området och domineras av vetenskapliga artiklar, även om mer fackmässigt innehåll förekommer. Samtidigt finns alla dessa tidskrifter i båda databaserna och är kategoriserade som refereebedömda i Ulrich's periodical directory. Urvalet består av tre tidskrifter som riktar sig mot olika "problemgrupper" och fyra som är mer generella.

Som nämnts tidigare analyseras tidskrifterna, som en konsekvens av syfte och forskningsfrågor (se avsnitt 1) utifrån författarnas kön och landet för deras institutionella tillhörighet. Vidare görs en innehållskategorisering av artiklarna samt en bedömning av övergripande forskningsperspektiv, samt betydelsen av aktörsperspektiv i artiklarna. Analyserna har genomförts genom läsning av abstracts och artiklar. Jag redovisar utfallet på en ganska detaljerad nivå, vilket ger läsaren goda möjligheter att kritiskt granska mina bedömningar. Materialet är lättillgängligt och alla tidskrifter som redovisas här finns tillgängliga i elektronisk form t.ex. via Linköpings universitetsbibliotek.

3.2 Sammanfattande analys av nordamerikanska tidskrifter

De separata analyserna av de amerikanska tidskrifterna finns i appendix A³. I detta avsnitt sammanfattas analyserna av de sju tidskrifterna. I ett första avsnitt redovisas författarnas kön och landet för deras institutionella tillhörighet (3.2.1). Därefter redovisas utfallet av en tematisering av artiklarnas innehåll (avsnitt 3.2.2), vilken kommer att jämföras med en undersökning av teman i artiklar, som historiskt sett varit inflytelserika i den amerikanska forskningen (avsnitt 3.2.3). Därefter redovisas den övergripande bedömningen av artiklarnas perspektiv och förhållningssätt till aktörsperspektiv (avsnitt 3.2.4). Även denna sätts i relation till artiklar som varit inflytelserika historiskt (avsnitt 3.2.5).

³ Jag har valt att lägga analysen av dessa tidskrifter i appendix, eftersom texten blev väldigt "tung" med en analys av sju tidskrifter som sedan sammanfattas. I beskrivningarna i appendix finns en del information som inte nyttjas i den sammanfattande analysen. När det gäller de andra arenorna är analysen av tidskrifterna med i den vanliga texten eftersom det rör sig om ett mindre antal tidskrifter.

3.2.1 Författarnas kön och land för institutionell tillhörighet

I tabell 3.3 presenteras data för författares kön och land för institutionell tillhörighet. Ungefär två tredjedelar av författarna är kvinnor. När det gäller mönstret i olika tidskrifter (se tabell 3.4), så visar Journal of Special Education den jämnaste fördelningen, medan den andra ytterligheten representeras av Topics in Early Childhood Special Education, där fyra av fem författare är kvinnor. Endast 15% av författarna har sin institutionella tillhörighet någon annanstans än i USA och män är i högre grad representerade bland författarna från andra länder än bland författare från USA.

Tabell 3.3. Kön och land (definierat utifrån institutionell tillhörighet) för författare.

	Män	Kvinnor	
USA	150 (27,3%)	316 (57,6%)	466 (84,9%)
Annat	36 (6,6%)	47 (8,6%)	83 (15,1%)
	186 (33,9%)	363 (66,1%)	549 (100%)

Tabell 3.4. Andelen kvinnliga författare i tidskrifterna.

Tidskrift (se fotnot 4 för förkortningar)	Andel kvinnliga författare
JSE	56%
LDQ	60%
JLD	61%
JRSE	66%
ExCh	69%
ADy	70%
TECE	80%

Viktigt att notera är att flera tidskrifter, åtminstone av år 2004 att döma, inte kan karakteriseras som "internationella" i den meningen att författare från flera olika länder publicerar i tidskriften (se tabell 3.5). Journal of Learning Disability, Annals of Dyslexia och Learning Disability Quarterly, dvs. de tre tidskrifter som identifierar sig utifrån "problemtyper", står för nästan all publicering av författare från andra länder än USA. Noterbart är också att en stor del av författarna som inte är från USA är från länder där engelska inte är förstaspråk. Om vi bortser från författare från USA, så kan vi se i tabell 3.6 att nästan alla övriga författare kommer från Västeuropa, Australien, Kanada eller Israel. Endast tre kommer från Asien och ingen kommer från Sydamerika eller Afrika.

⁴ JLD = Journal of Learning Disabilities, ExCh = Exceptional Children, JSE = Journal of Special Education, ADy = Annals of Dyslexia, JRSE = Journal of Special and Remedial Education, LDQ = Learning Disability Quarterly och TECE = Topics in Early Childhood Special Education.

Tabell 3.5. Andel författare som inte är från USA respektive andel författare som kommer från länder där engelska inte är förstaspråk.

Tidskrift ⁵	Andel författare som inte är från USA totala antalet författare	Andel författare från land där engelska inte är första-språk av
JLD	29%	22%
ExCH	4%	0%
JSE	10%	4%
ADy	46%	41%
JRSE	0%	0%
LDQ	17%	12%
TECE	0%	0%

Tabell 3.6. Antal författare från olika länder.

Land	Antal författare
Finland	15 (två artiklar)
Kanada	11
Grekland	9 (en artikel)
Israel	9
Australien	8
Belgien	6
Andra	25 ⁵

3.2.2 Ämnen

Utfallet av den aggregerade, tematiska analysen presenteras i tabell 3.7. 10 ämnen representeras av 8 artiklar eller mer i utgivningen 2004 i de sju tidskrifterna. Dessa ämnen representeras av 139 av sammanlagt 175 artiklar, Framförallt är det artiklar i de fyra generella tidskrifterna som faller utanför dessa kategorier. Inte oväntat dominerar läs o skriv/inlärningsvårigheter generellt/matematiksvårigheter bland ämnena. De tidskrifter som genom sina namn definierar sig i form av sådana "problemtyper", dvs. Journal of Learning Disability, Annals of Dyslexia och Learning Disability Quarterly dominerar nästan helt, även om andra tidskrifter ibland behandlar samma ämnen. Förekomsten av tema-nummer har ett ganska stort inflytande i den aggregerade analysen där flera av ämnena är representerade i tema-nummer (professionsfrågor, tillämpning av forskning i undervisning, själv-

⁵ Spanien 4, Österrike 4, Sverige 3, Frankrike 3, Italien 2, Holland 2, England 2, Indien 1, Korea 1, Tyskland 1, Kina (Hongkong) 1.

bestämmande, matematik/matematiksvårigheter och övergripande teoretiska frågor/teoretisk kritik).

Om man från tabell 3.7 bryter ut och separat analyserar de tidskrifter som identifierar sig mer generellt mot specialpedagogik, dvs. *Exceptional Children*, *Journal of Special Education*, *Journal of Remedial and Special Education* och *Topics in Early Childhood Education*, framträder ett delvis annat mönster (tabell 3.8). 8 ämnen täcker in 2/3 av artiklarna. Vanligast är inte oväntat ämnen av mer generell karaktär även om en stor del av artiklarna handlar om läsning/socioemotionella svårigheter. Professionsfrågor är det ämne som förekommer i alla fyra tidskrifterna. Annars dominerar i vissa fall en tidskrift ett ämne (*Remedial and Special Education*: inkludering/integrering/skolutveckling, *Topics in Early Childhood Education*: early intervention).

Sammanfattningsvis kan konstateras att en hel del av artiklarna i tidskrifterna under 2004 handlar om läs- och skrivproblematik och lärandesvårigheter generellt. Även socioemotionella problem behandlas relativt ofta. Förekomsten av temanummer påverkar tematiseringen. De generella tidskrifterna tar, utöver olika typer av lärandeproblem, upp professionsfrågor och frågor kring familj/föräldrar men uppvisar också en relativt stor heterogenitet av ämnen både mellan och i tidskrifter. Tematiseringen inkludering/integrering/skolutveckling förekommer endast vid nio tillfällen i materialet.

Tabell 3.7. Mest frekventa ämnen i de amerikanska tidskrifterna.

Ämne	Läs och skriv	Inlärnings-svårigheter generellt	Professionsfrågor, lärares kunskap	Tillämpning av forskning i undervisning	Matematik, matematiksvårigheter	Självbestämmande	Föräldrar/familj	Teoretisk kritik	Inkludering/Integrering Skolutveckling	Socioemotionella svårigheter
Totalt antal	28	20	19	18	10	10	9	9	8	8
Antal per tidskrift⁶	ADy 10	LDQ 15	JSPE 6	JLD 12	JLD 10	JLD 5	TECE 4	JLD 9	JRSE 4	JRSE 3
	JLD 8	JLD 4	JRSE 5	JRSE 5		ExCh 5	ExCh 4		TECI 2	JSPE 3
	LDQ 4	JRSE 1	ADy 2	TECE 1			JSPE 1		JLD 1	ExCh 2
	JRSE 4		ExCh 2						JSPE 1	
	ExCh 2		JLD 2							
			LDQ 1							
			TECE 1							

Tabell 3.8 Förekomst av ämnen i generella tidskrifter.

Professionsfrågor	Föräldrar/familj	Socioemotivella svårigheter	Inkluderings/Integrering/Skolutveckl.	Läsning	Testning/Anpassning av Läroplaner	Early Intervention	Forskningsbaserad undervisning	Självbestämmande	Annat
14	10	8	7	6	6	6	5	5	31

3.2.3 Ämnen i historisk belysning

Utfallet av innehållstematiseringen kan belysas av en undersökning genomförd av McLeskey (2004), där han söker de artiklar mellan 1960 och 1996 som format "the field of special education". I en tidigare undersökning (Patton, Polloway och Epstein, 1989) undersöktes frågan genom att experter inom fältet tillfrågades. Intressant nog fanns det lite överensstämmelse mellan olika bedömare om vilka artiklar som utgör de viktigaste hörnstenarna i utvecklingen inom detta forskningsfält! Ett undantag förefaller här dock Dunns (1968) klassiska artikel "Special education for the Mildly Retarded: Is Much of It Justifiable?" utgöra, vilken man i undersökningen generellt bedömde som en inflytelserik artikel.

McLeskey (2004) beslöt att använda en "objektiv" metod i sin undersökning genom att söka de artiklar som refererats oftast. Han utgår från artiklarna i tre generella tidskrifter: *Exceptional Children*, *Journal of Special Education* och *Journal of Remedial and Special Education* och urskiljer artiklar som refererats oftast i *Web of Knowledge* (se avnitt 2). Kriteriet för urval skiljde sig något åt för olika årtionden⁷. Ett oproblematiserat antagande i undersökningen är att det endast är amerikanska tidskrifter som är relevanta i sammanhanget. ("The field of special education" är alltså synonymt med den amerikanska diskussionen och forskningen om området!) Utifrån sina kriterier finner han femtio artiklar vilka han innehållskategoriserar (se tabell 3.9).

Artiklarna är framförallt hämtade från *Exceptional Children* (37 st), vilken enligt McLeskey (a.a) är den tidskrift som tveklöst har störst inflytande under perioden. En del överlappning finns mellan hans ämneskategorisering av de mest citerade artiklarna och ämneskategoriseringen av mitt urval

⁶ För förkortningar se fotnot 4.

⁷ Kriterierna för urval (som utformades utifrån en önskan om representation av artiklar från olika tidsperioder samt utifrån idén att det är "naturligt" att artiklar från vissa årtionden refererats mer) var att artikeln refererats minst ett visst antal gånger: 1990-talet: minst 40. 1980-talet: minst 90. 1970-talet: minst 60. 1960-talet: minst 60.

av generella tidskrifter från 2004, även om kategoriseringarna genomförts på olika sätt. En tydlig skillnad gäller dock kategorin "School reform, Inclusion and Mainstreaming". Denna kategori representerar 40 % av de mest inflytelserika artiklarna i den historiska analysen, men inget av dessa begrepp anges som nyckelord för någon av artiklarna under 2004 i t.ex. *Exceptional Children*. Vidare tematiserades knappt 9% av artiklarna i fyra generella tidskrifter som inkludering/integrering/skolutveckling. Detta utfall kan möjligtvis bero på tillfälligheter, men en inte helt orimlig hypotes torde vara att de forskare som dominerar tidskrifterna fokuserar andra frågor än inkludering idag. Under 90-talet pågick en stundtals hätsk diskussion om inkludering (se t.ex. Brantlinger, 1997, som är en mycket polemisk artikel riktad mot flera etablerade forskare). En rimlig hypotes är att forskare som varit något mindre radikala i inkluderingsdiskussionen har erhållit ökat inflytande över tidskrifterna.

Tabell 3.9. Kategorisering av inflytelserika artiklar från åren 1960-1996. (bearbetning från McLeskey, 2004)⁸.

School reform, Inclusion and Mainstreaming	Assessment and Classification of Students	Attitudes/Labels	Annat
20	10	6	21 ⁹

3.2.4 Perspektiv

Normativiteten i forskningen är mycket tydlig. Centralt är att hitta effektiva lösningar på lärandeproblem. Således blir frågan om var forskaren placerar problemet viktig. Även i de artiklar där man studerar aktörsperspektiv, vilket inte är ovanligt framförallt vad gäller vissa typer av ämnen i de generella tidskrifterna, studeras de som en del av forskarnas normativt orienterade projekt. Vissa sällsynta undantag finns där aktörsperspektiv studeras med kvalitativ metod på sina egna premisser. Noterbart är att aktörsperspektiv sällan i den studerade årgången av tidskrifter studeras i relation till läslärande eller "socioemotionella" problem.

När det gäller lokalisering av problem, så finns det i de tre tidskrifter som handlar om "problemgrupper" två tendenser. Å ena sidan är mycket av den forskning som presenteras ganska traditionell. Nästan enbart kvantitativa

⁸ Artiklar har i en minoritet av fallen kategoriserats under mer än en tematisering.

⁹ Här har tematiseringar som återfunnits i färre än fem artiklar sammanförts (*Students Behavior and Discipline*: 4 artiklar. *Instructional Interventions*: 4 artiklar. *Families and Early Childhood Education*: 4 artiklar. *Secondary, Transition, Post-school*: 4 artiklar. *Severe Disabilities*: 3 artiklar. *Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder*: 3 artiklar.

metoder används och en hel del studier är kvasi-experimentella/experimentella och många syntetiserar empirisk forskning. Flera artiklar utgör kartläggningar av "problembilden" och i många andra handlar det också om att skapa nya metoder riktade mot barn med "disabilities". I artiklar där man söker bakgrundsfaktorer för att förklara/predicera svårigheter är det också vanligt att dessa bakgrundsfaktorer utgörs av individvariabler, dvs. en senare brist hos individen förklaras/prediceras från en tidigare sådan.

Å andra sidan handlar en del av forskningen dock, mer eller mindre direkt, om att utveckla mer generella metoder för t.ex. läsundervisning. Mycket intressant är att det framförallt i de teoretiskt hållna artiklarna förefaller möjligt att identifiera en glidning i den amerikanska forskningen om "learning disabilities". Denna förskjutning syns inte så mycket i klassificeringen av artiklarna som i läsningen av artiklar av mer diskuterande karaktär. I t.ex. artikeln *Alternative Approaches to the Definition and Identification of Learning Disabilities* (Fletcher, Coulter, Reschley och Vaughn, 2004) i *Annals of Dyslexia*, så beskrivs situationen som att traditionella, biologiskt grundade definitioner av "learning disabilities" är på väg att utmanas och ersättas. I ett flertal konsensus-dokument om framförallt läsning, så betonas det problematiska med s.k. "discrepancy-kriterier". Sådana kriterier innebär att "learning disabilities" definieras som en förmåga som avviker väsentligt från individens generella intelligens (och där andra orsaksfaktorer kan uteslutas såsom t.ex. sensoriska problem och bristande utbildning/undervisning). En sådan avvikelse har tidigare tagits som en intäkt för att biologiska faktorer orsakar problemet. Nu föreslås nya sätt att identifiera "learning disability", där en kandidat är s.k. RTI (respons to instruction). RTI sätter fokus på hur barnet reagerar på undervisning. Således riktar det alltså blickarna också mot hur den generella läsundervisningen ser ut. Det som tidigare antagits vara biologiskt orsakade skillnader menar man har ofta i realiteten varit en effekt av dålig undervisning. Fletcher m.fl. konstaterar att man i fyra amerikanska konsensusrapporter konstaterar

... that the number of individuals identified with LD could be reduced if more effective reading instruction was in place, noting that many students placed in special education may not have received adequate instruction in general education (§ 307).

Således närmar man sig i dessa resonemang vad som i en svensk kontext (jmf. Emanuelsson, Persson och Rosenqvist, 2001) benämns såsom ett "relationellt" perspektiv. Idén om RTI bygger på att man ska kunna ingripa innan individen får alltför stora problem, dvs. uppnår just den specifika svårighet som tidigare förutsatts för att få hjälp! Individen ska få tidigt och stegvis ökat stöd om han/hon inte lär sig och man erbjuder således flera möjligheter, utöver en god "vanlig" undervisning, innan eleven kategoriseras i termer av "learning disabilities":

Using RTI criteria requires general and special education to operate as a seamless, unified system, not the dual system that is currently in operation in most school districts (s 312).

Fletcher m.fl. (a.a) menar också att "learning disabilities" är en variation i normal utveckling snarare än ett kvalitativt särskilt tillstånd. Samtidigt är författarna (a.a) kritiska till den kognitiva forskningen, som man menar inte gett några viktiga implikationer för interventioner. Om man får tro Fletcher m.fl. (a.a) och även andra forskare (se t.ex. temanumret om forskningsbaserad undervisning i Learning and Disability) så riktas fokus mer och mer mot de "vanliga" praktikerna och ett förebyggande av svårigheter.

Man kan förstå en ökad fokusering på den "vanliga" läsundervisningen mot bakgrund av ett utökat utbildningspolitiskt intresse för förbättrade prestationer i hela utbildningssystemet inte minst vad gäller läsning. Det finns flera skäl enligt Fletcher m.fl. (a.a) till ett sådant ökat intresse:

The impetus for reform and the emphasis on reading have multiple sources, the most salient being stagnant gains on different national and international assessments over the past 20 years. Of significant concern was the failure of schools to close the gap between achievement scores of economically advantaged, primarily nonminority students, and economically disadvantaged, predominantly minority students. These concerns eventuated in the reauthorization of the Elementary and Secondary Education Act, or the No Child Left Behind Act of 2001, Public Law 107-110 (NCLB, 2002). Fundamental to NCLB is Reading First, which requires the implementation of approaches to reading instruction supported by scientifically based reading research documented in multiple consensus reports ... (s. 306).

Således är det alltså bland annat ett missnöje med att skolsystemet misslyckats vad gäller utbildning för marginaliserade grupper som öppnat för en ökad satsning på läslärande i hela utbildningssystemet. Satsning på vetenskapligt verifierade metoder har banat väg för en läspedagogik som är lärarcentrerad, färdighetsbaserad och där man noga övervakar elevernas framsteg och problem. Oavsett vad man tycker om denna läspedagogik, som av Schaug m.fl. beskrivits som "ugly but effective" (citerad i Johnson, 2004), så förefaller det vara så att flera faktorer samverkar till att det nu är det generella läslärandet som förmodligen börjar problematiseras alltmer. Ytterligare en faktor här kan förstås vara den inkluderings-/integreringsdiskussion som resulterat i att gränserna mellan "normalpedagogik" och "specialpedagogik" utmanats på olika sätt. Man kan också se det som att flera företrädare för mainstream-forskningen närmar sig ståndpunkter som uttryckts av andra forskare utifrån andra utgångspunkter, se t.ex. temanumret av Learning Disabilities där just begreppet "learning disabilities" ifrågasätts.

I flera av artiklarna i de generella tidskrifterna har författarna liknande perspektiv och metodiska angreppssätt som i de mer specifika tidskrifterna. Det finns således även i de generella tidskrifterna flera artiklar som framförallt individualiserar problem. I *Exceptional Children*, *Remedial and Special Education* och *Topics in Early Childhood Intervention* används emellanåt kvalitativa metoder. I några av dessa studeras aktörsperspektiv på dess egna premisser. Tidskrifterna skiljer sig åt inbördes och framförallt *Remedial and Special Education* men också *Topics in Early Childhood Special Education* är tidskrifter som problematiserar kontextuella faktorer. Det handlar för *Remedial and Special Education* då bland annat om ett temanummer där interventioner i den "vanliga" undervisningen presenteras och ett annat där mångfaldsfrågor fokuseras.

Generellt handlar det dock om att man i stora stycken tar praktiken för given. Det innebär att man således ofta reflekterar de antaganden som förekommer där, vilket innebär att det sällan handlar om mer än ett begränsat ifrågasättande av dem. Man skulle kunna formulera det som att det först och främst verkar vara effektivitet i lärandet som prioriteras. När det gäller mer sociala frågor är ett integreringsperspektiv dominerande. Knappast mer än någon enstaka artikel tar sin utgångspunkt i idén om inkludering¹⁰.

3.2.5 Perspektiv i historisk belysning

Även utfallet vad gäller perspektiv kan belysas utifrån den tidigare diskuterade artikeln av McLeskey (2004) där viktiga artiklar i tre generella tidskrifter diskuteras. Han urskiljer de 10 artiklar som han anser är de mest klassiska inom området samt ytterligare två mer nutida artiklar med en potential att bli klassiker. I tabell 3.10 framgår vilka dessa artiklar är och den betydelse som McLeskey (a.a) ger dem. Det är intressant att notera att flera artiklar handlar om metoder och arbetssätt som är riktade till olika "problemgrupper", dvs. ett perspektiv som också är vanligt i materialet från 2004. Men i flera artiklar finns ett fokus på "hela" undervisningssituationen samt ett mer eller mindre tydligt reformintresse. Några av artikelförfattarna är också engagerade i offentligheten i andra funktioner än som forskare, t.ex. har Will arbetat inom utbildningsdepartementet med riktlinjer för utbildning både på federal och statlig nivå. Det är framförallt en ökande integration som förespråkas i dessa artiklar. Intressant är ju också att artikeln av Fuchs och Fuchs betecknas som en klassiker just eftersom den till stora delar riktade

¹⁰ Inkluderingsbegreppet betecknar ju ursprungligen en idé om att helheten (skolan) ska utformas utifrån delarnas egenskaper. Integreringsbegreppet har kommit att kritiseras eftersom det kommit att betyda att elever "i behov av särskilt stöd" kommit att behöva anpassa sig till strukturer som inte är avpassade för dem (dvs. delen får anpassa sig till helheten). (Jmf. Nilholm, 2006)

sig mot en radikal "inclusion"-rörelse. Deras mer försiktiga närmande till dessa frågor menar McLeskey (2005) har varit vägledande för hur (amerikanska) forskare förhållit sig till området. Således kan det möjligen vara så att detta inflytande är synligt i materialet från 2004, där ju inkludering mycket sällan fokuseras och där artiklar som problematiserar kontextuella faktorer till stora delar gör det ifrån ett integreringsperspektiv. Intressant är också att McLeskey (a.a) identifierar en artikel (Giangreco m.fl.) där aktörsperspektiv fokuserats och som han betraktar som en föregångare till att det idag förekommer relativt många kvalitativa studier i de generella tidskrifterna.

Tabell 3.10. 12 viktiga artiklar åren 1960-1996 enligt McLeskey (2004)¹¹

Artikel	Betydelse enligt McLeskey
Diagnosis and Remediation of Learning Disabilities. (Samuel Kirk och Barbara Bateman, Exc Ch, 1962, refererad 64 gånger)	Utvecklade medel för att diagnosticera inlärningssvårigheter vid en tidpunkt då detta inte var vanligt samt rekommendationer för "remedial". Fick stor betydelse för praktiken i en tid då diagnosticeringar ökade. Diagnosticeringen byggde på s.k. "discrepancy-measures".
Behavior Modification of an Adjustment Class: A Token Reinforcement Program. (Daniel O'Leary och Wesley Becker, Exc Ch, 1967, refererad 155 gånger)	Tidigt exempel på tillämpning av behaviorism och på vetenskaplig prövning av metoders effektivitet. "This successful application of the scientific method to educational practice was to become the hallmark of practice in special education for the remainder of the century" (MacLeskey, 2004, s 82).
Special Education for the Mildly Retarded: Is Much of It Justifiable? (Lloyd Dunn, Exc Ch, 1968, refererad 376 gånger)	Genom sin kritik av traditionell praxis (segr. grupper, överrepresentation av vissa etniska/sociala grupper, bristande effektivitet, "labelling"), så lades en grund för "mainstreaming" och ny lagstiftning (All Handicapped Children Act).
Early Detection of Learning Problems: Questions, Cautions, and Guidelines. (Barbara Keogh och Laurence Becker, Exc Ch, 1973, refererad 81 gånger)	Kritisk mot testvaliditet för "learning disability" (kategorins användning hade börjat accelerera), effektiviteten i dåtidens EI-program och tidig kategorisering. Påverkade både forskning och utbildningspraktik.

¹¹ Ordnade kronologiskt av mig. McLeskey (2004) följer delvis en kronologisk ordning.

The Effectiveness of Psycholinguistic Training. (Donald Hammill och Stephen Larsen, Exc Ch, 1974, refererad 94 gånger)	En forskningsöversikt som visade på ineffektivitet i den psykologiska träningen som rekommenderas i artikeln av Kirk och Bateman (se ovan i tabellen). Träningen byggde på att defekter i språkets olika komponenter låg bakom inlärningsproblem och skulle tränas bort.
A Strategy for Developing Chronological-Age-Appropriate and Functional Curricular Content for Severely Handicapped Adolescents and Young Adults. (Lou Brown, Mary Beth Branston, Susan Hamre-Nietupski, Ian Pumpian, Nick Certo och Lee Gruenewald, JSE, 1979, refererad 98 gånger)	En kritik av traditionell praxis för elever med grava funktionshinder och en poängtering av träning utifrån kronologisk ålder i funktionella färdigheter för att bl.a. öka självständighet. Artikeln fick stor betydelse för utbildningspraktiken.
Factors Associated with the Employment Status of Handicapped Youth Exiting High School from 1979 to 1983. (Susan Harazi, Lawrence Gordon och Cheryl Rowe, Exc Ch, 1985, refererad 155 gånger)	Visar att många elever med funktionshinder får svårt att hitta arbete efter high-school. Empirin är hämtad från Vermont och flera bakgrundsvariabler har betydelse för arbetssituationen. Har haft stor betydelse för arbetet med "transition planning" och utvecklandet av stödfunktioner.
Curriculum-Based Measurement: The Emerging Alternative. (Stanley Deno, Exc Ch, 1985, refererad 82 gånger)	Kritik av standardiserade färdighetstester och av tester utvecklade av lärare samt av lärarobservationer för att kontrollera elevers framsteg. Rekommenderade "curriculum-based-measurement" (CBM). Denna form av utvärdering har blivit allt vanligare i utbildningspraktiken.
Phonology and the Problems of Learning to Read and Write. (Isabelle Liberman och Donald Shankweiler, RSPE, 1985, refererad 172 gånger)	Utifrån en forskningsöversikt och sin egen forskning fördes fonologiskt processande fram som en viktig faktor i förklaringen av läsproblem. Vidare menade man att meta språklig träning i relation till fonologiskt processande förmodligen skulle vara gynnsamt för läsutvecklingen. Både undervisningspraktik och forskning har influerats av dessa idéer.
Educating Children with Learning Problems: A Shared Responsibility. (Madeleine Will, Exc Ch, 1986, refererad 195 gånger)	Kritik mot "pull-out approaches" för barn med "mild disabilities" och en argumentation för att dessa barn är ett gemensamt ansvar för vanliga lärare och "special"lärare. Artikeln var en katalysator för Regular Education Initiative.

Inclusive Schools Movement and the Radicalization of Special Education Reform. (Douglas Fuchs och Lynn Fuchs, Exc Ch, 1994, refererad 137 gånger)

Man jämför retoriken kring "Regular Education Initiative" med den kring "Full Inclusion", dvs. rörelsen för "inkludering" även av barn med "severe disabilities". Man menade att förespråkarna för "Full Inclusion" använde en retorik som snarast isolerade dem från den vanliga utbildning en. Man förespråkar förändring men också konsensusskapande åtgärder. "This article will very likely become a classic because it seems to have captured a critical issue in a way not done preciously in the professional literature. There seems little doubt that since the early 1990s the field has moved in the direction recommended by the authors, and this article was likely a significant influence" (McLeskey, 2004, s. 83).

I've Counted Jon: Transformational Experiences of Teachers Educating Students with Disabilities. (Michael Giangreco, Ryth Dennis, Chigee Cloninger, Susan Edelman, och, Richard Schattman, Exc Ch, 1993, refererad 55 gånger.

En kvalitativ studie av erfarenheter hos 19 lärare i "general education" vilka haft elever med "severe disabilities" "inkluderade" i sina klassrum. Viktig som en föregångare för användningen av kvalitativ metod inom området samt för att "the authors provide a vivid illustration of the possibilities related to the inclusion of students with severe disabilities in general education classrooms" (McLeskey, 2004, s 83).

3.3 En kompletterande analys – publikationsmönster hos några forskare med ett kritiskt perspektiv

Eftersom de tidskrifter som analyserades innehåller så pass få artiklar som problematiserar och kritiserar specialpedagogik på ett mer genomgripande sätt genomförde jag en kompletterande analys. Syftet med den kompletterade analysen var att se var ett urval amerikanska forskare som haft en ledande roll i kritiken av traditionell specialpedagogik publicerar sig. Jag valde de amerikanska forskare som i Clark, Dyson och Millward (1998) identifieras som representanter för ett "post-positivistiskt" perspektiv. För-

fattarna (a.a) menar att en grundläggande utgångspunkt i detta kritiska perspektiv är att man urskiljer faktorer "bakom" specialpedagogiken, som genererar ett behov av densamma. Sådana faktorer kan vara diskurser, professionella intressen, sociala orättvisor och/eller skolors misslyckanden. Således vill man "dekonstruera" specialpedagogik, ofta i samband med idéer om att "konstruera" mer inkluderande skolor (se t.ex. Skrtic, 1995, jmf. diskussion i avsnitt 1).

Jag genomförde en sökning på dessa författare i databasen ERIC (Educational Resources Information Center). ERIC definieras som "utbildningsrelaterad" och katalogiserar 14 000 dokument och över 20 000 tidskriftsartiklar varje år. Vidare täcks konferenser och olika former av möten, avhandlingar, audiovisuell media, monografier och annat in av databasen (hemsida). Jag införde tilläggsriteriet att forskarna skulle ha minst 15 arbeten registrerade i ERIC. Som framgår av tabell 3.11 innebär dessa kriterier att 8 forskares arbeten kartlagts. Den övervägande delen av produktionen består av tidskriftsartiklar i tidskrifter som inte är "peer-reviewed" och här rör det sig förstås om en rad olika tidskrifter. Man publicerar en del böcker och antologibidrag och det förekommer också artiklar i tidskrifter som är "peer-reviewed". Men i vilka sådana tidskrifter publicerar man?

Som framgår av tabell 3.12 är ungefär hälften av artiklarna i tidskrifter som är "peer-reviewed" i tidskrifter som är representerade i databasen "Web of knowledge". Viktigt här att notera är att endast en av alla artiklar i tabell 3.12 är publicerad efter år 2000, vilket till relativt stor del har sin förklaring i att flera av dessa personer av olika anledningar har ett fåtal publikationer efter år 2000. Man kan dra slutsatsen att dessa ledande kritiker har publicerat lite i de tidskrifter som rankas högt i "Web of knowledge". Flest artiklar har publicerats i Remedial and Special Education och några i Exceptional Children.

Det finns givetvis andra företrädare för kritiska perspektiv på den amerikanska arenan och det är fullt möjligt att flera av dessa publicerat i tidskrifter med högt "impact-värde". Samtidigt vittnar genomgången av ett stort antal artiklar från 2004 om att förekomsten av artiklar med en mer grundläggande kritisk infallsvinkel på området i stort sett endast förekommer i ett temanummer. Det förefaller alltså som att det kritiska perspektivet är marginaliserat i de tidskrifter som har störst inflytande i Nordamerika.

Tabell 3.11. Publikationsmönster hos några amerikanska forskare som varit ledande i kritiken mot traditionell specialpedagogik.

Forskare	Antal arbeten i ERIC	Tidskrifts-artiklar reviewed	Tidskrifts-artiklar, peer-	Konferenser	Böcker
Alan Gartner	60	9	1	2	9
Dorothy Lipski	18	8	1	2	5
Thomas Skrtic	20	11	6	1	2
Christine Sleeter	39	30	1 (10) ¹²		
Susan Stainback	45	32	2	–	5
William Stainback	46	35	3	–	5
Jacqueline Thousand	29	22	9	2	3
Richard Villa	18	13	6	2	3
Summa	275	160	29	7	32

Tabell 3.12. Publikationsmönster i tidskrifter som är referee-bedömda hos några amerikanska forskare som är ledande kritiker av traditionell specialpedagogik¹³.

Tidskrifter i Web of knowledge i kategorin "Special Education"	Antal	Andra tidskrifter	Antal
Journal of Remedial and Special Education	8	Harvard Educational Review	2
Exceptional Children	3	Teaching Exceptional Children	2
Learning Disability Quarterly	1	Andra ¹⁴	8

3.4 Avslutande diskussion

Det är tämligen uppenbart att forskningen i USA är, och har varit, normativ och starkt relaterad till utbildningspolitiska förändringar. På så sätt är forskningen i stor utsträckning en överbyggnad till det amerikanska utbildningssystemet. Intressant att notera är att i takt med att specialpedagogiken och pedagogiken närmast sig varandra, bland annat eftersom fler barn blivit

¹² 9 av dessa handlar om "multikulturalism" och är därför borträknande i de följande analyserna.

¹³ Artiklarna i tabellen är något färre än antalet artiklar i tabell 3.11, då vissa artiklar är författade tillsammans av personer och bara registreras en gång i tabell 3.12.

¹⁴ Tidskrifter som bara förekommer en gång. Fyra av dessa har "Teacher education" som en del av namnet.

integrerade i den "vanliga" undervisningen och läroplaner kommit att omfatta alla barn, så förefaller det också såsom huvudfåran inom forskningen också alltmer kommit att vända blickarna emot den "vanliga" undervisningen. Också det faktum att utbildningssystemet kritiserats för att marginalisera olika sociala grupper kan ha bidragit till att blickarna riktas mot den "vanliga" undervisningen. Inte minst gäller detta då läsforskningen, som ju dominerar stort i de tidskrifter jag analyserat. Här börjar flera av utgångspunkterna för en traditionell specialpedagogik att utmanas. Speciellt tydligt blir kanske detta i utmaningen mot den idé om biologisk skillnad som ryms inom ramen för ett "discrepancy"-tänkande. Samtidigt är det så att många artiklar fortfarande skrivs utifrån traditionella definitioner och utgångspunkter.

Vad gäller mer övergripande ideologiska och professionsinriktade frågor, så förefaller den utmaning som frammarschen för ett radikalt inkluderingsbegrepp ställde forskningen för under slutet av förra seklet att ha avmattats. Överhuvudtaget är inkludering/integrering inte de frågor som främst fokuseras i materialet. Också de historiska jämförelserna stöder iakttagelsen att "inkluderingsdiskussionen" stabiliserats, eller snarare övergått till att handla om integreringsfrågor. Istället handlar det mycket om effektivitet och det enskilda barnets rätt till bästa möjliga stöd och ibland också till att få bestämma över sin situation. Dessa frågor förefaller ha större prioritet än frågan om var denna undervisning ska ske samtidigt som integreringen av funktionshindrade barn dock ökat i USA. Stödet ska enligt huvudfåran inom forskningen ges med hjälp av metoder som prövats ut vetenskapligt. När man numera fått stöd för detta i lagstiftning, så har också forskningen kommit att inriktas mot hur man ska få interventioner att permanentas ("sustain")¹⁵.

---

¹⁵ Intressant nog så finns en liknande diskussion som den som ibland förs i Sverige om lärarutbildningarnas oförmåga att förse de blivande lärarna med fungerande metoder.

4. BRITTISKA/EUROPEISKA TIDSKRIFTER

Två tidskrifter har valts ut för vidare analys: *European Journal of Special Needs Education* (avsnitt 4.1) och *British Journal of Special Education* (avsnitt 4.2). Kriteriet har här varit mer subjektivt än i förra avsnitt och jag har valt ut de två tidskrifter som jag bedömt som mest välkända¹. Avslutningsvis i detta avsnitt sammanfattas analyserna (4.3).

4.1 *European Journal of Special Needs Education*

Allmän beskrivning

European Journal of Special Needs Education ges ut av Taylor & Francis, vilka även ger ut flera andra tidskrifter vars innehåll framförallt är forskning om specialpedagogik, t.ex. *High Ability Studies*, *International Journal of Disability, Development and Education*, *International Journal of Inclusive Education* och *Journal of Intellectual and Developmental Disabilities*. *European Journal of Special Needs Education* är kategoriserad som "Education\Sociology of Education\Special Needs" och utkommer med tre nummer per år. År 2004 publicerades 19 artiklar. Artiklarna representerar flera olika genrer: teoretiserande analys, diskuterande review-artiklar och originalforskning där både kvantitativa och kvalitativa metoder används.

Författares kön och land för institutionstillhörighet

I tabell 4.1 visas fördelningen av författare på länder och kön. Det är en viss övervikt av män (56%) och sammanlagt elva länder är representerade. Sammanlagt 5 författare (12,8%) och 2 (10,5%) av artiklarna är utomeuropeiska. Eftersom Taylor & Francis på sin hemsida tillhandahåller information om de personer som ingår i redaktionen beslöt jag mig för att titta på kön och land för institutionstillhörighet för redaktionsmedlemmarna. Det finns en relativt stor övervikt av män (ca 3/5), vilket alltså är en något större andel män än andelen män som skriver artiklar i tidskriften 2004. Tabell 4.2 visar land för redaktionsmedlemmarnas institutionstillhörighet.

¹ Noterbart är att också att två av tidskrifterna som analyseras i den tredje kategorin (avsnitt 5) också är från Storbritannien (*International Journal of Development, Disability and Education* och *International Journal of Inclusive Education*) vilket gör att fyra engelska generella tidskrifter analyseras. Förmodligen är det också de fyra mest inflytelserika.

Det finns en relativt stor spridning mellan Västeuropeiska länder, men med stor dominans av Storbritannien och därefter USA (som inte är representerat med någon artikel i årgången!).

Ämnen

När det gäller innehållet kan vi i tabell 4.3 se att det är inkludering/integrering som tematiseras i flest artiklar. Samtidigt innehåller också flera studier ett intresse för föräldrars uppfattningar, men då i relation till andra teman som jag bedömt som mer centrala. Intressant är att tre artiklar är av mer analyserande karaktär i form av en begreppsanalys, en diskussion om övergripande teoretiska frågor och en vetenskapshistorisk diskussion.

Perspektiv

Ca hälften av studierna fokuserar aktörsperspektiv: föräldraperspektiv, elevperspektiv och lärarperspektiv. Det är dock sällsynt med studier där beskrivningskategorier för aktörsperspektiv genereras mer induktivt från utsagor och/eller där aktörsperspektiv studeras i interaktion. I 4 artiklar dominerar kvalitativ metod, men i tre av dessa preciseras inte vilken kvalitativ metod som används. I en artikel blandas kvantitativ och kvalitativ metod och i ytterligare 4 så studeras aktörsperspektivet med kvantitativa metoder.

I de artiklar där aktörsperspektiv inte studeras finns några exempel på att interventioner riktade mot olika grupper fokuseras. Problematiken förläggs i stora delar till individen i dessa studier. Ett exempel är en kartläggning av "problembilden" för elever med "behavior problems". I tre artiklar fokuseras mer på den pedagogiska praktiken och två av dessa utgör normativt orienterade studier av "inkluderande" praktik, där olika hinder och möjligheter för att inkludera kategoriserade elever studeras och diskuteras. Ser man dessa artiklar sammantaget med de artiklar där grupper perspektiv på "inkludering" studeras är det tydligt att ett integreringsperspektiv dominerar studierna, dvs. begreppet "inkludering" används till stora delar på ett liknande sätt som begreppet "integrering". Det finns också några artiklar som förhåller sig mer "neutrala" till den studerande praktiken. Generellt har dock artiklarna normativa utgångspunkter.

Tre artiklar behandlar, som ovan nämnts, mer övergripande frågor. En av dessa utgör en filosofisk kritik av liberala, pluralistiska idéer om social rättvisa för personer med "disabilities". I de båda andra artiklarna fokuseras forskning om specialpedagogik och man förhåller sig relativt neutral till de studerade perspektiven.

Sammanfattning

Många artiklar intresserar sig för aktörsperspektiv, även om innebörden av detta begrepp skiljer sig åt i olika undersökningar. Många olika ämnen behandlas och "inkludering" är ett vanligt tema. Många av dessa och även andra artiklar har ett normativt anslag, där omgivningsfaktorer problematiseras. Dock är det övervägande så att det är en integreringssyn som blir synlig i artiklarna. Flera artiklar är också mer individriktade utifrån normativa ansatser. Tre artiklar är av övergripande teoretisk karaktär.

Tabell 4.1. Land och könsfördelning för artikelförfattare 2004 i European Journal of Special Needs Education.

	Män	Kvinnor	Antal artiklar
Storbritannien	3	2	4
Norge	2	4	4
Holland	4	6	3
Irland	2	2	1
Cypern	3	–	1
Israel	2	1	1
Italien	2	–	1
Sverige	–	1	1
Österrike	2	–	1
Kanada	1	1	1
Finland	1	–	1
Summa	22	17	19

Tabell 4.2 Land för institutionstillhörighet för redaktionsmedlemmar (inkl. editor).

Land	Antal medlemmar "Editorial board"
Storbritannien	13
USA	6
Frankrike	2
Spanien	2
Sverige	2
Tyskland	2
Belgien	1
Italien	1
Israel	1
Nederländerna	1
Norge	1
Portugal	1
Schweiz	1

Tabell 4.3. Innehållskategorisering av artiklar år 2004 i European Journal of Special Needs Education, 2004.

Inkludering/ integrering	Teoretisk analys/ begreppsanalys/ vetenskapshistoria	Matematiklärande/ problem	Annat
6 ²	3	2	8 ³

4.2 British Journal of Special Education

Allmän beskrivning

British Journal of Special Education är en referee-bedömd tidskrift. Den utkommer med 4 nummer per år. Utgivningsåret 2004 omfattar sammanlagt 27 artiklar. Ämnesområdet anges hos Ebsco som "Education". Tidskriften skiljer sig åt från de som analyserats ovan genom att flera artiklar är skrivna av praktiker. I ca en fjärdedel av artiklarna anges ingen tillhörighet till universitet/college hos författarna. Tidskriften "covers the whole range of learning difficulties relating to children in mainstream and special schools. Particular emphasis on reviews of books, software and other resources; international, national and local policy and practice; classroom research and behavior".

Författarnas kön och land för institutionstillhörighet

Flera av artiklarna diskuterar hur den specialpedagogiska praktiken kan förbättras, ibland med bakgrund i artikelförfattarens egna erfarenheter. Den vanligaste typen av artikel är diskuterande utifrån en problemställning eller utifrån en presentation av utvecklings-/forskningsprojekt med empiri som ofta är av illustrerande karaktär.

Som framgår av tabell 4.4 så är den absoluta majoriteten av författare från Storbritannien, men drygt en fjärdedel (14 st) kommer från andra länder. Av dessa kommer endast fem från Europa.

Ämnen

Innehållet i artiklarna är kategoriserat i tabell 4.5. Av den framgår att inkludering/integrering är tematiserat i ungefär en fjärdedel av artiklarna, medan

2 En fallstudie, två studier av lärares uppfattningar, en av barn i socioemotionella svårigheter och två artiklar om tidig inkludering.

3 1) Översikt över ADHD (identifikation och intervention). 2) Effekter av specialpedagogik. 3) Relation hem/skola. 4) Lärares syn på normalitet/avvikelse. 5) Review av artiklar om självuppfattning hos barn med inlärningssvårigheter. 6) En kommunikationsintervention i speciåskolor. 7) Testutveckling. 8) Föräldrars perspektiv på specialpedagogisk praktik.

lärare/hjälplärare och familj står i fokus för ytterligare ca en fjärdedel. I övrigt finns en stor heterogenitet i innehåll.

Perspektiv

Artiklarna är som nämnts ovan länkade till praktiken och de flesta är relativt starkt normativa, men det finns även några undantag av mer problematiserande karaktär. Exempelvis så problematiseras forskning och utvärdering kring omotiverade skolelever i artikeln "Conducting education and research with "disaffected" students: practical and methodological issues" (Wellington och Cole, 2004).

Många artiklar är alltså av diskuterande karaktär. Det finns en stor spännvidd från artiklar som presenterar och argumenterar för speciella arbetssätt för specifika "problemgrupper" (nästan hälften av artiklarna), över sådana där det framförallt handlar om integrering/professionsutveckling till artiklar som mer tar sin utgångspunkt i ett inkluderingsbegrepp (ganska få). Alla artiklar har inte empiriska inslag, men där dessa finns så redovisas ofta kvalitativa data, ibland utan någon närmare beskrivning av metodologiskt tillvägagångssätt. Någon form av tematisering används oftast både i de artiklar som nämner det tillvägagångssätt man använder, och även i de där detta inte explicit görs. Någon artikel bygger på berättelse-analys och i en kort artikel skriver en person med funktionshinder själv om sina erfarenheter. I artikeln "And when did you last see your father? Exploring the views of children with learning difficulties/disabilities" (Lewis, 2004) problematiserar barnperspektivet/barns perspektiv.

Sammanfattning

En stor heterogenitet i ämnen föreligger, men ämnena Inkludering/Integrering, Familj och Lärare/Hjälplärare representerar mer än hälften av ämnena i årgången. Mycket vanligt är diskuterande artiklar med illustrerande empiri vilka behandlar arbetssätt för olika "problemgrupper". I andra artiklar problematiseras kontextuella faktorer i högre grad inom ramen för integreringsperspektiv. Flera av artiklarna knyter an till aktörsperspektiv, men sällan analyseras dessa utifrån sina egna premisser. Överhuvudtaget har många artiklar normativa utgångspunkter.

Tabell 4.4. Land och könsfördelning för artikelförfattare 2004 i British Journal of Special Education.

	Män	Kvinnor	
Storbritannien	17	19	36
Annat	8	6	14 (28%)
	25	25	50

⁴ 1 man och 2 kvinnor från Kenya, 2 män från Förenade Arabemiraten, 3 män från Sverige, 1 kvinna från Nigeria, 3 kvinnor från Nya Zeeland och 2 män från Portugal. Sammanlagt 9 författare (18%) kommer inte från Europa.

Tabell 4.5. Innehållskategorisering av artiklar år 2004 i British Journal of Special Education.

Inkludering/ integrering	Lärare/hjälplärare	Familj	Arbete med barn med autism	Annat
7	4	4	2	10 ⁵

4.3 Sammanfattande analys – Brittiska/Europeiska tidskrifter

Författarnas kön och land för institutionstillhörighet

Under 2004 publicerar sig något fler män än kvinnor i European Journal of Special Needs Education medan lika många kvinnor som män publicerade sig i British Journal of Special Education. Författare från Storbritannien dominerar i British Journal of Special Education och endast 10% av författarna kommer från andra europeiska länder. 18% av författarna är utomeuropeiska och 8% från Afrika. I European Journal of Special Needs Education har två artiklar utomeuropeiska författare (Israel och Kanada). Ingen av tidskrifterna har något bidrag av författare med institutionell tillhörighet i USA, Sydamerika eller Australien.

Ämnen

Det finns en stor spridning i ämnena i de båda tidskrifterna. Ett relativt stort antal artiklar i båda handlar om inkludering/integrering, framförallt det senare. I båda tidskrifterna finns också artiklar av mer teoretiserande karaktär. Här finns också artiklar som specifikt behandlar situationen för olika "problemgrupper", framförallt i British Journal of Special Education.

Perspektiv

Det finns en bredd i analysperspektiv i de båda tidskrifterna. Alltifrån artiklar med individualiserande utgångspunkter till studier där kontextfaktorer problematiseras, dock nästan alltid inom ramen för ett integrationsperspektiv. Ett flertal artiklar i de båda tidskrifterna intresserar sig också för aktörsperspektiv. British Journal of Special Education är mer praktiker-orienterad, mer normativ och en stor mängd artiklar handlar om interventioner för olika "problemgrupper", dvs. lokaliserar "problemet" i stora delar till individnivån.

⁵ 1) Barnperspektivet hos barn med inläringssvårigheter. 2) Arbete med dövblinda o läsning. 3) Personlig redogörelse för uppväxt som albino i Afrika. 4) Policy och ideologi kring literacy. 5) Pojkars erfarenheter av "residential schooling". 6) Metodreflektion i relation till studier av elever som är missnöjda med sin skolgång. 7) Anpassning av examinationer. 8) Utvecklingsstörda ungdomars och vuxnas användning av internet. 9) Hjärnforskning i relation till specialpedagogik. 10) Rapport om projekt där vetenskap lärs ut till barn i hemmiljö.

5. TIDSKRIFTER SOM DEFINIERAR SIG SOM INTERNATIONELLA

Tre tidskrifter som behandlar forskning om specialpedagogik och använder sig av beteckningen "internationell" i namnet kommer att analyseras i detta avsnitt: *International Journal of Inclusive Education* (5.1), *International Journal of Disability, Development and Education* (5.2) och *International Journal of Special Education* (5.3). Avslutningsvis följer en sammanfattande analys (5.4).

5.1 *International Journal of Inclusive Education*

Allmän beskrivning

International Journal of Inclusive Education ges ut av Taylor & Francis Ltd, Storbritannien. Den kommer ut med 4 nummer per år. Ämnesklassificeringen ser något annorlunda ut på förlagets hemsida jämfört med Ebscos. På den förra ges ämnesorden "education/multicultural education, education/sociology of education, education/special needs" och på den senare "education; gender studies; ethnic/multicultural studies; sociology & social work; sociology". Tidskriften utkommer med 4 nummer per år och året 2004 innehåller den 24 artiklar. Nästan alla artiklar utgörs av originalforskning, där en rad olika perspektiv och metoder används.

Författarnas kön och land för institutionstillhörighet

Av tabell 5.1 framgår att ungefär 2/3 av författarna under 2004 är kvinnor. Australien står för mer än hälften av artiklarna och Storbritannien för ytterligare en femtedel. Sammanlagt står dessa två länder för mer än 3/4 av det totala antalet artiklar och endast ett fåtal artiklar har författare från icke-engelskspråkliga länder. Taylor och Francis tillhandahåller också information om vilka som är medlemmar i "editorial panel" och "editorial advisory board". Män är här i majoritet (23 av 41) och som framgår av tabell 5.2 så är det en enorm dominans av anglosaxiska länder. Tidskriften kan knappast sägas vara "mer" internationell än *European Journal of Special Needs Education* eller *British Journal of Special Education*¹. Det som i detta avseende kanske

¹ Den förra har artikelförfattare från fler länder och den senare har en högre representation av artiklar som inte kommer från anglosaxiska delar av världen eller Västeuropa.

framförallt utmärker tidskriften under 2004 är den höga representationen av författare från Australien. Noterbart i sammanhanget är att huvudredaktören, Roger Slee, har sin nuvarande institutionella tillhörighet i Kanada, men tidigare var den i Australien.

Ämnen

Givetvis handlar många av artiklarna i tidskriften om inkludering/integrering. Som framgår av tabell 5.3, så kan 18 av 24 artiklar klassificeras utifrån att de primärt handlar om inkludering, medan det är svårt att hitta en gemensam tematik i de övriga artiklarna. Jag kategoriserade artiklarna om inkludering ytterligare (tabell 5.4) för att se vilka aspekter av inkludering som fokuserades. Framförallt dominerade ett intresse för förändring av befintliga praktiker. Kategoriseringen huruvida en speciell artikel gällde utveckling av inkluderande praktiker eller olika gruppers perspektiv på inkludering var inte helt lätt att göra, då olika perspektiv ofta studeras utifrån ett intresse att förändra praktiker.

Perspektiv

Artiklarna har oftast en tydlig, normativ utgångspunkt, där problem förläggs till samhället i vid mening, snarare än till individer, även om här finns en variation mellan artiklar. Nästan alla artiklar involverar också aktörsperspektiv, framförallt i kvalitativ analys. Perspektiven tolkas ofta utifrån författarnas normativa utgångspunkter.

Alla artiklar är dock inte lika normativa. Å ena sidan tar en artikel som "University education for all? Barriers to full inclusion of students with disabilities in Australian universities" (Ryan och Struths, 2004) sin omedelbara utgångspunkt i lagstiftning mot diskriminering. Mot denna bakgrund kritiseras sedan befintliga praktiker. Å andra sidan involverar artiklar som "Community projects and excluded young people: reflections on a participatory narrative research approach" (Goodley och Clough, 2004) deltagarperspektivet mer på dess egna premisser. Dock är det så att inkluderingstemat även här sätter starka avtryck och generellt så är tidskriftens explicita policy att bidra till en inkluderande utveckling, inte minst vad gäller "utvecklingsländer" (se Slee, 2004).

Inom ramen för ett dominerande övergripande intresse för att förändra/kritisera befintliga praktiker används en rad olika teoretiska utgångspunkter. Den absolut vanligaste utgångspunkten är själva inkluderingsbegreppet. Således utgör t.ex. nummer två ett temanummer som fokuserar det s.k. "index of inclusion" som utvecklats i Storbritannien (Booth, Ainscow, Black-Hawkins, Vaughan och Shaw, 2000). Indexet är ett sätt att utvärdera respektive ledsaga arbete med inkluderande praktiker. Arbetet indelas i fem återkommande faser och inkludering operationaliseras i form av ett antal frågor inom tre

dimensioner: att skapa inkluderande kultur, inkluderande planer (policies) respektive inkluderande praktiker. I de andra tidskriftsnumren kan vi hitta många olika teoretiska utgångspunkter, t.ex. poststrukturalism, kritisk teori och narrativ teori.

Sammanfattning

Nästan alla artiklar involverar deltagarperspektiv, som analyseras kvalitativt utifrån ett perspektiv där befintliga praktiker problematiseras. Således blir aktörsperspektivet oftast intressant i relation till ett forskningsperspektiv där inkluderings normativa dimensioner står i förgrunden. De flesta artiklar tar också sin utgångspunkt i inkluderingsbegreppet och använder det som ett analytiskt begrepp.

Tabell 5.1. Land för institutionstillhörighet och könsfördelning för artikelförfattare 2004 i Journal of Inclusive Education.

	Män	Kvinnor	Antal artiklar
Australien	6	18	13,5
Storbritannien	7	5	5
Grekland	1	1	2
Kanada		6	1
Kina (Hongkong)		3	1
Förenade Arabemiraten	1		1
Argentina	1	0,5	
Sammanlagt	16	33	24

Tabell 5.2 Land för institutionstillhörighet för redaktionsmedlemmar för "editorial panel" respektive "editorial advisory board" (i parentes) (båda siffrorna inklusive "editor").

Land	Medlemmar i "editorial panel" respektive på "editorial advisory board".
Storbritannien	14 (7)
Australien	8 (1)
USA	5 (1)
Kanada	3 (1)
Singapore	1 (1)
Nya Zeeland	1 (0)
Holland	1 (0)
Sverige	1 (0)

Tabell 5.3. Innehållskategorisering av artiklar år 2004 i Journal of Inclusive Education.

Inkludering	Annat
18	6 ²

Tabell 5.4. Innehållskategorisering av artiklar om inkludering.

Utveckling mot inkludering	Grupperns föreställningar om inkludering	Annat
10	4	4 ³

5.2 International Journal of Disability, Development and Education

Allmän beskrivning

International Journal of Disability, Development and Education ges ut av Carfax Publishing Company, Storbritannien, och är en "peer-reviewed" tidskrift som kommer ut med fyra nummer per år. På Ebsco anges ämnesorden "Education; Psychology & Psychiatry; Sociology & Social Work; Allied Health; Sociology; Psychology". Under 2004 utkom ett temanummer (nr 3) med ett uttalat fokus på metodfrågor, men där också det sociokulturella perspektivet får stort utrymme. I temanumret är flera av artiklarna av diskuterande karaktär, ibland med illustrerande empiri, men de övriga numren domineras av kvantitativt orienterade artiklar i form av originalforskning.

Författarnas kön och land för institutionstillhörighet

I tabell 5.5 ser man att tidskriften under 2004 domineras av författare från Australien, Storbritannien och USA (63% av artiklarna). Också här är det tveksamt om tidskriften kan sägas vara "mer" internationell än andra europeiska/brittiska tidskrifter.

² 1) Stödlärares arbete. 2) Arbetarklassföräldrars syn på skolan. 3) Erfarenheter av sexuell olikhet i medicinarutbildning. 4) Utbildning för barn till kringflyttande säsongsarbetare. 5) Ungdomars perspektiv på "community-projects" och 6) Betydelsen av "speciella" idrottsaktiviteter.

³ 1) Relationen utbildningspolicy-praktik. 2) Implikationer av teorin om socialt kapital för inkludering. 3) Inkludering i relation till medborgarskap. 4) Inkludering av barn med utvecklingsstörning i olika kulturer.

Ämnen

En innehållsanalys visar en relativt stor spridning i artiklarnas fokus (tabell 5.6), speciellt då tre av artiklarna som behandlar teori och två som behandlar metod fanns i temanumret.

Perspektiv

Flera av författarna i temanumret tar sina utgångspunkter i systemteori eller i vad som beskrivs som sociokulturella perspektiv. Aktörsperspektivet och betydelsen av kvalitativa perspektiv lyfts också fram i flera artiklar. I en artikel diskuteras barnperspektivet och inga direkta kopplingar görs till specialpedagogik. I de andra artiklarna (empiriska och diskuterande) i temanumret fokuseras elever "with disabilities" som en del av befintliga praktiker och i varierande skala identifieras kontextuella respektive individfaktorer som problematiska, alltifrån individers brister, över professionell organisering till befintliga praktiker. Det normativa inslaget är dock inte alltid framträdande i artiklarna i temanumret.

I de andra tre numren från 2004 redovisas framförallt kvantitativa undersökningar. Ungefär hälften av dessa fokuserar aktörsperspektiv och flera av dessa handlar om självbild hos olika "problemgrupper". I dessa artiklar ses självbilden närmast som ytterligare en del av "problembilden". Även andra artiklar identifierar individen som problembärande men det finns också några artiklar i årgången som problematiserar kontextuella faktorer. I de artiklar som fokuserar utbildningspraktiker rör man sig framförallt inom ramen för integreringsperspektiv.

Sammanfattning

Det finns en stor spännvidd i tidskriften både när det gäller ämnen och i vad som identifieras som problematiskt, vilket gör det lite svårt att tillskriva årgången en tydlig identitet. Dock är det så att det finns flera artiklar som tar sin utgångspunkt i olika "problemgrupper", där kontexten problematiseras i ringa drag. Knappast någon artikel i årgången går heller utanför ett integreringsperspektiv. Samtidigt finns här flera artiklar som inte är tydligt normativa. Aktörsperspektiv får också ett relativt stort utrymme.

Tabell 5.5. Land och könsfördelning för artikelförfattare 2004 i International Journal of Disability, Development and Education.

Land	Män	Kvinnor	Artiklar
Australien	3	11	4,5
Storbritannien	2	4	4
USA	4	3	3,5
Holland ⁴	1	5	3
Kanada	2	3	1
Belgien	1	2	1
Norge		1	1
Turkiet	1		1
Summa	14	29	19

Tabell 5.6. Innehållskategorisering av artiklar år 2004 i International Journal of Disability, Development and Education.

Teoridiskussioner	Metodfrågor	Testning	Unga med Down syndrom	Annat
4	3	2	2	8 ⁵

5.3 International Journal of Special Education

Allmän beskrivning

International Journal of Special Education är en tidskrift som det är lite svårt att hitta information om på dess hemsida. Under rubriken "editorial policy" står:

The International Journal of Special Education publishes original articles concerning special education. Experimental as well as theoretical articles are sought. Potential contributors are encouraged to submit reviews of research, historical, and philosophical studies, case studies and content analyses in addition to experimental correlation studies, surveys and reports of the effectiveness of innovative programs.

⁴ Alla i temanumret.

⁵ 1) Matematikprestationer och självbild. 2) Föräldrars syn på inkludering. 3) Skolkamraters attityder till barn med funktionshinder. 4) Betydelse av spatial densitet i förskolan. 5) Läsnings hos vuxna med utvecklingsstörning. 6) Tema-arbete. 7) Lek hos barn "at risk". 8) Effektt studie av tidig intervention för barn med hörselnedsättning.

Det förefaller också som om tidskriften är referee-bedömd, i alla fall så är bedömningen "blind" and "impartial". Under år 2004 utgavs två nummer av tidskriften med sammanlagt 21 artiklar i varierande genrer; "review" av empirisk forskning, diskuterande artiklar, empirisk originalforskning och beskrivningar av situationen i olika länder.

Författarnas kön och land för institutionstillhörighet

I tabell 5.7 framgår fördelningen mellan män och kvinnor respektive landet där artikelförfattarna har sin institutionstillhörighet. 54% av artikelförfattarna är män. Nästan hälften av författarna är från USA medan de övriga fördelar sig relativt jämnt mellan 10 länder. Tidskriften är kanske den som är mest internationell, åtminstone vad gäller spridningen i land för institutionstillhörighet för författare och delaktighet av författare som inte är från Väst-europa eller anglosaxiska delar av världen.

Ämnen

En innehålls analys (tabell 5.8) ger vid handen att det finns en stor variation av ämnen, då många artiklar är mer övergripande om inkludering och beskrivning av situationen i olika länder, medan tio stycken är mer inriktade på kvantitativ, empirisk forskning.

Perspektiv

Tidskriften sönderfaller närmast i två helt skilda delar, båda med normativa utgångspunkter. Å ena sidan finns kvantitativt orienterade artiklar som tar sin utgångspunkt i individuella brister, diskuterar metoder för att avhjälpa dessa brister samt kartlägger "problembilden". I en artikel diskuteras dock hur den "vanliga" klassrumssituationen kan förändras för att passa elever med ADHD⁶. Författare med sin institutionstillhörighet i USA dominerar nästan helt vad gäller dessa artiklar. Å andra sidan redovisas studier som dels handlar om perspektiv på inkludering, dels som fokuserar på inkludering "i sig". I de förra projekten studeras aktörsperspektiv framförallt med kvantitativa metoder. Dessa projekt är liksom de som fokuserar på inkludering "i sig", mer eller mindre normativt hållna. Det finns en glidande skala mellan artiklar som fokuserar på inkludering till sådana där integreringsbegreppet och integreringsprocesser står i centrum, även om man i dessa artiklar också använder ordet inkludering.

⁶ Intresset för det "vanliga" klassrummet motiveras utifrån att det är där de flesta av barnen befinner sig p.g.a. att de flesta inte får tillgång till speciella stödåtgärder.

Artikeln "Able Voices on Inclusion/Exclusion – A people in their own Word" (Francis och Muthukrishna, 2004) som analyserar funktionshindrades berättelser om sina erfarenheter av inkludering/exkludering, har en något annorlunda ingång i området än övriga artiklar. Artikeln problematiserar bl.a. själva dikotomiseringen mellan inkludering och exkludering. Ytterligare någon/ett fåtal artiklar faller lite utanför de två typer av artiklar som beskrivits.

Sammanfattning

International Journal of Special Education är den tidskrift som har störst andel författare som inte kommer från Västeuropa eller anglosaxiska delar av världen. Samtidigt är tidskriften ämnes-, perspektivmässigt och "geografiskt" uppdelad. På så sätt bidrar framförallt författare från USA med artiklar som handlar om att utveckla metoder för specifika "problemgrupper" och liknande frågeställningar. I bidragen från författare med annan institutionell tillhörighet, så handlar det framförallt om (perspektiv på) integrering/inkludering och beskrivningen av situationen i olika länder. De analytiska utgångspunkterna är då också till stora delar hämtade från inkluderings-/integreringsdiskussionen.

Tabell 5.7. Land och könsfördelning för artikelförfattare 2004 i International Journal of Special Education.

	Män	Kvinnor	Antal artiklar
USA	11	7	10
Grekland	1	5	2
Sydafrika	3		2
Brunei	1	1	1
Turkiet	1	1	1
Israel	1	5	1
Storbritannien	1		1
Förenade Arabemiraten	2	1	1
Australien	2	1	1
Prins Edwardsöarna	1		0,5
Indien	1		0,5
Sammanlagt	25	21	21

Tabell 5.8 Innehållskategorisering av artiklar år 2004 i International Journal of Special Education.

Inkludering	ADHD	Beskrivningen av situationen i olika länder	Läsning/läsproblem	Annat
5	4	3	2	7 ⁷

5.4 Tidskrifter som definierar sig som internationella – sammanfattande analys

Författarnas kön och land för institutionstillhörighet

I både Journal of Inclusive Education och Journal of Disability, Development and Education dominerar kvinnliga artikelförfattare starkt (se tabell 5.9), medan männen är i majoritet bland författarna i International Journal of Special Education. När det gäller landet för författarnas institutionstillhörighet, så domineras de tre tidskrifterna av författare från olika områden (tabell 5.10). Författare från "USA + Kanada" dominerar International Journal of Special Education, författare från Europa International Journal of Disability, Development and Education och författare från USA International Journal of Special Education. "Internationell" betyder således att döma av årgången 2004 för dessa båda senare tidskrifter framförallt ett möte mellan författare från Europa och Australien respektive valda delar av Västeuropa och den anglosaxiska världen. Samtidigt utmärker sig International Journal of Special Education med att ha 1/3 av författarna från andra områden än Västeuropa/Nordamerika/Australien.

Ämnen

Inkludering är det i särklass vanligaste ämnet, eftersom det fullständigt dominerar International Journal of Inclusive Education och är välrepresenterat i International Journal of Special Education. Utöver detta har tidskrifterna i hög grad sina specifika fokus.

Perspektiv

De största skillnaderna mellan de tre tidskrifterna gäller kanske framförallt de övergripande perspektiven. International Journal of Inclusive Education

⁷ 1) Autismspektrumstörningar. 2) Tekniska hjälpmedel. 3) Klasstorlekens betydelse för prestationer hos "special education students". 4) Föräldrars behov när deras barn med "hearing impairment" ska börja förskolan. 5) En kritisk diskussion om "outcomes-based" utbildning i Sydafrika. 6) Utvärdering av träningsprogram i simning. 7) Mammors bedömning av sina barn i socioemotionella svårigheter.

visar ju redan med sin titel att inkludering är ett övergripande intresse. Ofta så är ansatsen, i varierande grad, normativ där samhällseliga aspekter står i fokus. I *International Journal of Disability, Development and Education*, å andra sidan, har ofta artiklarna utgångspunkt i individuella brister och i ett integreringsperspektiv. I *International Journal of Special Education*, slutligen, är artiklarnas teoretiska utgångspunkter mycket disparata och omfattar både normativt orienterade artiklar om inkludering likväl som artiklar som tar sin utgångspunkt i individers brister.

Slutsatser för den fortsatta framställningen

Det finns i egentlig mening få gemensamma karakteristika för de tre tidskrifterna utöver att man beskriver sig som "internationella". De två tidskrifter som ges ut i Storbritannien är inte på något tydligt sett mer internationellt orienterade än de som jag kategoriserat som brittiska/europeiska. Därför kommer jag framöver att framförallt fokusera diskussionen på den nordamerikanska arenan kontra den brittiska/europeiska, där då fyra tidskrifter får representera den senare. *International Journal of Special Education* är utifrån den diskussion om impact-värden som fördes i avsnitt tre, ej tongivande på den amerikanska arenan och kommer ej att analyseras vidare. Bristen på inflytande har förmodligen att göra med att kvalitén på tidskriften inte svarar upp mot de kriterier som är giltiga på den nordamerikanska arenan.

Tabell 5.9. Andel kvinnliga författare i tre tidskrifter.

Tidskrift	Andel kvinnliga författare
<i>International Journal of Inclusive Education</i>	67 %
<i>International Journal of Disability, Development and Education</i>	67 %
<i>International Journal of Special Education</i>	46 %

Tabell 5.10. Land för institutionstillhörighet hos författare i tre tidskrifter.

Tidskrift	USA + Kanada	Europa	Australien	Övriga
<i>International Journal of Inclusive Education</i>	4%	29%	56%	10%
<i>International Journal of Disability, Development and Education</i>	24%	47%	24%	5%
<i>International Journal of Special Education</i>	48%	14%	5%	33%

6. SAMMANFATTANDE ANALYS OCH DISKUSSION AV DEN EMPIRISKA UNDERSÖKNINGEN

Det finns förstås ett stort antal aspekter av den empiriska undersökningen som skulle kunna diskuteras vidare. Av utrymmesskäl får jag begränsa mig till några saker och jag kommer att föra diskussionen framförallt utifrån de forskningsfrågor som identifierades i rapportens första avsnitt.

För det första kan det vara på sin plats att återgå till begreppet "internationell forskning" och diskutera det i ljuset av utfallet av den empiriska undersökningen (6.1). Vidare kommer jag förstås att jämföra utfallet från de tre kontexter som studerats (avsnitt 6.2). I avsnitt (6.3) för jag en övergripande diskussion om det empiriska utfallet utifrån de former av möten som kan ses i det empiriska materialet. Avslutningsvis diskuterar jag mitt tillvägagångssätt (6.4), framförallt med avseende på hur identifikationen av internationella arenor och urvalet av tidskrifter påverkat analysen.

6.1 Internationell forskning?

Inledningsvis definierade jag "internationell forskning" som tidskriftsarenor där forskare från olika nationer (inter-nationell) möts och där ett relativt stort antal forskare är potentiella deltagare både som bidragsgivare och läsare. Som den empiriska undersökningen visat så utgör inte alla undersökta tidskrifter sådana mötesplatser. Vidare så är det, sett över hela materialet, en enorm dominans av anglosaxisk och europeisk forskning. Av alla artikel-författare kommer drygt 6% (45 stycken) inte från Nordamerika, Australien/Nya Zeeland eller Storbritannien/Europa. Som framgår av tabell 6.1, så är det en stor del av världen som inte är representerad alls i tidskrifterna. Av författarna i tabellen så kommer nästan hälften från Israel och Turkiet, dvs. länder som traditionellt har en relativt stark koppling till anglosaxiska/europeiska arenor.

Tabell 6.1. Världsdel och land för institutionell tillhörighet för författare i internationella tidskrifter som inte kommer från Europa eller anglosaxiska delar av världen.

Världsdel och land	Antal författare
Asien	
Israel	18
Förenade arabemiraten	6
Kina (Hongkong)	4
Turkiet	3
Indien	2
Brunei	2
Korea	1
	Sammanlagt Asien 36
Afrika	
Kenya	3
Sydafrika	3
Nigeria	1
	Sammanlagt Afrika 7
Syd- och Mellanamerika:	
Prins Edwardsöarna	1
Argentina	1
	Sammanlagt Syd- och Mellanamerika 2

I tabell 6.2 redovisas land för institutionstillhörighet för de författare som kommer från Europa förutom Storbritannien. Noterbart är att flera europeiska länder inte är representerade i materialet, t.ex. ingen av de forna öststaterna. Totalt är drygt 30 av världens länder representerade i materialet och då i väldigt olika grad. Dominansen av vissa länder/regioner sammanfaller till stora delar med en dominans för det engelska språket. Detta mönster kan förklaras på olika sätt, men det torde vara ganska oproblematiskt att fastslå att situationen är otillfredsställande. Det kan vara rimligt att här göra en distinktion mellan internationell och global forskning, där global forskning innebär någon form av rimlig balans i deltagandet från olika delar av världen. Utan tvekan kan vi tala om en internationell forskning såsom jag definierat denna, men vi kan absolut inte tala om en global forskning. Det finns förstås olika sätt att förstå uppkomsten av det mönster jag funnit i den empiriska undersökningen men givetvis måste det förstås mot bakgrund av kolonialism och maktförhållanden. Det finns också olika sätt att förhålla sig till mönstret. Å ena sidan skulle nog flera se problemet som en eftersläpning och att fler länder kommer att bli representerade i materialet i takt med en utveckling av skol-, universitets- och forskningsstrukturer. I detta synsätt är det inte

självklart att man menar att deltagande från fler länder innebär något kvalitativt nytt. Å andra sidan kan just de uteblivna bidragen ses som en brist för forskningen, framförallt från utgångspunkten att perspektivrikedom och möten mellan perspektiv är en vital del i utvecklingen av forskningens innehåll¹. Intressant nog så diskuteras inte denna problematik i någon av de studerade tidskrifterna under 2004.

Tabell 6.2. Land för europeiska författare (förutom Storbritannien) i materialet.

Land	Antal författare
Holland	18
Grekland	16 ²
Finland	16 ³
Belgien	9
Norge	7
Sverige	7
Österrike	6
Irland	4
Italien	4
Spanien	4
Frankrike	3
Cypern	3
Portugal	2
Tyskland	1

Om vi således kan slå fast att det förekommer internationell forskning om specialpedagogik, så är det så att de ”inter-nationella” utbytena förefaller ha en ganska tydlig struktur. I tabell 6.3, så framgår det att författare från USA utgör en mycket stor majoritet av författarna i sina egna tidskrifter⁴. I övrigt utgör man en stor andel av de som publicerar i *International Journal of Special Education*, som också är en nordamerikansk tidskrift.

¹ Intressant vore att göra mer systematiska jämförelser med andra verksamheter vad gäller graden av globalisering. Det förefaller som om denna forskning är ringa utvecklad i jämförelse med flera andra verksamheter, t.ex. politik.

² 9 av dessa är författare till samma artikel.

³ 3 artiklar.

⁴ Författare från Kanada är relativt få och följer inte riktigt samma mönster.

Tabell 6.3. Olika områdets representation av författare på de tre internationella arenorna i procent av totala antalet författare på arenan.

Område Arena	USA + Kanada Nya Zeeland	Australien/ Europa	Storbritannien	Övriga världen	Övriga
USA	87%	1%	0%	9%	2%
Europa/ Storbritannien	2%	3%	46%	38%	11%
Tidskrifter som definierar sig som internationella	26%	30%	14%	13%	16%

Författare från Storbritannien publicerar sig knappast alls i USA, utan framförallt i tidskrifter här definierade som engelska/europeiska och då främst i *British Journal of Special Education*. Publiceringen i tidskrifter som definierat sig som internationella gäller nästan uteslutande de båda engelska tidskrifterna.

Författare från Australien/Nya Zeeland utgör en större del av författarna endast i de tidskrifter som definierar sig som internationella och då i *International Journal of Disability, Development and Education* och, framförallt, i *International Journal of Inclusive Education*. Noterbart är att redaktören för den senare tidskriften länge hade sin institutionella tillhörighet i Australien. Övriga Europa har näst störst andel artiklar i USA och i England/Europa. Artiklarna från Europa i de amerikanska tidskrifterna utgörs framförallt av publicering av originalforskning i de tidskrifter som identifierar sig utifrån typer av svårigheter snarare än som generella tidskrifter. I internationella tidskrifter är man framförallt representerade i *International Journal of Disability, Development and Education*⁵.

Något förenklat skulle man kunna karakterisera den internationella forskningen under 2004, såsom denna tagit sig uttryck i ledande tidskrifter, i termer av en större, USA dominerad arena. Dessutom kan vi finna tidskrifter som är dominerade av forskare från ett område; *European Journal of Special Needs Education* (europeiska forskare), *British Journal of Special Education* (brittiska forskare) och *International Journal of Inclusive Education* (australiska forskare). *International Journal of Special Education* domineras av forskare från USA och "övriga världen" medan *International Journal of Disability, Development and Education* inte på ett entydigt sätt

⁵ Framförallt genom ett temanummer.

domineras av någon specifik region (men "övriga världen" är knappast representerad alls). Vi skulle således kunna definiera några slags "hemmaplaner" för forskarna och intressant är då att identifiera vilka forskare som söker sig bort från dessa, och därigenom på sätt och vis skapar internationella arenor. Framförallt utgörs dessa internationalister av forskare från "övriga Europa", australiska forskare och forskare från "övriga världen". Om vi tog bort dessa forskare från det empiriska materialet så skulle den internationella forskningen vara närmast obefintlig, åtminstone den utomeuropeiska⁶.

Givet att internationell forskning definieras såsom anglosaxisk forskning, så blir bilden förstås helt annorlunda. Då är den "internationella" forskningen mycket omfattande.

6.2 Jämförande analys och diskussion av forskningen på de olika arenorna

Jag kommer att föra den jämförande diskussionen utifrån författarnas kön (6.2.1), tidskrifternas ämnesinnehåll (6.2.2) och perspektiv (6.2.3). Då det empiriska materialet redovisats detaljerat tidigare fokuserar jag här på de övergripande tendenserna. I avsnitt 6.2.4 sammanfattar jag de viktigaste slutsatserna från analysen av det empiriska materialet.

6.2.1 Författarnas kön

Analysen av kön visar på några intressanta mönster. Fler kvinnor publicerar på den nordamerikanska arenan, men jag saknar data för hur mönstret ser ut i den underliggande professionen på arenorna. Därför kan jag inte heller uttala mig om det är så att fler kvinnor arbetar inom professionen i USA, vilket skulle kunna "förklara" den högre andelen kvinnliga författare. Däremot så är det inte en helt osannolik hypotes att en högre andel män skriver i tidskrifterna än andelen män som arbetar i professionen. I de två tidskrifter där redaktionsmedlemmarnas kön fanns tillgängligt så var andelen män högre i redaktionen än bland artikelförfattarna⁷. Således förefaller det vara så att män är mer representerade högre upp i hierarkierna, men mönstret behöver undersökas närmare.

⁶ Givetvis är det här avgörande för hur man betraktar den europeiska arenan som ju definitionsmässigt är flernationell, men där integrationen mellan länderna är stor och hur man ser på Storbritannien i relation till detta.

⁷ Båda huvudredaktörerna är också män.

6.2.2 Tematisk analys

Figur 6.1 visar olika delområden av (special)pedagogiken och är inspirerad av en figur som användes vid den internationella utvärderingen av svensk pedagogik (Rosengren och Öhngren, 1997, s 17). Jag avser att diskutera utfallet av den tematiska analysen av forskningen på de tre arenor som undersökts mot bakgrund av figuren. Det är tydligt hur forskningen på den amerikanska arenan domineras av företeelser längst ned i figuren. Läs- och skrivproblematik, inlärningssvårigheter generellt och socioemotionella svårigheter fokuseras utifrån kartläggningar, problemidentifiering och intervention. Detta innebär att de didaktiska frågorna fokuseras i form av ett metodtänkande (jmf. Nilholm, 2003). Även andra frekventa teman i den amerikanska forskningen som professionsfrågor och föräldrar/familj hör hemma längst ned i figuren. Däremot är det få inslag av vad som skulle kunna benämnas klassrumsforskning, dvs. som går utöver intresset att utveckla specifika metoder inom ett område.

Flera av områdena längst upp i figuren förekommer inte som undersökningsfokus i det amerikanska materialet, men den stora mängden teman i tidskrifterna gör att vissa av dem berörs åtminstone någon gång. Noterbart är att vissa av dessa nivåer fokuseras i ett temanummer av *Journal of Learning Disability*. Också inkludering/integrering/skolutveckling behandlas i ett antal artiklar, vilket ibland också indikerar ett intresse för mer övergripande analysnivåer. Dock är det så att olika ställningstaganden vad gäller dessa nivåer förespråkas, eller tas som givna utgångspunkter, snarare än att nivåerna problematiseras och studeras.

I de engelska/europeiska tidskrifterna och de tidskrifter som definierar sig som internationella, med undantag av *International Journal of Disability, Development and Education*, är integrering/inkludering ett dominerande tema. "Inkludering/integrering" är inte representerat som ett eget forskningsobjekt i figur 4.1 och kan studeras i relation till flera av dessa fokus. Oftast, men inte alltid, handlar det om studier av inkludering i klassrummet, om lärares och föräldrars uppfattning om "inkludering" eller om inkludering av vissa grupper. I dessa fall handlar det om att forskningsobjektet befinner sig relativt långt ned i figuren, men det förekommer också att mer övergripande frågor i termer av kanske framförallt utbildningssystem och utbildningspolitik fokuseras.

Det vore dock en grov förenkling att hävda att forskning om inkludering/integrering dominerar helt på båda dessa arenor även om det dominerar i *International Journal of Inclusive Education*. Tvärtom så finns det en hel del forskning som behandlar ungefär liknande teman som är vanliga i den amerikanska forskningen. Samtidigt behandlas också, men det är ganska sällsynt, kunskapsobjekt i övre delen av figur 6.1. Således har *European Journal of Special Education* och *Journal of International Journal of Devel-*

opment, Disability and Education ett antal artiklar av mer teoretiserande natur, men de är undantag snarare än regel. Slående är den närmast totala frånvaron av en topikalisering av forskningsområdet i stort. Normativiteten gör att övergripande nivåer sällan studeras på någon av arenorna. Man förespråkar vissa utgångspunkter, mer eller mindre explicit, vad gäller t.ex. skola och demokrati eller utbildningspolitik, snarare än att man undersöker dem.

Figur 6.1. Olika aspekter av forskningsobjektet.

Filosofiska och vetenskapsteoretiska antaganden

Historik

Sociala och politiska förutsättningar

Internationella relationer

Skola och demokrati

Utbildningssystem

Utbildningspolitik

Skolledning och skolorganisation

Läroplaner

Didaktik; vad?

Didaktik; varför?

Didaktik; när?

Didaktik; hur?

Didaktik; till vilka?

Professionsstudier

Relation hem/skola

Klassrumsstudier

Barns och ungas socialisation

Individens förutsättningar och lärande

6.2.3 Perspektiv

Som redan framgått dominerar normativa utgångspunkter båda arenorna. Aktörsperspektiv är vanligare på den brittiska/europeiska arenan, men förekommer ganska frekvent i tre av de fyra generella amerikanska tidskrifterna. Metoden beskrivs långtifrån alltid explicit i det engelska/brittiska materialet, där kvalitativa data hanteras på ett "friare" sätt. Det är sällsynt med artiklar där aktörsperspektivet studeras mer på sina egna premisser, även om det förekommer sådana artiklar på alla arenor. Oftast handlar det om "tematisering" av intervjuer. Generellt gäller att aktörsperspektiv ofta blir underordnade forskarens normativa projekt. Det finns att döma av tidskrifterna från 2004 stora möjligheter att utveckla kvalitativa studier av aktörsperspektiv. Knappast i några studier studeras t.ex. aktörsperspektiv i

interaktion, vare sig på en övergripande nivå eller i en mer avgränsad kontext.

Vad gäller analytiska perspektiv så skiljer sig ju dessa åt rejält mellan och också inom de flesta tidskrifter. En tidskrift som står ut mot de övriga är *International Journal of Inclusive Education*, där den radikala diskussionen om och iscensättningen av "inkludering" gestaltas. På så sätt har ett nordamerikanskt begrepp kommit att approprieras av en brittisk tidskrift. Flera personer som är inflytelserika i tidskriften har också haft stort inflytande på svensk forskning (se kapitel 8). Ofta, men inte alltid, tas den teoretiska utgångspunkten just i inkluderingsbegreppet. I andra tidskrifter är det ofta ett integreringsperspektiv som anläggs, även när detta ord inte används. Således förläggs problemet både hos barnet och i kontexten och ofta så handlar det om hur barn med någon form av avvikelse ska anpassa sig till "vanliga" miljöer. (Det förefaller som om man närmast måste använda ordet "inkludering", vilket är olyckligt då mycket forskning som rubriceras på det sättet otvetydigt handlar om "integrering" (se Nilholm, 2006)).

I de nordamerikanska tidskrifterna fokuseras sällan mainstreaming/integrering/inkludering med undantag av *Journal of Remedial and Special Education* och i viss mån *Topics in Early Childhood Special Education*. Istället är det effektivitet och "inlärningsresultat" som står i centrum och tidskrifterna domineras av forskning om "learning disabilities". Många av dessa artiklar har mycket traditionella perspektiv, dvs. man försöker utröna problembildens natur, hitta predicerande faktorer (oftast på individnivå) och skapa effektiva metoder. Här är det då ganska uppenbart att avvikande barn ska kompenseras för sina individuella brister och dessa artiklar faller på så sätt utanför en inkluderings-integreringsdimension. I de mer diskuterande artiklarna syns dock en tendens till att mycket av det traditionella synsättet utmanas på ett ganska grundläggande sätt. Därutöver så finns det forskning som utifrån andra perspektiv är kritisk mot kategorier som "learning disabilities". För övrigt tematiseras ju en sådan kritik i ett nummer av *Journal of Learning Disabilities*. Möjligen är det på så sätt att här sker en rörelse där perspektiven närmar sig varandra. Kanske diskussionen inte längre kommer att handla så mycket om särlösningar som om hur den "vanliga" undervisningen ska gestaltas, åtminstone vad gäller "learning disabilities", då jag inte stött på motsvarande diskussion för elever i socioemotionella svårigheter.

Men även om man närmar sig varandra vad gäller synen på t.ex. läsproblem och var barnen ska undervisas kvarstår då förmodligen ändå en konflikt mellan tron på "evidensbaserade"-metoder, vilka i huvudsak faller tillbaka på en traditionell pedagogik, och nyare sätt att gestalta t.ex. läsundervisning.

Det finns som tidigare nämnts få studier som studerar aktörsperspektiv på dess egna premisser. Det har ju förstås att göra med forskarnas egna utgångspunkter. Ett mindre normativt forskarperspektiv öppnar ju för att studera vilken betydelse som ges olika fenomen av aktörer. Aktörsperspektivet

kan, som redan nämnts, göras centralt i studiet av mer övergripande sociala skeenden, dvs. för forskningsobjekt som hamnar relativt långt upp i figur 6.1, men också i studier av mer avgränsade miljöer.

6.2.4 Sammanfattande slutsatser

Många slutsatser kan dras från den empiriska undersökningen. Säkerheten i slutsatserna varierar förstås med olika faktorer och för samtliga gäller att de bygger på genomgång av en årgång av tidskrifterna. Jag har valt att ställa upp några av de viktigaste slutsatserna i punktform för tydlighetens skull:

- forskningen på de studerade arenorna har övervägande normativa utgångspunkter
- många viktiga ämnesområden finns knappast alls representerade i materialet
- forskningen⁸ är oerhört omfattande
- vissa områden är mycket välrepresenterade och här är det också vanligt med syntetiserande artiklar, framförallt vad gäller kvantitativ forskning
- forskningen i materialet domineras av ett fåtal länder/kulturer
- lite av forskningen i materialet är internationell i den bemärkelsen jag givit ordet, dvs. att aktörer från flera olika länder ska vara verksamma på samma arena
- forskningen i materialet bedrivs i huvudsak på två anglosaxiska arenor: en nordamerikansk och en brittisk/europeisk
- den nordamerikanska forskningen konstrueras som internationell av framförallt europeiska forskare som arbetar empiriskt med kvantitativa metoder och publicerar i tidskrifter riktade mot "problemgrupper"
- en rimlig hypotes som behöver undersökas närmare är att mäns andel ökar från profession, över forskning till redaktionsmedlemskap
- det finns tendenser till större förändringar i huvudfåran av forskningen kring "learning disabilities" i USA
- forskning om "inkludering" förekommer framförallt i en tidskrift
- huvudfåran av forskningen rör sig kring integreringsfrågor eller placerar problematiken hos individen (där den kartläggs och predicierande faktorer samt metoder söks); här finns dock stor variation både mellan och inom tidskrifter
- tidskrifter som betecknar sig som "internationella" är nödvändigtvis inte mer internationella än andra

⁸ Noterbart är att jag bara undersökt 12 tidskrifter under ett år. Det handlar alltså om en knapp sjundedel av tidskrifterna inom området som är referee-bedömda. Därutöver finns förstås artiklar om specialpedagogik i andra tidskrifter samt att mycket publiceras i form av böcker, rapportserier osv.

6.3 Möten?

Forskning om specialpedagogik har utvecklats i nationella kontexter, speciellt i Europa och de anglosaxiska delarna av världen, delvis som en del av framväxten av ett skolväsen där segregation varit ”inbyggd” från början. Man har också utvecklat olika traditioner i synen på och hanterandet av barns/elevs olikhet. Således kan vi förvänta oss att en hel del av forskningsperspektiven inom området har en lokalt färgad karaktär. Forskningen kommer, och bör, givetvis i framtiden utspelas också på nationella/lokala arenor, likväl som att forskningsperspektiven också måste få utvecklas på sina egna villkor. Men givet att vi ser möten mellan forskare från olika länder/kulturer och mellan olika perspektiv som något positivt, hur ska vi då förhålla oss till den empiriska kartläggningen? Jag avser att här diskutera denna övergripande tematik först vad gäller möten mellan forskare från olika kontexter och sedan vad gäller möten mellan forskningsperspektiv.

Jag har redan konstaterat att en stor del av världens nationer ej är representerade på de internationella arenorna. Dessa arenor utgör också egentligen överbyggnader på nationellt definierade forskningskulturer och det utbyte som sker är i liten skala och har en viss bestämd karaktär. Framförallt är det europeiska forskare som genom sitt agerande konstruerar den amerikanska arenan som internationell. Det handlar då framförallt om europeiska forskare som arbetar med klart definierade problemgrupper och kvantitativa metoder och som arbetar inom ramen för en viss typ av pedagogisk psykologi. Även på den brittiska/europeiska arenan deltar framförallt en klart avgränsbar grupp av forskare. Kanske mest förvånande är att detta inte diskuteras inom tidskrifterna, inte minst som det handlar om viktiga demokratifrågor. De internationella arenor jag identifierat domineras alltså närmast fullständigt av vissa nationella ”kulturer”. Arenorna domineras på så sätt att förlag, redaktionskommittéer och databaser har en nationell/begränsad förankring. Vidare är systemet relativt outforskat och i delar ogenomskinligt. Vi skulle således kunna säga att vad gäller befintliga ”internationella” arenor, så finns det ett demokratiskt underskott. Forskarsamhället måste därför diskutera hur inflytandet över de ”internationella” arenorna ska gestaltas. Annars riskerar rop på objektiva indikatorer på forskningsframgång i form av internationell publicering att bli liktydigt med en önskan om att vi i forskningen om specialpedagogik, och så småningom också i den specialpedagogiska praktiken, relativt oreflekterat importerar synsätt på, attityder till och handlingar gentemot olikhet, vilka utvecklats i andra kontexter med värderingar som vi kanske inte alls delar.

En annan övergripande aspekt rör då också möten mellan forskningsperspektiv. Som nämndes i det inledande avsnittet ”Inledning och utgångspunkter”,

så har många som kartlagt forskningen om specialpedagogik urskiljt två grundläggande perspektiv (se också avsnitt 8)⁹. Jag har argumenterat för att var "problemet" placeras är en avgörande dimension för hur perspektiven skiljer sig åt (Nilholm, 2005). Således ses individen som problembärare i ett mer traditionellt perspektiv, medan man i ett kritiskt perspektiv menar att det finns faktorer bakom specialpedagogiken, såsom skolors misslyckanden, strukturella orättvisor och/eller professionella diskurser och intressen, som skapar ett konstlat behov av specialpedagogik. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att urskiljandet av olika, grundläggande perspektiv handlar om att identifiera positioner utifrån vilken forskningen kan beskrivas, snarare än att de grundläggande perspektiven representerar den forskning som är mest frekvent (se Nilholm, 2005). Men hur ska perspektiv mötas och är det önskvärt att så sker?

Man ska inte överdriva möjligheterna att förena perspektiv. Det är svårt att förena antagandet om att individers tillkortakommanden beror på dem själva med antagandet om att de är symptom på samhällsproblem. Samtidigt är dessa renodlade synsätt relativt sällsynta i den empiriska forskningen som jag kartlagt. Istället är det vanligt med vad jag tidigare (Nilholm, 2005) benämnt som "hybridiseringar" av synsätt. I strikt mening är det ju sällsynt med forskare som skulle påstå att skolproblem endast har att göra med individfaktorer och att särlösningar alltid är att föredra. Vidare är det vanligt bland forskare som har en tendens att förlägga skolproblematik till omgivningsfaktorer att ändå identifiera barn som problembärare i vissa aspekter, t.ex genom hur man betecknar dem t.ex som barn med utvecklingsstörning eller barn med funktionshinder. Vad vi i realiteten finner är då att det uppstår gränssytor mellan mer individ- respektive kontextfokuserade perspektiv. Här kan olika forskare lokalisera problem på delvis olika sätt, men det finns många möjligheter till kompromisser där individer ses som problematiska i vissa aspekter och omgivningsfaktorer i andra. Som exempel på att även en mer traditionell forskning omfattar ett mer miljörelaterat synsätt kan nämnas att en hel del av den läsforskning som redovisats, och som lätt skulle kunna karakteriseras som individinriktad, handlar om att skapa nya undervisningsmetoder. Således uttrycks en idé om att förändra klassrumsmiljöer, dvs. ett problematiserande av omvärldsfaktorer, inom ramen för ett perspektiv där individen ofta uppfattas som problembärare.

⁹ Intressant nog har jag inte sett någon representant för mer traditionella perspektiv föra diskussionen om vilka de olika grundläggande perspektiven på specialpedagogik är. Det förefaller således framförallt vara en genre där de som är kritiska till den traditionella forskningen skapar en bild av denna som man polemiserar mot än att det föreligger en faktisk diskussion mellan representanter för den ena respektive den andra ståndpunkten. Denna genre är igenkännbar från flera andra vetenskapsområden. Ofta handlar det om en utmaning av dominerande perspektiv, där företrädarna för dessa utifrån sina faktiska möjligheter att definiera området inte "behöver" vara intresserade av diskussioner om området. Sådana diskussioner beskrivs ibland som något som stör det empiriska arbetet.

Det förefaller således som om man med stöd i den empiriska undersökningen skulle kunna identifiera ett relativt brett "mittfält", där en stor del av forskningen hör hemma. Som underliggande metafor finns "kroppen". Tänkandet om kroppen i termer av organ, funktioner och helhet speglar sig i föreställningarna om forskningsfältet och forskningens uppgift. Egentligen handlar det inte om "kroppen" utan i en striktare mening om den "dysfunktionella kroppen". När ett sådant betraktelsesätt kombineras med en idé om att forskningens uppgift är att vara normativ så positioneras forskaren som den som ger diagnoser och föreslår helande åtgärder. Sådana åtgärder kan då riktas mot olika nivåer; individ, skolsystem, lagstiftning osv. (Parallellt med dessa hybridiseringar finns förstås fortfarande en hel del forskning som framförallt intresserat sig för individen som problembärare.)

Däremot så förefaller det finnas få möten i materialet mellan en mer radikal kritik av specialpedagogiken och den huvudfåra som skisserats ovan. I det amerikanska materialet finns det ju flera tecken på att förespråkarna för radikala alternativ inte har någon större tillgång till de tidskrifter som har högst impact-värden. Ett undantag här är det temanummer av *Journal of Learning Disabilities*, där begreppet "learning disabilities" och samhällets och skolans sätt att hantera elever kategoriserade som "learning disabled" kritiseras. Snarare än möten förefaller det här rimligare att tala om att det skapas speciella rum för kritik. Inom ramen för numret rör man sig i stort sett med liknande synsätt och polemiken drivs mot perspektiv som inte är representerade med "egna" röster i tidskriftsnumret. I viss mån kan man också se *International Journal of Inclusive Education* som ett sådant rum. Ibland möts företrädare för "huvudfåran" respektive kritiska perspektiv, men då handlar det ofta snarare om häftig polemik och maktkamp (se t.ex. Brantlinger, 1997).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att vad gäller deltagande på arenorna så dominerar "representanter" för ett fåtal nationella kontexter. De möten som gestaltas visar dessutom på demokratiska underskott. Vad gäller möten mellan forskningsperspektiv, så sker möten i form av "hybridiseringar" av traditionella och alternativa perspektiv. Samtidigt sker få möten i materialet mellan forskningens huvudfåra och radikala, kritiska perspektiv.

6.4 Diskussion av tillvägagångssätt

En viktig fråga är hur urvalet av arenor och tidskrifter påverkat analyserna. Det förefaller rimligt att urskilja internationell, anglosaxisk forskning som en övergripande kategorisering. Sedan är det mer tveksamt hur man gör en

indelning i olika arenor när det gäller de anglosaxiska tidskrifterna. Men eftersom utfallet av analysen visade att det finns lite utbyte mellan amerikansk och brittisk/europeisk forskning, så förefaller det rimligt att skilja på dessa arenor. Givetvis finns ett utbyte på andra sätt och en del av t.ex. den brittiska/europeiska forskningen om "inclusion" är ju influerad av amerikansk forskning/policy, vilket förmodligen skulle visa sig i en analys av referenser i de europeiska/brittiska tidskrifterna¹⁰. Men tidskriftsarenorna förefaller ändå vara ganska separerade. Möjligen hade jag kunna skilja ut även en kanadensisk och en australiensisk arena. Ett problem med båda dessa arenor är att veta huruvida tidskrifterna har någon "impact" på forskarsamhället.

När det gäller urval av tidskrifter på de olika arenorna är ju "impact-värdet" mycket användbart i det amerikanska sammanhanget. På så sätt är det en trovärdig hypotes att urvalet därifrån speglar de tidskrifter som forskarsamhället anser är viktiga. Vad gäller urvalet på den brittiska/europeiska arenan, så var ju urvalet mer impressionistiskt men tillsammans med urvalet av tidskrifter som identifierar sig som internationella är urvalet närmast heltäckande när det gäller tidskrifter med generell inriktning.

En viktig fråga är i vilken grad urvalet representerar tidskrifter som är generella eller tidskrifter som definierar sig utifrån olika typer av "problemgrupper". I tabell 6.4 är tidskrifterna som kategoriserats som "academic/scholarly" och referee-bedömda i Ulrich's periodical directory kategoriserade efter inriktning. Kategoriseringarna har gjorts utifrån tidskriftens namn och den korta beskrivning som ges av dem i databasen, vilket förstärker en viss osäkerhet. Intressant att notera är att endast 19 av 88 tidskrifter (21,6%) har en generell inriktning. Tillsammans med tidskrifter som har en inriktning mot rehabilitering, teknik och tidig intervention så är 29 av de 82 kategoriserade¹¹ tidskrifterna (35,4%) inte definierade utifrån en speciell grupp av barn. Ett tydligt mönster är alltså att olika diagnosticeringar/kategoriseringar dominerar i tidskrifternas självidentifiering, vilket förstärker en tydlig perspektivering av området.

Intressant att notera är att USA och Kanada har betydligt högre andel generella tidskrifter än Storbritannien. Förhållandet mellan generella tidskrifter/totalt antal klassificerade tidskrifter är för dessa tre länder 39,2 (20/51), 42,9 (3/7) respektive 16,7% (2/12)¹². Det finns alltså skäl att anta att ett urval av andra tidskrifter från dessa arenor skulle ge ett delvis annat

¹⁰ Detta är förstärkt en empirisk fråga, likväl som hur man inom den amerikanska forskningen refererar till europeisk forskning.

¹¹ 6 tidskrifter är kategoriserade som "annat".

¹² Mycket anmärkningsvärt är att International Journal of Inclusive Education inte är registrerad i Ulrich's och att European Journal of Special Needs Education inte är registrerad som referee-bedömd. Med dessa båda tidskrifter inräknade ökar förstärkt andelen generell tidskrifter.

utfall i analysen. I mitt urval av brittiska/europeiska tidskrifter finns det ju endast generella tidskrifter. Samtidigt har många av de tidskrifter som är mer inriktade mot "problemgrupper" ett betydligt större antal artiklar som inte faller inom ramen för även generösa definitioner av "specialpedagogik". Det är förmodligen så att ett urval av tidskrifter riktade mot olika "problemgrupper" också skulle ge ett större andel av artiklar av mer traditionell karaktär. "Traditionell" definieras ju delvis utifrån ett sådant närmande till ämnet. Kanske skulle också detta ge en högre grad av utbyte mellan olika länder, då ju de generella tidskrifterna var övervägande smalt orienterade. Nu styrdes ju urvalet av de tidskrifter som har störst "impact" (Nordamerika) eller de som jag bedömde som mest välkända och spridda (Storbritannien/Europa). Undersökningen är förstås mer informativ vad gäller kartläggningen av tidskrifter som definierar sig som generella. Den underliggande logiken handlar ändå om att identifiera de tidskrifter som forskarsamhället definierar som de viktigaste på de olika arenorna och ur den aspekten förefaller urvalet rimligt.

Tabell 2.2. Kategorisering av inriktning på 88 tidskrifter i kategorin "academic/scholarly + refereed" (tabellen fortsätter på de två följande sidorna).

Kategori			
Specialpedagogik generellt (19)	Special Education Perspectives (AU)	Exceptionality Education Canada (KA)	Apprentissage et Socialisation (Ka)
	International Journal of Special Education (Ka)	Specialpaedagogik (DA)	Foerderschulmagazin (TY)
	International Journal of Disability, Development and Education (SB)	Journal of Research in Special Educational Needs (SB)	Exceptional Children (USA)
	Preventing School Failure (USA)	Intervention in School and Clinic (USA)	Electronic Journal for Inclusive Education (USA)
	Journal of Special Education (USA)	Teaching Exceptional Children (USA)	Exceptionality (USA)
	Journal of Applied School Psychology (USA)	National forum of Special Education Journal – electronic (USA)	Remedial and Special Education (USA)
	Annual Editions: Educating Exceptional Children (USA)		

Språk och kommunikation (11)	Journal of Speech-Language Pathology and Audiology (Ka)	Sprache-Stimme-Gehoer (TY)	Studies in Speech Pathology and Clinical Linguistics (Ne)
	Clinical Linguistics & Phonetics (SB)	International Journal of Language and Communication Disorders (SB)	Child Language Teaching and Therapy (SB)
	Language, Speech and Hearing Services in Schools (USA)	Topics in Language Disorders (USA)	Communication Disorders Quarterly (USA)
	Cued Speech Journal (USA)	Seminars in Speech and Language (USA)	
Barn/elever med utvecklingsstörning/Autism (10)	Developmental Disabilities Bulletin (Ka)	Saggi – Child Development Disabilities (Ita)	British Journal of Developmental Disabilities (SB)
	Research in Developmental Disabilities (SB)	SLD Experience (SB)	Journal of Autism and Developmental Disorders (USA)
	Mental Retardation: a Journal of Practices, Policy and Perspectives (USA)	Focus on Autism and Other Developmental Disabilities (USA)	Journal of Developmental and Physical Disabilities (USA)
	International Review of Research in Mental Retardation (USA)		
Barn/elever i socioemotionella/psykiatriska svårigheter (9)	Forum Erziehungshilfen (TY)	Emotional and Behavioral difficulties (SB)	Clinical Child and Family Psychology Review (USA)
	Child Psychiatry and Human Development (USA)	Journal of Emotional and Behavioral Disorders (USA)	Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing (USA)
	Journal of Attention Disorders (USA)	Behavioral Disorders (USA)	Journal of Abnormal Child Psychology (USA)
Barn/elever som är döva/ har hörselnedsättning (7)	CAEDHH Journal (KA)	Deafness and Education International (SB)	Deaf Worlds (SB)

	Journal of Deaf Studies and Deaf Education (USA)	American Annals of the Deaf (USA)	Volta Review (USA)
	Odyssey: New Directions in Deaf Education (USA)		
Barn i inlärnings-svårigheter (6)	Australian Journal of Learning Disabilities (AU)	Journal of Intellectual Disabilities (SB)	Journal of Learning Disabilities (USA)
	Learning Disability Quarterly (USA)	Advances in Learning and Behavioral Disabilities (USA)	Educational Therapist (USA)
Barn i lässvårigheter eller matematiksvårigheter (5)	Dyslexia (SB)	Reading Improvement: a Journal for the Improvement of Reading Teaching (USA)	Reading and Writing Quarterly (USA)
	Annals of Dyslexia (USA)	Focus on Learning Problems in Mathematics (USA)	
Rehabilitering (4)	International Journal of Disability, Community and Rehabilitation (Ka)	International Journal of Rehabilitation Research (USA)	Therapeutic Recreation Journal (USA)
	Rehabilitation Education (USA)		
Högpresterande elever (4)	TalentEd (AU)	High Ability Studies (SB)	Journal of Secondary Gifted Education (USA)
	Gifted Child Quarterly (USA)		
Teknik (3)	Journal of Special Education Technology (USA)	Information Technology and Disabilities (USA)	Assistive Technology (USA)
Tidig Intervention (3)	Young Exceptional Children (USA)	Journal of Early Intervention (USA)	Topics in Early Childhood Special Education (USA)
Annat (7)	School Social Work Journal (USA)	Teacher Education and Special Education (USA)	Adapted Physical Activity Quarterly (USA)

	Journal of Drug Education and Awareness (USA)	Reflections-Narratives of Professional Helping (USA)	Assesment for Effective Intervention (USA)
	Pure facts (USA)		

7. UTVECKLINGSVÄGAR

Ofta används ordet "forskningsfront" när utvecklingen av olika forskningsområden diskuteras. Ordet "front" förekommer i olika sammanhang, såsom i meteorologin, oceanografin, bergtekniken och i den militära vokabulären. Just den militära användningen kan ge en del obehagliga associationer genom att ett krigs- och kampmoment lyfts fram. Fronten förutsätter i detta sammanhang en fiende som ska besegras, vilken är oklart. Några kandidater kan vara naturen, andra forskningsgrupper eller kanske okunskapen. Begreppet "the frontier" kom att beteckna en expansion västerut i Amerika, där både natur och vad som länge betecknades som "naturfolk" skulle besegras. De flesta betydelser handlar om att fronten utgör framsidan och gränsen. I många texter används ordet "forskningsfront" som ett beskrivande begrepp, där en förgivet-givet-tagen bakgrund är att forskningen rör sig framåt och genererar allt bättre förklaringsmodeller för ett område. Det är inte min erfarenhet att forskare i min närhet, vilka framförallt är samhällsvetare och humanister, använder begreppet "forskningsfront" när de beskriver sin verksamhet. Snarare talar man om intresse och/eller nyfikenhet för forskningsfrågor och områden. Samtidigt används begreppet allt oftare och kommer kanske att så göra ännu oftare, ju mer idén om att forskningen genom en rationell styrning låter sig ledas in på de rätta vägarna breder ut sig.

Jag föredrar i detta avsnitt som i någon mening ska handla om "forskningsfronten" att i stället använda begreppet "utvecklingsvägar". Jag har framförallt två skäl till detta. För det första så är begreppet "forskningsfront" hämtat från naturvetenskaperna och det finns flera skäl att tro att en import av begrepp från detta område för med sig föreställningar som nödvändigtvis inte är lika giltiga för andra vetenskapsområden¹. För det andra är begreppet mest använt inom vissa delar av forskningen om specialpedagogik och därmed inte neutralt i förhållande till olika perspektiv.

Jag kommer i detta avslutande avsnitt alltså att diskutera olika utvecklingsmöjligheter för forskningen i relation till den forskning som identifierats i den empiriska kartläggningen. Diskussionen kommer av naturliga skäl att hålla sig på en övergripande, och ibland principiell nivå, då omfattningen av den empiriska forskningen är enorm och det finns inga möjligheter för en enskild forskare att i detalj känna till forskningen inom ramen för alla olika områden och perspektiv.

---

¹ Det finns förstås flera vetenskapshistoriker som problematiserar idéer om "forskningsfronter" också vad gäller naturvetenskap (se t.ex. Kuhn, 1970).

Givetvis är det så att den samhälleliga utvecklingen i sig kommer att ge upphov till nya forskningsfrågor och som vi kunnat se i den empiriska kartläggningen är forskningen intimt sammanbunden med övergripande utbildningspolitiska och sociala förändringar. På så sätt är det minst sagt lite vanskligt att skriva om utvecklingsvägar för framtida forskning. Men med denna reservation planterad i läsarens medvetande ska jag ändå försöka spekulera något om vilka utvecklingsvägar jag tror forskningen kommer att ta och också något om vilken utveckling jag själv tror är fruktbar. Jag tar min utgångspunkt i två teman som på olika sätt dominerat i kartläggningen: forskningen om olika "problemgrupper" respektive forskningen om "integrering/inkludering".

Först kommer den forskning som tar olika "problemgrupper" som sin utgångspunkt att diskuteras (avsnitt 7.1). Därefter (avsnitt 7.2) kommer utvecklingsvägar för forskning som i högre grad tar sin utgångspunkt i en kritik av traditionell specialpedagogik, och i politiskt-normativa begrepp som "integrering" och "inkludering", att behandlas. Sedan (avsnitt 7.3) kommer jag att beskriva hur ett alternativ till dessa båda mer etablerade fokus skulle kunna utvecklas. Vidare kommer jag att i avsnitt 7.4 kort diskutera möjliga utvecklingsvägar för forskningen om forskning om specialpedagogik, dvs. sådan meta-forskning som föreliggande framställning är ett exempel på.

7.1 Forskning om olika grupper

I ett perspektiv där "problemgruppen" står i fokus blir också forskaren expert på en eller annan typ av problem/diagnoser och situationen för "gruppen". Som vi såg i den empiriska kartläggningen av forskningsfältet publicerar man sig också gärna i tidskrifter som är inriktade just mot ett visst problemområde även om tidskrifter av mer generell karaktär också innehåller artiklar om olika grupper. I denna forskning läggs stor vikt vid review-artiklar och meta-analyser, inte minst eftersom man menar att praktiken ska gestaltas utifrån den bästa, tillgängliga kunskapen. Således kan man här se en parallell till "evidensbaserad" medicin, dvs. idén om att medicinsk praktik systematiskt ska förankras i vetenskaplig kunskap och beprövade erfarenheter. Sådan "evidensbaserad" pedagogik förutsätter att forskningen inom olika områden sammanställs så att verksamma lärare kan göra rätt saker. Denna form av systematisering av stora kunskapsmängder och av tillämpningen av kunskaper är definitivt en utvecklingslinje som kommit att få stor betydelse och också kan tänkas att få en än större betydelse².

² Viktigt för denna utveckling är förstås på vilket sätt skolor och lärare blir "socially accountable", dvs. redovisningsskyldiga gentemot "samhället". Vi skulle kunna tänka oss ett scenario där svenska skolor offentligt måste redovisa hur man anknyter till forskningen i sin undervisning.

En annan intressant tendens som jag berört vid ett flertal tillfällen rör nya sätt att förstå kategorin "learning disability". Här kan man se ett stort antal möjliga utvecklingsvägar för forskningsfältet, där flera av dessa utmanar distinktionen mellan "normalt" och "avvikande". Här finns också ett frö till närmande till mer kritiska perspektiv.

En annan mer generell utvecklingsväg för forskningen om olika "problemgrupper", vilken handlar mer om vad jag bedömer vara en önskvärd utveckling snarare än en tydlig tendens, kan vara att man mer orienterar sig mot övergripande pedagogiska frågor (se figur 6.1). Inte minst allmän- didaktik och ämnesdidaktik är här relevanta kontaktytor, men också övriga områden är förstås betydelsefulla, inte minst pedagogisk filosofi. Ett sådant närmande skulle kunna leda till att man, som tidigare diskuterats, också får pröva förutsättningar som man ibland tar för givna. Jag har i ett annat sammanhang (Nilholm, 2003) argumenterat för att det är när man problematiserar individuella förutsättningar i relation till en pedagogisk kontext och till demokratifrågor, som man blir mer delaktig i en pedagogisk forskning om specialpedagogik.

Men även om man kan identifiera generella tendenser i denna forskning och även föreslå nya fokus, så är det också så att man för att göra denna forskning full rättvisa måste gå ned på en mer detaljerad nivå och göra analyser av forskningen av dess olika delområden, t.ex. forskningen om "EBD", "dyslexi", "utvecklingsstörning" osv. Då blir också de tidskrifter och den litteratur som är relevant i högre grad definierad utifrån den grupp som beforskas. Sådana översikter genomförs förstås bäst av de forskare som arbetar inom dessa områden inom ramen för de perspektiv som är de gängse där. Det finns också sådana översikter som är relativt lättillgängliga. Jag tror att översikter över denna forskning på ett fruktbart sätt också skulle kunna genomföras utifrån andra utgångspunkter än de gängse, dvs. att man försöker sätta in olika empiriska "fynd" i andra teoretiska kontexter. Man skulle kunna se detta som ett exempel på en mer generell åsikt att möten mellan olika perspektiv kan generera ny, intressant kunskap.

7.2 Forskning kring "inkludering" och "integrering"

Medan en del av den forskning som handlar om "problemgrupper" förefaller närma sig ett "mittfält", där integreringsfrågor är viktiga och/eller där en integreringspraktik utgör en utgångspunkt för det empiriska intresset, så sker kanske en homogenisering av forskningen. I ett "mittfält" där normativa utgångspunkter och idéer om det sociala som "kropp" utgör utgångspunk-

terna finns förstås gränslösa möjligheter för empirisk forskning. Lagstiftning, arbetssätt, pedagogiska ideologier och liknande faktorer är ständigt stadda i förändring. En forskning som ligger nära, och söker lösningar på de problem som identifieras politiskt och i liknande sammanhang, kommer förstås alltid att ha ett utrymme. På samma sätt som diskuterades i det förra stycket ser förstås utvecklingsvägarna olika ut beroende på vilket område det handlar om, t.ex. professionsstudier, relationer hem/skola, klassrumsstudier, barns och ungas socialisation osv. (jmf. fig. 1). Också här skulle det behövas mer riktade översikter som sammanställer forskningen inom "huvudfåran".

När det gäller forskningen som mer renodlat identifierar sig i termer av forskning om/för inkludering ser utmaningarna ut på ett lite annat sätt. Mycket av den kritik som finns mot traditionell specialpedagogisk praktik och forskning är ju artikulera vid många tillfällen och i en rad sammanhang. Också olika former av segregering processer finns det mycket kunskap om. Utvecklingsmöjligheter för ett mer normativt perspektiv som fokuserar "inkludering" ligger då kanske snarare i vad som skulle kunna betecknas som "skolutveckling" eller i skapandet av "inkluderande" skolor och i en kritisk granskning av sociala faktorer betydelse för utbildningskarriärer och innebörder av utbildning för olika grupper. Som vi kunde se i den empiriska undersökningen så handlar en inte oväsentlig del av forskningen redan om detta. En viktig utveckling här torde vara att analysera den stora kunskapsmängd som finns. Forskningsöversikter kring olika aspekter av detta fält behöva genomföras för att ytterligare diskutera vilka som är de mest aktuella frågeställningarna, vad som innebär en teoriutveckling och vilka empiriska fält som är speciellt intressanta.

Ytterligare en utveckling som vore önskvärd i detta område är att kunskapen ökar om betydelsen av samspelet mellan olika identitetskategorier (t.ex. funktionshinder, "behov av särskilt stöd", kön, etnicitet och social klass). Under senare år har begreppet "intersektionalitet" kommit att användas för att beteckna denna typ av ansatser där samspelet mellan betydelsen av olika identitetskategorier studeras. Noterbart är att kartläggningen visade på att mängden forskning är liten vad gäller var och en av dessa identitetskategorier och än mindre vad gäller samspelet mellan dem.

Samtidigt finns det förstås andra utvecklingsvägar som forskare som identifierar sig med detta område skulle identifiera. Ingen torde dock kunna förneka behovet av att undersöka hur och i vilka avseenden kunskapen ackumuleras inom området, och i vilka avseenden perspektivet i sig är budskapet. Agendan är förstås till stor del politisk, vilket den till stora delar är också inom de andra perspektiven. Det blir lite mindre tydligt i traditionella synsätt eftersom de i hög grad uttrycker en rådande ideologi.

7.3 En ”ny” utvecklingsväg

Jag vill här argumentera för att det finns fruktbara utvecklingsvägar som har delvis andra utgångspunkter än mycket av den tidigare forskningen. Generellt kan man konstatera att det finns ett utrymme för olika tolkningsperspektiv (jmf. Skrtic, 1991, 1995) i forskningen som i högre grad än tidigare intresserar sig för aktörsperspektiv. Inom ramen för ett övergripande tolkningsperspektiv finns förstås flera olika möjliga utgångspunkter; fenomenografi, fenomenologi, hermeneutik, sociokulturell teori m.m.

Dessa utvecklingsvägar ska givetvis ses som ett komplement till forskning utifrån andra utgångspunkter.

Istället för den idé om helhet (kropp) som utmärker mycket av den kartlagda forskningen, så tror jag personligen att ”mötet” skulle kunna ses som en fruktbar metafor för ett, av flera möjliga, tolkningsperspektiv³. Viktigt är då att förstå att sådana möten inte nödvändigtvis behöver vara jämlika eller rättvisa utan kan vara präglade av exempelvis kamp eller förtryck. Hur möten ser ut är i hög grad en empirisk fråga. Det som framförallt skiljer ett sådant perspektiv från de som beskrivits tidigare är en lägre grad av normativitet. Därmed innebär forskarens roll ett framlyftande av komplexitet och dilemman, snarare än att presentera idéer för hur problemen ska lösas, vilket då närmast får ses som, ytterst, en politisk uppgift.

Inom ramen för ett övergripande tolkningsperspektiv är det således viktigt att etablera en tydlig skillnad mellan politiska/normativa och vetenskapliga perspektiv. Således blir det problematiskt att utgå från politiskt genererade kategorier och förklaringar i forskningen. För att låna ett resonemang från etnometodologin (se t.ex. Potter och Whetherell, 1987) så blir det som ofta i forskningen om specialpedagogik används som analytiska begrepp (inkludering osv.) något som istället bör undersökas som empiriska fenomen (vem driver frågor om inkludering, vad lägger olika grupper i begreppet, när börjar man tala om inkludering osv.). Således tvingas forskningen generera sina egna kategorier för att beskriva hur olika aktörer gör anspråk på att definiera olikhet.

På ett liknande sätt så är t.ex. det ökade intresset för s.k. aktörsperspektiv också något som i hög grad emanerar från en politisk kontext (Ansbach, 1979). Också en sådan utveckling är något som forskningen måste problematisera utifrån sina egna utgångspunkter. Det handlar givetvis inte om någon sorts värderativism, eller att aktörers perspektiv inte är viktiga, utan en

³ Jag vill tacka Moira von Wright för att hon fick mig att bli tydlig kring detta.

tro på att en stor del av forskningens legitimitet ligger i dess reflexivitet över vad som i vissa kontexter förefaller vara självklarheter. Om forskningens roll inte ses som att föreskriva vilka perspektiv som ska vara giltiga, så blir det ju förstås också viktigt att studera makt- och demokratifrågor kring frågor om vem/vilka som bestämmer hur specialpedagogik ska gestaltas (se Carlsson och Nilholm, 2004).

Också själva uppdelningen mellan ”pedagogik” och ”specialpedagogik” kan och bör problematiseras. Även om distinktionen vuxit fram i skolsammanhang så innebär det inte att den måste tas som en oproblematiserad distinktion för studiet av denna verksamhet. En problematisering av distinktionen öppnar för ett närmande mellan t.ex. forskningen om specialpedagogik och ämnesdidaktik, såtillvida att den senare bygger på föreställningar om ”normalbarn” och verkat uteslutande vad gäller barns olikhet (se Ahlberg, 2001). Ett närmande till pedagogisk forskning har förstås vittgående implikationer för en rad s.k. pedagogiska forskningsområden.

Ett övergripande tolkningsperspektiv kan således utvecklas på olika sätt inom området. Tolkande utgångspunkter finns givetvis representerade i den kartlagda forskningen, men inte i någon större omfattning. Samtliga aspekter (fig. 6.1) av kunskapsobjektet kan studeras utifrån dessa utgångspunkter. Här finns förstås samma behov som redan identifierats i samband med de båda andra perspektiven, vilka bl.a. handlar om att vara tydlig med på vilket sätt konkreta undersökningar utvecklar perspektivet så att inte själva perspektivet blir budskapet.

7.4 Forskning om forskning

Som jag nämnde inledningsvis så har jag inte hittat någon tidigare studie som kartlagt den internationella forskningen om specialpedagogik empiriskt. Därför har jag också i vissa stycken fått pröva mig fram och det finns förstås goda möjligheter att utveckla den metodologi jag använt. Samtidigt har undersökningen också väckt många nya frågor, som skulle behöva undersökas närmare. Jag får i detta sammanhang begränsa mig till att diskutera tre av dessa.

Ett område där det definitivt skulle behövas mer forskning gäller maktförhållanden inom forskarvärlden. Vem/vilka som kontrollerar viktiga resurser såsom förlag, tidskrifter och inte minst databaser och hur denna kontroll upprätthålls och återskapas, är kunskap som är nödvändig om forskarsamhället ska kunna definiera sig själv som någon form av ”community”. Om man delar mina normativa utgångspunkter att internationell forskning

kräver demokratiska arenor i den meningen att det finns en öppenhet om hur arenorna fungerar, och en tilltro till dem som grundar sig i att de upplevs som "rättvisa", så är sådan forskning viktig.

Ett annat område som definitivt kräver mer forskning om forskning handlar om hur forskningsinnehåll, forskningsperspektiv och forskningsfrågor samspelar med utom-vetenskapliga faktorer. T.ex. är det ganska uppenbart i det empiriska materialet att det finns nära samband mellan sociala förändringar, utbildningspolitik och forskning. Jag tror att det vore fruktbart med empiriska studier som mer i detalj studerade dessa samband på olika nivåer. Begrepp som jag tror vore tacksamma för analys i ett sådant sammanhang är t.ex. "aktör" och "inkludering".

Avslutningsvis så tror jag också att det är viktigt att ytterligare studera forskningens rörelser. Dvs. att i mer detalj fokusera vilka forskningskontexter som influerar andra, men också hur idéer från forskningen distribueras i ett globalt sammanhang, där vi ganska tydligt kan skilja på producenter och konsumenter av kunskap. Denna fråga är givetvis intimt förknippad med frågan om maktförhållanden inom och utom forskarsamhället.

8. SVENSK FORSKNING OM SPECIAL- PEDAGOGIK I ETT INTERNATIONELLT PERSPEKTIV

I detta avslutande avsnitt vill jag knyta min genomgång av internationell forskning till svensk forskning om specialpedagogik. Jag har själv inte gjort någon genomgång av den svenska forskningen, utan kommer att luta mig mot tre tidigare kartläggningar av denna. De kartläggningar som jag ska presentera är först den utvärdering av svensk pedagogisk forskning (inkluderande forskning om specialpedagogik) som genomfördes på initiativ av HSFR (Rosengren och Öhngren, 1997) (avsnitt 8.1). Här kartläggs och värderas svensk forskning om specialpedagogik av en grupp internationellt erkända forskare¹. Därefter går jag igenom en översikt av Emanuelsson, Persson och Rosenqvist (2001) (avsnitt 8.2). Denna är en mycket ambitiöst och brett upplagd genomgång av framförallt svensk forskning om specialpedagogik. Därefter tar jag upp en genomgång av svensk forskning om specialpedagogik genomförd av Rolf Helldin (2002), vilken har en explicitgjord kritisk ansats (avsnitt 8.3). Sedan diskuterar jag dessa bilder av svensk forskning i relation till min egen kartläggning samt diskuterar några implikationer för framtida svensk forskning (avsnitt 8.4).

8.1 Den internationella utvärderingen av svensk forskning om specialpedagogik

Utvärderarnas utgångspunkt är att forskningen om specialpedagogik står inför två utmaningar: 1) "conceptual clarification", och, 2) "effecting change" (Rosengren och Öhngren, 1997, s 129). Man samlade in material från olika forskningsinstitutioner, framförallt pedagogiska institutioner och inte minst fick man in doktorsavhandlingar. I sin sammanfattande bedömning av materialet är man kritisk till forskningen generellt även om man är positiv till flera projekt. Kritiken handlar om (a.a s. 139f):

---

¹ Som författare till kapitlet om specialpedagogik står Lise Vislie, men utvärderingen är en gemensam produkt och i kapitlet används pronomen "vi".

- 1) att forskningen är riktad mot speciella problemgrupper ("disability categories") utifrån ett brett definierat "pedagogiskt" perspektiv, vilket gör att forskningen om gemensamma teman för grupper samt anknytningen till pedagogiska teorier och till teori generellt, är områden som är svagt utvecklade.
- 2) Utbytet mellan olika forskare är lågt och det är svårt att se en kumulativ dimension i forskningen generellt.
- 3) Det finns lite anknytning av forskning till övergripande sociopolitiska kontexter och till konsekvenser av utbildningspolitiska förändringar för specialpedagogiska praktiker.

8.2 En empirisk kartläggning av svensk forskning om specialpedagogik

Emanuelsson, Persson och Rosenqvist (2001) ger i skriften "Forskning inom det specialpedagogiska området" en utförlig redovisning och analys av framförallt svensk forskning om specialpedagogik². Forskningen efter 1995 är i fokus. Jag kommer här att återge hur de definierar forskningsområdet (8.2.1), hur forskningen sammanställts (8.2.2) och de slutsatser man drar (8.2.3).

8.2.1 Hur definieras forskningsområdet?

Fokus läggs på forskning som bedöms vara pedagogisk och som har direkt relevans för skolans verksamhet. En avgränsning mot handikappforskning och hjälpmedelsforskning görs, men den senare tas med i den mån studierna är inriktade på användning i pedagogisk verksamhet. Den svenska forskningen samlas in genom

- 1 en genomgång av förteckningar över samhälls- och beteendevetenskaplig forskning på svenska universitets och högskolors hemsidor,
- 2 direktkontakt med flertalet av institutionerna som redovisat relevant forskning i 1) speciellt fokus på doktors- och licentiatavhandlingar,
- 3 sökning i SAFARI,
- 4 genomgång av forskningsråds förteckningar över avslutade och pågående projekt,
- 5 sökande i Artikelsök och Libris samt genomgång av 4 nordiska tidskrifter (2 "allmänpedagogiska"),

---

² Utländsk forskning och svenska utredningar analyseras också.

- 6 att analysera skisser inskickade till Skolverkets utlysning av medel år 2000 (som tecken på hur man i forskningsmiljöerna vill utveckla den "specialpedagogiska" forskningen samt för att genom en analys av de skisser som beviljades bidrag belysa prioriteringar i forskningsområdet),
- 7 att använda kunskaper om området förvärvade som sakkunniga mm.,
- 8 en genomgång av forskning refererad i statliga utredningar.

8.2.2 Sammanställning/analys av forskningen

Författarna gör en genomgång av svenska forskningsprojekt, och i några fall program, där projektets fokus, frågeställningar, syften, teoretiska och metodiska utgångspunkter och resultat presenteras. Redovisningen av projekten varierar med avseende på vilka av dessa aspekter som nämns och hur ingående de beskrivs. Som analysredskap används en dikotomisering i ett kategoriskt respektive ett relationellt perspektiv, vilken här redovisas i sin ursprungliga form p g a dess betydelsefulla roll i kartläggningen (tabell 1; (Emanuelsson m fl, (2001)). Dikotomiseringen är en vidareutveckling av tankar hos Persson (1998) med hjälp av en modell från Dyson. Modellen har tre funktioner i kartläggningen; nämligen att

- 1 ge struktur åt kartläggningen,
  - 2 kategorisera kännetecknande drag i forsknings- och utbildningsmiljöer (tillsammans med en genomgång av grundutbildningar), och
  - 3 ange grundstrukturen i sammanfattande analys av forskningsläget.
- Det är framförallt 1 och 3 som är av intresse här.

En avgörande fråga är hur man ska förstå det analytiska redskapets "status". Författarna menar att de två perspektiven är "idealtyper", dvs. renodlingar av empiriska drag. Man skriver (s. 128-129) att modellen inte är en utvecklad teori för specialpedagogisk forskning, men väl en början till teoriutveckling. Samtidigt menar man också att perspektiven inte är varandra uteslutande.

Det är intressant att notera att det ontologiska antagandet "special needs are social constructs" kan implicera två olika ställningstaganden. Antingen att speciella behov är sociala konstruktioner och därför bör kritiserars eller att speciella behov är sociala konstruktioner och bör studeras som sådana. De övriga antagandena i det relationella perspektivet får läsaren att luta åt att det första ställningstagandet gäller, dvs. att författarna menar att det relationella perspektivet framförallt är ett normativt perspektiv. Här föreligger således en tydlig skillnad mellan ett relationellt perspektiv och ett dilemmaperspektiv, där det senare utmärker sig av att vara mer intresserat av aktörers tolkningar och i mindre grad normativt vad gäller grundläggande dilemman i specialpedagogik.

Tabell 8.1. Konsekvenser för specialpedagogisk verksamhet och forskning beroende på perspektivval (från Emanuelsson, Persson och Rosenqvist, 2001).

	Categorical perspective	Relational perspective
Ontology of special needs	Special needs refer to actual characteristics of individuals	Special needs are social constructs
Approach to difference	Differentiating & categorising	Unifying
Major contribution	Mapping and systematizing the field	Problematising and deconstructing the field
Disciplinary basis	Establishing special education as a 'scientific' discipline	Establishing special education as a social scientific disciplin
Implication for provision	Special provision	Integrated/inclusive provision
Understanding of special educational competence	Superior support directly related to diagnosed difficulties among students	Superior support for incorporating differentiation into instruction and content
Reasons for special educational needs	Students with difficulties. Difficulties are either innate or otherwise bound to the individual	Students in difficulties. Difficulties arise from different phenomena in educational settings and processes

8.2.3 Författarnas slutsatser om svensk forskning

På en övergripande nivå beskrivs utvecklingen inom forskningen till stora delar alltså som en kamp mellan två perspektiv. Man menar att det relationella perspektivet har ökat sitt inflytande men att det kategoriska fortfarande dominerar, och att man därför inte kan tala om ett "paradigmskifte". Man menar också att de flesta projekt har inslag från båda perspektiven, men att det ofta blir det kategoriska perspektivet som tar överhanden.

Man identifierar också flera områden där man menar att mer forskning behövs. De behov man nämner är bland annat att det behövs mer forskning från ett relationellt perspektiv, en dialog över perspektivgränser, mer aktörs-perspektiv, forskning om hur inkludering ska kunna genomföras och om betydelsen av elevers språkliga och kulturella bakgrund.

8.3 En kritisk granskning

Helldin (2002) redovisar i skriften Specialpedagogisk forskning – en kritisk granskning i ett omvärldsperspektiv, en historisk jämförelse av innehållet

i tidskrifter om specialpedagogik. Historiska jämförelser är förstas mycket intressanta och dessutom sällsynta. "Hjälpskolan" på 1920-talet jämförs med "Nordisk tidskrift för specialpedagogik" från 1997-1999³. Den senare dominerar under perioden av författare från Norge (55% av artiklarna)⁴ och kan möjligen ses som ett uttryck för nordisk forskning, snarare än svensk. Helldin kategoriserar artikelförfattarnas titlar och innehållet i artiklarna. I en jämförelse med artiklarna i "Hjälpskolan" är de nutida texterna mer akademiserade både vad gäller författarnas titlar som artiklarnas innehåll. I "Nordisk tidskrift för specialpedagogik" menar Helldin (a.a) att artiklarnas innehåll faller inom två breda kategorier:

- 1 Kontextuella analyser (Artiklar som sätter den specialpedagogiska verksamheten i ett samhälleligt och/eller socialt sammanhang).
- 2 Neuropedagogiska analyser. (Artiklar som förefaller ta sin utgångspunkt i diagnostiska kategorier (min anmärkning)).

Helldin (a.a) genomför också närläsningar av några artiklar. Hans text genomsyras av en kritik av positivistiska ansatser och framförallt begreppet "individualism" skärskådas, även om många andra begrepp också diskuteras. Centralt för diskussionen är hur ett samhälle ska hantera motsättningen mellan det individuella och det kollektiva. Helldin tar sin utgångspunkt i politisk filosofi och kritisk samhällsanalys och diskuterar forskningen om specialpedagogik, men också den specialpedagogiska praktiken, i ett sådant omvärldsperspektiv. Därmed blir det också centralt för Helldin (a.a) under vilka demokratiska former som forskning och praktik ska gestaltas. Sådana mer socialfilosofiskt orienterade tolkningar av forskningen om specialpedagogik är tyvärr annars sällsynta.

Avslutningsvis i sin text formulerar Helldin (a.a, s. 71-73) några övergripande idéer för framtida forskning (här numrerade och tolkade av mig):

- 1 Vikten av att studera om värdegrunden omfattar alla elever.
- 2 Skapandet av utrymme för olika forskningsansatser och betydelsen av att stödja forskning som är i ett underläge vad gäller makt och inflytande.
- 3 Vikten av att olika tolkningar av forskningsobjektet möts i en "kommunikativ och dialogisk dynamik" (s. 73) för att utveckla en självreflexiv (och därmed historiskt förankrad) verksamhet som också utmanar allmänpedagogiken.
- 4 Specialpedagogiken bör konfrontera den allmänna pedagogiken.
- 5 Forskningen bör vara nära länkad till praktiken.

³ I slutfasen av föreliggande arbete fick jag förmånen att läsa en mycket intressant genomgång av 80 års specialpedagogisk utveckling speglad i Nordisk Tidskrift för Specialpedagogik och dess föregångare skriven av Karl-Gustav Stukát (2005). Tyvärr har jag inte haft möjlighet att integrera den i mitt arbete på ett sätt som den förtjänar, men jag rekommenderar den varmt för de som är intresserade av specialpedagogikens utveckling i Norden.

⁴ Sverige 17 %, Danmark 16 %, Island 6 % och Finland 5 %. Ett bidrag från annat land.

Även några mer konkreta behov av forskning summeras av Helldin (a.a, s 73-74):

- 1 Ett behov av kunskap om hur diagnoser används av lärare.
- 2 Behov av åtgärder för att motverka segregering och tendenser till segregation och hur kommunikativa möten ska skapas i skolorna, där specialpedagogiken får en ökad roll.

8.4 Diskussion av kartläggningarna

Jag avser att diskutera min egen kartläggning i relation till de övriga. Det är förstas många aspekter som kan lyftas fram här och jag är tvungen att begränsa mig till några områden. Det jag kommer att diskutera är först den bild av svensk forskning som översikterna ger (8.4.1). Därefter jämför jag den bild av området som framträder i min översikt av den internationella forskningen, med den som ges i dessa översikter av framförallt den svenska forskningen (8.4.2). Avslutningsvis diskuterar jag implikationer för den svenska forskningen om specialpedagogik (8.4.3).

8.4.1 Vilken bild av svensk forskning ger översikterna?

På en generell nivå förefaller det som om man i de tre översikterna är relativt kritisk till svensk forskning om specialpedagogik. Inte minst den internationella utvärderingen kan sägas rikta en djupgående kritik mot svensk forskning om specialpedagogik. Detta i form av en kritik mot avsaknaden av gemensamma temata, svagt utvecklade teorier, forskningens entreprenörsform och dess svaga anknytning till övergripande sociala och utbildningspolitiska förändringar. Helldins kritik gäller framförallt de grundläggande meta-teoretiska antaganden som huvudfåran i forskningen utgår ifrån. På ett liknande sätt så spårar Emanuelsson, Persson och Rosenqvist (2001) "kampen" mellan ett kategoriskt och ett relationellt perspektiv till många olika arenor samtidigt som man efterlyser mer forskning från relationella utgångspunkter. Eftersom avstampen i dessa båda senare arbeten är att man vill argumentera för en nyorientering så ges av naturliga skäl en mer begränsad bild, och ofta en kritisk sådan, av "traditionell" forskning. Den internationella utvärderingen tar också, fast mer implicit, sin utgångspunkt i vissa teoretiska antaganden. Dessa kan sägas uttrycka liknande utgångspunkter som i det som identifierades som en del av en mer radikal europeisk/brittisk tradition i ett tidigare avsnitt. Noterbart är här också att den internationella utvärderingen främst utgick från doktorsavhandlingar och en del av forskningen kan förmodas vara dåligt representerad eller inte representerad alls

i urvalet. Kartläggningarna lyfter förstås inte bara fram negativa aspekter av den svenska forskningen. Betydelsen av olika projekt och ansatser lyfts fram, inte minst i den internationella utvärderingen. Och eftersom genomgångarna är så pass perspektivbundna som de är, så kan man möjligtvis tänka sig att andra kriterier för värderingen av forskningen gett en mer gynnsam bild.

8.4.2 Jämförelse mellan kartläggningar av svensk och internationell forskning

Vad gäller utgångspunkter för kartläggningarna så finns vissa skillnader mellan min översikt och de som diskuterats ovan. Bortsett från att det handlar om olika geografiska områden, så har jag försökt att i högre grad empiriskt generera kategorier för att beskriva forskningen. Vidare har jag också problematiserat distinktionen pedagogik/specialpedagogik som språklig kategori på ett annat sätt. Det märks i att jag t.ex. inte använder begreppet ”specialpedagogisk forskning” och liknande (se inledning och utgångspunkter). En annan skillnad är att jag inte har kontextualiserat min framställning, dvs. satt den i ett utbildningspolitiskt och samhälleligt sammanhang, i lika hög grad som man gjort i de andra arbetena⁵.

Metodiskt ser också undersökningarna olika ut. Emanuelsson et. al. (2001) använder en rad olika informationskällor för att analysera forskningsmiljöer. I den internationella kartläggningen är det framförallt avhandlingar som analyseras. Både Helldin (2002) och jag analyserar tidskrifter. I de båda första fallen handlar det om att försöka kartlägga all forskning inom ett geografiskt område. Helldins urval ska ses i relation till hans syfte att göra en historisk jämförelse samt att föra mer teoretiskt orienterade resonemang. Jag har velat lägga tonvikt vid den forskning som forskarsamhället själv identifierar som den viktigaste.

Trots dessa skillnader så finns det på en generell nivå stora likheter i beskrivningen av hur forskningen ser ut, även när det handlar om olika arenor. Fortfarande dominerar forskning som primärt relaterar sig till olika ”problemgrupper” men det finns också en hel del forskning som har mer generella utgångspunkter. Alla förefaller överens om att forskningen behöver flera perspektiv, att perspektiven bör mötas och man förespråkar ökat inflytande från alternativa utgångspunkter, även om olika sådana identifieras. Också vikten av dialog förs fram, där Helldins (2002) idéer om hur forskar-

---

⁵ Det är ju förstås eftersträvsvärt att göra detta och det är tidsskäl som hindrat mig här

samhället bör organiseras ligger nära de som jag presenterade i början av detta arbete. Det finns dock förstås skillnader i de olika kartläggningarna vad gäller den roll det egna perspektivet får och också i graden av normativitet i de egna perspektiven. Eftersom utgångspunkterna också är olika får det konsekvenser för hur kartläggningarna genomförs.

Alla kartläggningar av den svenska forskningen om specialpedagogik berör på olika sätt relationen mellan svensk och internationell forskning. Dock diskuteras inte frågan om på vilka sätt den svenska forskningen konkret bör förhålla sig till den internationella. Ej heller undersöks empiriskt hur svensk forskning representeras på internationella arenor. Persson (2005) redovisar dock i en mycket intressant publikation en mindre undersökning av 50 nummer av *European Journal of Special Needs Education*. Till grund för undersökningen ligger en undran över hur gångbar svensk forskning är på en internationell arena. 3 av artiklarna i materialet är skrivna av svenska författare, dvs. 6%. Persson (a.a) beräknar andelen referenser till svenska författare i de 50 tidskriftsnumren. Han finner få referenser till svensk forskning med anknytning till det specialpedagogiska området (endast 0,6%), och mycket få till sådan forskning som genomförs vid institutioner som definierar sig som specialpedagogiska:

Man kan naturligtvis rikta kritik mot det här sättet att kategorisera forskning inom det specialpedagogiska området. Självklart är det så att sådan forskning bedrivs inom andra miljöer än de rent specialpedagogiska. Trots det får det ses som anmärkningsvärt att den forskning som bedrivits i vårt land under de senaste decennierna är så pass okänd eller än värre, bedöms som så ointressant att den inte är värd att hänvisa till (s. 83).

Även om Perssons undersökning är begränsad till sin omfattning så reser den mycket viktiga frågor om svensk forsknings inflytande på internationella arenor. Intressant är också att konstatera att medan Sverige representerar en inte ringa del av antalet författare, så refereras svenska författare i låg grad! I min undersökning fann jag i ett större material tre artiklar författade av svenska forskare vilket ligger åtminstone i linje med Perssons data.

Persson (a.a) undersökte också refererande i 8 svenska doktorsavhandlingar som fokuserar på specialpedagogiska frågor och fann att mer än hälften av referenserna till utländsk forskning görs till 5 utländska forskningsmiljöer⁶. Det är miljöer som representerar en kritisk tradition i forskningen som refereras. Alla avhandlingarna är vidare monografier skrivna på svenska. Persson (a.a) lyfter också fram att avhandlingarna gett viktiga bidrag till kunskapsområdet.

⁶ I tre andra avhandlingar som jag haft förmånen att få läsa (Hautaniemi, 2004, Hjärne, 2004 och Skogman, 2004) så ser refererandet ut på ett annat sett. T.ex. finns endast två referenser till de internationella miljöer Persson nämner (båda hos Hjärne).

Persson (a.a) diskuterar utfallet av sin undersökning i termer av att nutida forskare närmast tvingas in i ett "entreprenörskap" som inte gynnar samarbete. Systemet premierar en satsning på den egna karriären, snarare än ansvarstagandet för en forskningsgemenskap. Ett problematiserande av strukturella aspekter av forskningens villkor är något som legat till grund för det föreliggande arbetet och det finns förstås all anledning att framöver ytterligare diskutera entreprenörskap kontra "community" som grundläggande metaforer vad gäller organisationsformer för befintlig respektive önskvärd forskning.

8.4.3 Implikationer för svensk forskning – en diskussion

Vilka slutsatser kan man då dra utifrån den bild av svensk forskning som skisserats ovan om dess reella och önskvärda relationer till internationell forskning? För det första bör kanske konstateras att alla de tre undersökningarna ligger några år tillbaka i tiden, vilket ger en viss tveksamhet rörande aktualiteten av den bild som ges. För det andra så relateras inte den svenska forskningen till den internationella arenan i mer än Perssons (2005) studie. Detta gör att det inte är helt lätt att uttala sig om hur den svenska forskningen står sig internationellt. Dock indikerar både Perssons (a.a) och mitt arbete att det är ganska sällsynt med svenska publiceringar på centrala internationella arenor vad gäller generella tidskrifter. Perssons arbete antyder dessutom att svenska arbeten ännu mer sällan refereras. Givetvis behöver denna bild undersökas närmare, men en hypotes kan vara att svensk forskning inte haft ett stort inflytande internationellt. Personligen tror jag att mycket av svensk forskning skulle kunna publiceras i internationella tidskrifter, samt att en hel del forskning publiceras i andra "internationella" tidskrifter än de jag undersökt. Men det förefaller ändå som att internationell publicering inte är något som prioriteras av det svenska forskarsamhället. Om detta stämmer, så återstår den viktiga frågan om internationell publicering är något att sträva efter.

Det finns goda argument både för och emot internationell publicering. Jag börjar med argumenten för. Dessa handlar om betydelsen att nå ut med viktiga resultat till många personer. Att konkurrens tvingar fram kvalité. Att man måste tydliggöra sitt bidrag i relation till en större del av den tidigare forskningen⁷ än man behöver på en nationell arena. Att det ligger ett värde i mötet med forskare från andra länder/kulturer. Att det ligger ett värde i den anonyma referee-bedömningen som gör att bedömningen kommer i förgrunden och att nätverk och liknande får mindre betydelse för vad som publiceras.⁸

⁷ "Hemtagningsforskningen" är ju en konsekvens av att man rör sig på en nationell arena.

⁸ Antologier är exempelvis inte referee-bedömda och där får nätverken stor betydelse inte bara för vem som får delta men också i hur kvalitetsfrågan hanteras.

Som jag ser det finns framförallt ett tungt argument mot att betona internationell publicering och det har att göra med att de internationella arenorna till stora delar är överbyggnader till nationellt/kulturellt identifierade forskningsarenor. Således domineras de två arenor jag funnit av USA respektive Storbritannien (med vissa andra inslag). På så sätt finns ett demokratiskt underskott i själva konstitueringen av arenorna. Perspektiv som utvecklats i samklang med framväxten av de nationella utbildningssystemen i dessa länder kommer att dominera forskningen på arenorna. Därmed blir en uppmaning till internationell publicering också en uppmaning till anpassning till de perspektiv som gjorts giltiga i andra sammanhang. Således riskerar man att importera värderingar och föreställningar "bakvägen". Därför är det förstås viktigt att ha en levande diskussion om vad internationell publicering kan och ska betyda.

Det vore förstås önskvärt om svensk forskning blev mer synlig internationellt än vad som verkar vara fallet.⁹ De utvecklingsvägar som skisserades i förra avsnittet är ju inte specifikt svenska på något sätt. Min egen uppfattning är att det är viktigt att t.ex. forskningsfinansiärer och andra lägger stor vikt vid ett projekts internationella ambitioner vad gäller både genomgång av tidigare forskning och publiceringsambitioner. Inte minst är det viktigt att svensk forskning, som av naturliga skäl har en begränsad omfattning, blir delaktig i frågor som är viktiga på de internationella arenorna. T.ex. översikter över forskningsområden och i omorienteringar av grundläggande synsätt. Det kan inte heller nog påpekas att internationell publicering i sig inte ska vara ett övergripande mål utan det är graden av påverkan på forskarsamhället som är väsentlig. Det är också viktigt att delta i en diskussion om hur de internationella arenorna ska gestaltas. Men dessa frågor är ju förstås något som behöver diskuteras inom svensk forskning om specialpedagogik. I alla de sammanhang där området, och framgång inom området definieras, såsom vid tjänstetillsättningar, doktorsdisputationer, medelsutdelningar och konferenser. Min diskussion kan ses som ett yttrande i en sådan större diskussion. På samma sätt som hela detta arbete ska ses som ett inlägg i en diskussion om hur forskningen om specialpedagogik ska förstås, definieras och utvecklas.

---

⁹ En hel del av den svenska forskningen är ju kvalitativt orienterad mot aktörsperspektiv, dvs. sådan forskning som till stora delar saknas på de internationella arenorna.

REFERENSER

- Ahlberg, A. 2001: *Lärande och delaktighet*. Lund: Studentlitteratur.
- Ainscow, M. 1991: *Effective Schools for All*. London: David Fulton.
- Ainscow, M. 1998: Would it work in theory? Arguments for practioner research and theorising in the special needs field. I C. Clark, A. Dyson och A. Millward, (utg.) *Theorising Special Education*. London: Routledge (pp. 2-20).
- Anspach, R. 1979: From stigma to identity politics: political activism among the physically disabled and former mental patients. *Social Science and Medicine*, 13, 765-773.
- Birch, S. och Chase, C. 2004: Visual and language processing deficits in compensated and uncompensated college students with dyslexia. *Journal of Learning Disabilities*, 37 (5), 389-410.
- Booth, T., Ainscow, M., Black-Hawkins, K., Vaughan, M. och Shaw, L. 2000: *Index for Inclusion*. Bristol: Centre for studies on inclusive education.
- Brantlinger, E. 1979: Using ideology: cases of nonrecognition of the politics of research and practice in special education. *Review of Educational Research*, 67, 425-459.
- Burrell, G. och Morgan, G. 1979: *Sociological Paradigms and Organisational Analysis*. London: Heinemann.
- Carlsson, R. och Nilholm, C. 2004: Demokrati och inkludering – en begreppsdiskussion. *Utbildning och demokrati*, 13(2), 77-95.
- Clark, C., Dyson, A. och Millward, A. (utg.) 1998: Theorising special education. Time to move on? I C. Clark, A. Dyson och A. Millward, (utg.) *Theorising Special Education*. London: Routledge. (pp. 156-173).
- Corbett, J. 1996. *Bad Moutingh – the Language of Special Needs*. London: Cassell.
- Corbett, J. och Norwich, B. 1997: Special needs and clients rights: the changing social and political context of special educational research. *British Educational Research Journal*, 23 (3), 379-389.
- Coyne, M., Kame'enui, E., och Simmons, D. 2004: Improving beginning reading instruction and intervention for students with LD: Reconciling "All" with "Each". *Journal of Learning Disabilities*, 37(3), 231-239.
- Coyne, M., Kame'enui, E., Simmons, D. och Harn, B. 2004: Beginning reading intervention as inoculation or insulin: First-grade reading performance of strong responders to kindergarten intervention. *Journal of Learning Disabilities*, 37 (2), 90-104.
- Dunn. 1968: *Special Education for the Mildly Retarded: Is Much of it Justifiable?*
- Dyson, A. och Millward, A. 2000: *Schools and Special Needs – Issues of Innovation and Inclusion*. London: Sage.
- Emanuelsson, I., Persson, B. och Rosenqvist, J. 2001: *Forskning inom det specialpedagogiska området - en kunskapsöversikt*. Sthlm: Liber. Skolverkets monografiserie.
- Fletcher, J., Coulter, A., Reschly, D. och Vaughn, S. 2004: Alternative approaches to the definition and identification of learning disabilities: some questions and answers. *Annals of Dyslexia*, 54 (2), 304-331.

- Francis D. och Muthukrishna, N. 2004: Able voices on inclusion/exclusion – a people in their own words. *International Journal of Special Education*, 19 (1), 107-117.
- Goodley, D. och Clough, P. 2004: Community projects and excluded young people: reflections on a participatory narrative research approach. *International Journal of Inclusive Education*, 8 (4), 331- 352.
- Haug, P. 1998: *Pedagogiskt dilemma: specialundervisning*. Sthlm: Skolverket.
- Hautaniemi, B. 2004: *Känslornas betydelse i funktionshindrade barns livsvärld*. Pedagogiska Institutionen, Stockholms universitet (avhandling).
- Helldin, R. 2002: *Specialpedagogisk forskning*. Skolverkets monografiserie. Stockholm:Liber.
- Hjörne, E. 2004: *Excluding for Inclusion? Negotating School Careers and Identities in Pupil Welfare Settings in the Swedish School*. Göteborgs studies in educational sciences, 213.
- Johnson, G.M. 2004: Constructivist remediation: Correction in context. *International Journal of Special Education*, 19 (1), 72-88.
- Karvonen, M., Test, D., Wood, W., Browder, D. och Algozzine, B. 2004. Putting self-determination into practice. *Exceptional Children*, 71 (1), 23-41.
- Kavale, K. och Mostert, M. 2004: Social skills interventions for individuals with learning disabilities. *Learning Disability Quarterly*, 27 (1), 31-43.
- Kuhn, T. 1970: *The Structure of Scientific Revolution* (2nd ed). Chicago: Chicago University Press.
- Lewis, A. 2004: "And when did You last see Your father?" Exploring the views of children with learning difficulties/disabilities. *British Journal of Special Education*, 31 (1), 3-9.
- McLeskey, J. 2004: Classic articles in special education. *Remedial and Special Education*, 25 (2), 79-87.
- Martin, R., Foels, P., Clanton, G. och Moon, K. 2004: Season of birth is related to child retention rates, achievement and rate of diagnosis of specific LD. *Journal of Learning Disabilities*, 37 (4), 307-317.
- Nilholm, C. 2003: *Perspektiv på specialpedagogik*. Lund: Studentlitteratur.
- Nilholm, C. 2005: Specialpedagogik – vilka är de grundläggande perspektiven? *Pedagogisk forskning i Sverige*, 10 (2), 124-138.
- Nilholm, C. 2006: *Inkludering av elever "i behov av särskilt stöd" – vad betyder det och vad vet vi?* Forskning i fokus (nr 28), Myndigheten för skolutveckling.
- Nilholm, C. u.u. Special education, inclusion and democracy. Kommer i *European Journal of Special Needs Education*.
- Oliver, M. 1988: The social and political context of educational policy: the case of special needs. I Len Barton (utg.) *The Politics of Special Educational Needs*. Lewes: Falmer Press.
- Patton, J., Polloway, E. och Epstein, M. 1989: Are there seminal works in special education? *Remedial and Special Education*, 10(3), 54-59.
- Persson, B. 1998: *Den motsägelsefulla specialpedagogiken*. Göteborgs universitet: Institutionen för specialpedagogik, Specialpedagogiska rapporter, nr. 11.
- Persson, B. 2005: Svensk specialpedagogik. Intressant för vem? I C. Ringsmose och K. Baltzer (utg.), *Specialpædagogik ad nye veje. – En festskrift till Niels Egelund i anledning af hans 60-årsdag*. Köpenhamn: Danmarks Pædagogiske Universitets forlag.

- Potter och Whetherell. 1987: *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage.
- Rosengren, K.E. och Öhngren, B. 1997: *An Evaluation of Swedish Research in Education*. Stockholm: HSFR.
- Ryan, J. och Sthrus, J. 2004: University education for all? Barriers to full inclusion of students with disabilities in Australian universities. *Journal of Inclusive Education*, 8 (1), 73-90.
- Skogman, E. 2004: *Funktionshindrade barns lek och aktivitet. En studie av struktur och utförande i förskolan*. Pedagogiska institutionen, Stockholms Universitet (avhandling).
- Skrtic, T. 1991: *Behind Special Education*. Denver: Love Publishing Company.
- Skrtic, T. 1995: Power/knowledge and pragmatism: a postmodern view of the professions. New York: Teachers College Press. I T. Skrtic (utg.) *Disability and Democracy: Reconstruction (special) Education for Postmodernity*. New York: Teachers College Press.
- Slee, R. 2004. Editorial. *International Journal of Inclusive Education*, 8 (2), 123-124.
- Stukát, K.G. 2005: *Såsom i en spegel – specialpedagogisk utveckling under 80 år reflekterad i Nordisk tidskrift för specialpedagogik och dess föregångare Hjälpskolen-Saerskolen-Vaernes skolen*. Nordiska förbundet för specialpedagogik.
- Thomas, G. och Loxley, A. 2001: *Deconstructing Special Education and Constructing Inclusion*. Buckingham: Open University Press.
- Wellington, J och Cole, P. 2004: Conducting evaluation and research with and for "disaffected" students: practical and methodological issues. *British Journal of Special Education*. 31 (2), 100-104.

Tidskrifter (alla nr år 2004):

- Journal of Learning Disabilities (Ebsco)
- Exceptional Children (Ebsco)
- Journal of Special Education (Ebsco)
- Annals of Dyslexia (Ebsco)
- Remedial and Special Education (Ebsco)
- Learning Disability Quarterly (Ebsco)
- Topics in Early Childhood Intervention (Ebsco)
- British Journal of Special Education (Ebsco)
- European Journal of Special Needs Education (Ebsco)
- International Journal of Development, Disability and Education (Taylor and Francis)
- International Journal of Inclusive Education (Taylor and Francis)
- International Journal of Special Education (Tidskriftens egna hemsida)

Databaser:

- Eric
- ISI Web of knowledge
- Ulrich's periodicals directory

APPENDIX A: AMERIKANSKA TIDSKRIFTER

Tidskrifterna

I tur och ordning analyseras årgång 2004 av de olika tidskrifterna nedan (avsnitt 1-7).

1. Journal of Learning Disabilities

Allmän beskrivning

Denna tidskrift beskrivs av Ebsco som innehållande "original contributions of practice, research and theory related to learning disabilities, including reports of research, opinion papers, case reports and discussion of issues that are the concern of all disciplines engaged in the field"). För tidskriften relevanta ämnesområden som beskrivs är: "Education; Sociology; Psychology; Sociology & Social Work; Psychology & Psychiatry; Allied Health". Under 2004 utgavs 6 nummer innehållande sammanlagt 49 artiklar.

Tre nummer är temanummer vilket förstärker dem en speciell karaktär. Ett av dessa tre nummer behandlar framförallt undervisning i matematik, med speciellt fokus på matematiksvårigheter, i olika länder. Ytterligare ett handlar om hur undervisningen ska kunna baseras på vetenskaplig kunskap. Det tredje temanumret utgör sammantaget en kritisk diskussion kring begreppet "learning disabilities" utifrån sociokulturella/konstruktivistiska utgångspunkter. De övriga tre numren innehåller nästan uteslutande redovisningar av empirisk forskning och samtliga är kvantitativt orienterade. En av dessa artiklar syntetiserar tidigare forskning inom ett område av läsforskningen.

Författarnas kön och land för institutionstillhörighet

Som kan utläsas av tabell A.1 är drygt 6 av 10 artikelförfattare kvinnor. Vidare har ca 7 av 10 författare sin institutionella tillhörighet till universitet/colleges i USA.

Ämnen

Tabell A.2 visar ämneskategoriseringen av artiklarna. Frekvenserna i den första, tredje och fjärde kolumnen beror på att dessa ämnen varit fokuserade i varsitt temanummer. Annars är det, inte oväntat, vanligast med artiklar om läs/skriv- och matematiksvårigheter.

Perspektiv

Nästan alla artiklar bygger normativa utgångspunkter, och faktiskt så fokuserar man i endast en artikel i hela årgången ett aktörsperspektiv med hjälp av kvalitativ metod (tematisering). I ytterligare någon undersökning undersöks aktörsperspektivet med kvantitativ metod som en mindre aspekt av undersökningen.

Eftersom tidskriften heter *Journal of Learning Disabilities* är det förstås inte förvånande att de flesta artiklar tar sin utgångspunkt i identifierade brister hos individer, dvs. i själva "the learning disability". Här finns artiklar som relativt tydligt förlägger problematiken till individen. Några artiklar behandlar t.ex. mer teoretiska frågor som framförallt har att göra med informationsprocessande och en närmare kartläggning av individers svårigheter, t.ex. artikeln "Visual and Language Processing Deficits in Compensated and Uncompensated College Students with Dyslexia" (Birch och Chase, 2004). Några artiklar handlar om vilka andra typer av problem som är associerade med "learning disabilities", t.ex. socioemotionella svårigheter och/eller andra diagnoser. Således handlar det i de senare fallen om att bredda framförallt "problembilden".

Några andra artiklar som också förlägger en stor del av problematiken till individnivån består av kartläggningar av huruvida, och i vilken grad, olika faktorer är associerade med uppkomsten av "the learning disability", t.ex. artikeln "Season of Birth is related to Child Retention Rates, Achievement and Rate of Diagnosis of Specific LD" (Martin, Foels, Clanton och Moon, 2004). I några av dessa artiklar så handlar det dock inte enbart om att undersöka/diskutera individfaktorers betydelse, utan även t.ex. socioekonomiska eller skolfaktorers betydelse för "learning disabilities". På så sätt undersöks alltså även problematiska faktorer utanför individen.

Många artiklar handlar om olika interventioner i relation till individer med "learning disabilities". Sådana interventioner är nästan alltid relaterade just till en identifierad "problemgrupp" som i artikeln "Beginning Reading Intervention as Inoculation or Insulin: First-Grade Reading Performance of Strong Responders to Kindergarten Intervention" (Coyne, Kame'enui, Simmons och Harn, 2004). I denna genre av artiklar pekas undervisningsmetoden ut såsom avgörande för utvecklingen av en viss förmåga, men ett tyst antagande förefaller ofta vara att metoden är knuten till "the learning

disability”, snarare än till undervisningen generellt. I förlängningen av ett sådant resonemang kan man dock förstås generera en kritik av den vanliga undervisningen, framförallt som de metoder man provar har implikationer för hur denna undervisning bör bedrivas. I artikeln ”Improving Beginning Reading Instruction and Intervention for students with LD: Reconciling ”All” with ”Each” (Coyne, Kameʻenui och Simmons, 2004) i temanumret om ”science in the classroom” betonas betydelsen av att läslärandet i den vanliga undervisningen ska vara vetenskapligt underbyggd för att underlätta för barn med ”learning disabilities”. Jag har diskuterat detta i den sammanfattande diskussionen av forskningen i USA, och det förefaller finnas en trend i forskningens huvudfåra¹ mot att problematisera både den vanliga undervisningen och också definitionen av ”learning disabilities”. Denna trend syns framförallt i några av de diskuterande artiklarna.

Temanumret om ”Mathematics and Learning Disabilities” innehåller flera artiklar med beskrivningar av praktiken i olika länder. Det är väl lite tveksamt om denna genre, som inte är ovanlig i tidskrifterna generellt sett, är vetenskapliga. I beskrivningarna framträder ganska olika sätt att lokalisera problem inom matematikområdet, både i de olika länderna och i författarnas språk när de nalkas området. Det temanummer som handlar om hur vetenskaplig kunskap ska kunna utgöra underlag för vanlig undervisning och specialpedagogik är i många avseenden intressant, då man i flera artiklar problematiserar den vanliga undervisningen. Temanumret där kategorin ”learning disability” ifrågasätts innehåller en skarp kritik av själva kategorin, som man menar skymmer grundläggande sociala orättvisor och hindrar en önskvärd skolutveckling.

Sammanfattning

Aktörsperspektiv är till stora delar frånvarande i tidskriften, även om dessa förstås diskuteras, och därmed indirekt representeras, inom ramen för flera artiklar av diskuterande karaktär². Artiklarna har nästan uteslutande normativa utgångspunkter. Huvudfåran av artiklar placerar en stor del av problematiken hos individen, framförallt då de artiklar som söker fördjupade förklaringar om vad i individens informationsprocessande som ”felar”, och i de artiklar där ”problemgruppens” svagheter inom andra områden identifieras. Också

¹ Denna problematisering har ju länge gjorts utifrån andra utgångspunkter (se t.ex. temanumret där kategorin ”learning disabilities” kritiserats).

² Således diskuteras lärarperspektiv i vissa bidrag i temanumret om hur undervisningen mer ska förankras i vetenskap. Det handlar ju då bl.a. om vad man vet om dessa perspektiv utifrån tidigare forskning. I temanumret där praktiken kring barn med ”learning disabilities” kritiserats, diskuteras ju förstås också olika aktörsperspektiv.

i de studier som söker förklaringar till uppkomsten av "the learning disability", så förekommer identifiering av individfaktorer som förklaringar, men också andra nivåer undersöks och diskuteras. I många studier diskuteras olika metoder och dessa studier har en kritisk potential som inte alltid framgår på ett direkt sätt. I ett temanummer problematiseras den vanliga undervisningen av flera författare och i ett görs en mer fundamental kritik av kategorin "learning disability".

Tabell A.1. Land och könsfördelning för artikelförfattare 2004 i Journal of Learning Disabilities.

	Män	Kvinnor	
USA	37	47	84
Annat	10	25	35 ³
	47	72	119

Tabell A.2. Innehållskategorisering av artiklar i Journal of Learning Disabilities 2004

Tillämpning av forskningsrön i skolan ⁴	Övergripande teoretiska frågor/teoretisk kritik ⁵	Läsutveckling/läs och skrivsvårigheter	Matematikundervisning/matematiksvårigheter i olika länder ⁶	Matematiksvårigheter	Professionella	ADHD	Annat
12	9	8	6	4	2 ⁷	2 ⁸	6 ⁹

³ Grekland 9 (samma artikel), Kanada 7, Belgien 6, Sverige 3, Israel 2, Australien 2, Italien 2, Spanien 2, Korea 1 och Tyskland 1.

⁴ Nr 4, 2004, är ett temanummer kring detta område.

⁵ Nr 6 är ett temanummer där traditionell forskning om "learning disabilities" granskas kritiskt utifrån sociokulturella/konstruktivistiska utgångspunkter.

⁶ Nr 1 är ett temanummer inom detta område.

⁷ En artikel som behandlar professionellas utveckling i arbetet och en som behandlar motiveringar för bedömningar av elever.

⁸ En av dessa behandlar ADHD i relation till läs- och skrivsvårigheter och skulle också kunna kategoriseras i kategorin "läsutveckling/läs och skrivsvårigheter".

⁹ 1) Skolutveckling. 2) Anpassning av tester. 3) Arbetsmarknaden för personer med inlärningssvårigheter. 4) Inlärningssvårigheter i relation till när på året ett barn är fött. 5) Neuropsykologiska profiler hos grupper med olika typer av inlärningsproblem och 6) Socioemotionella anpassningssvårigheter hos elever med inlärningssvårigheter.

2. Exceptional Children

Allmän beskrivning

Ebsco beskriver tidskriftens fokus på följande sätt: "Original reserach on the education and development of exceptional infants, toddlers, children and youth and articles on professional issues of concern to special educators...". Vidare anges följande ämnesområden som relevanta för tidskriften: "Education; Medical Sciences; Family & Parenting". Exceptional children utkommer 4 gånger per år och under det undersökta året, 2004, publicerades 26 artiklar. Av dessa 26 artiklar är nästan samtliga redovisningar av empirisk forskning, både som enstaka projekt och som synteser av den empiriska forskningen inom ett område. Några av de empiriskt inriktade projekten är också kvalitativt orienterade.

Författarnas kön och land för institutionell tillhörighet:

Av tabell A.3 framgår att det är en dominans av författare från USA och att betydligt fler kvinnor än män som publicerar i tidskriften.

Ämnen

En innehållsanalys (tabell A.4) ger vid handen att självbestämmande och föräldrar är de ämnen som fått mest utrymme. Det förra ämnet tematiseras i ett nummer. Spännvidden inom båda dessa kategorier är dock relativt stor liksom spännvidden totalt.

Perspektiv

Flera artiklar undersöker aktörsperspektiv. T.ex. i artikeln "Putting Self-Determination into Practice" (Meagan, Test, Wood, Browder och Algozzine, 2004), tematiseras "stakeholders" uppfattningar (från intervjuer och fokusgrupper) om projekt som identifierats som framgångsrika vad gäller utvecklande av självbestämmande hos elever med "learning disabilities". I ytterligare två artiklar används kvalitativ metod och perspektiv kartläggs mer på sina egna premisser. I flera artiklar studeras uppfattningar/åsikter hos olika aktörer med kvantitativ metodik. I varierande omfattning blir uppfattningarna del av forskarens normativa resonemang. Utifrån den analysram som jag presenterade i kapitel ett, så är det förstas en stor skillnad mellan att med kvantitativa metoder undersöka aktörers perspektiv gentemot att generera beskrivningskategorier utifrån deras yttranden, och mellan att

anpassa uppfattningarna till en normativitet snarare än att låta dem s.a.s. stå på egna ben.

I ca ¾ av artiklarna studeras inte deltagarperspektiv och här är de normativa utgångspunkterna än tydligare. Här finns några artiklar som representerar de generer jag identifierade i genomgången av artiklar i *Journal of Learning Disabilities* där utgångspunkten på ett tydligt sätt tas i ett bristperspektiv, såsom artiklar om metoder anpassade för olika grupper. Detta gället t.ex. flera av artiklarna i temanumret om självbestämmande, även om idén att "träning" i självbestämmande skulle vara en del av den "vanliga" undervisningen, förekommer.

Artiklarna om testning tar sin utgångspunkt i hur system som utvecklats för den vanliga undervisningen ska kunna anpassas till barn med "disabilities". Några artiklar står ut lite i ett sammanhang där många artiklar tar sin utgångspunkt i individers brister. T.ex. handlar en artikel om hur teckenspråket ska göras mer tillgängligt genom distansundervisning, en annan hur professionellas arbete ska utvecklas samt ytterligare en om korrelerat till läsförmåga (generellt).

Sammanfattning

Sammantaget kan man konstatera att *Exceptional Children* under det studerade året har ett heterogent ämnesinnehåll och domineras av artiklar där individers brister är utgångspunkt även om några av artiklarna flyttar "problemfokus". Samtidigt finns ett intresse i artiklarna för deltagarperspektiv, även utifrån kvalitativa ansatser. Normativa utgångspunkter dominerar tydligt tidskriften.

Tabell A.3. Land och kön för författare i *Exceptional children* 2004.

	Män	Kvinnor	
USA	33	86	119
Annat	5	–	5 ¹⁰
	38	86	124

¹⁰ Två från Kanada och tre från Australien.

Tabell A.4. Antalet artiklar per område.

Själv- bestämmande	Föräldrar	"EBD" ¹¹	Tester	Läsutveckling	Lärare ¹²	Annat
5	4 ¹³	2	2 ¹⁴	2	2	9 ¹⁵

3. Journal of Special Education

Allmän beskrivning

Tidskriften utkom med 4 nummer och 16 artiklar under 2004. Av Ebsco beskrivs tidskriften som "a multidisciplinary publication presenting primary research and scholarly reviews related to special education". Relevanta ämnesområden för tidskriften anges vara "Education; Sociology; Psychology; Psychology & Psychiatry; Sociology & Social Work". Av de 16 artiklarna under 2004 finns fyra i ett temanummer som fokuserar den specialpedagogiska arbetsmarknaden. Dessa artiklar har ett diskuterande anslag och innehåller samtidigt översikter av relevant forskning och är således en form av "scholarly reviews" (se ovan). Övriga artiklar har nästan uteslutande ett empiriskt fokus och flera av dem är av syntetiserande karaktär.

Författarnas kön och land för institutionstillhörighet:

Som framgår av tabell A.5 är Journal of Special Education nästan helt dominerad av författare med hemvist vid lärosäten i USA. Vidare är det en relativt jämn fördelning mellan kvinnor och män bland författarna.

¹¹ Emotional behavioral disorder.

¹² En fokuserar situationen för lärare för barn kategoriserade som "deaf or hard-of-hearing".

¹³ En heterogen kategori med artiklar om engagemang och delaktighet hos immigrantmödrar, föräldrars kommunikation med barn med Retts syndrom, samarbete professionella/föräldrar och undersökningar av stress hos föräldrar till barn med funktionshinder.

¹⁴ En artikel om konsekvenser av testande respektive en om hur testsituationen kan ändras för att underlätta för barn med inlärningssvårigheter.

¹⁵ 1) Familjer och barn i "Early Intervention". 2) Situationen för blinda och döva barn i Kosovo. 3) Representation av minoriteter inom specialpedagogik. 4) Enkätundersökning om IEP-möten. 5) Undersökning om forskningsfinansiering av experimentell forskning. 6) Analys av hur organisationers policy representeras i tidskrifter. 7) Interventioner för och arbete med barn med autism. 8) Träning i manuell kommunikation. 9) Ordförrådsträning.

Ämnen

En tydlig dominans föreligger för ämnen som rör olika aspekter av lärarfrågor; tre artiklar (ett tema-nr) fokuserar "teachers in special education" och ytterligare två artiklar fokuserar lärares förväntningar på skolbarns uppträdande. Också studier som rör social/akademisk anpassning för olika "problemgrupper" är vanligt förekommande (tabell A.6).

Perspektiv

Analyserna är nästan uteslutande kvantitativt orienterade, men två artiklar nyttjar kvalitativa data i kombination med kvantitativa. I de översiktsartiklar som ingår i temanumret refereras ju självklart till undersökningar där aktörsperspektiv varit en del, men översikterna i sig är inte fokuserade på aktörsperspektiv.

Normativa utgångspunkter dominerar här också. Artiklarna fördelar sig ungefär lika på "primary research" som "scholarly reviews". De senare innebär ofta kartläggning och analys av tidigare forskning i relation till problem som till stora delar är praktiskt motiverade. Således handlar temanumret bl.a. om bristen på specialpedagoger; varför det är brist, hur det kommer sig att många slutar i yrket, och hur man ska öka mångfalden inom lärargruppen. Artiklarna utgår från, och speglar, en relativt oproblematiserad specialpedagogisk praktik och bygger således på de problemdefinitioner som råder i denna praktik. Tre andra studier i årgången är kartläggningar av barn/ungdomar i olika former av socioemotionella svårigheter, där "problemgruppen" beskrivs i relation till andra variabler såsom skolprestationer och samhällsanpassning. I andra studier studeras/diskuteras effekter av olika skontexter för "children with disabilities". Även om man i dessa studier undersöker/diskuterar kontextens betydelse för "children with disabilities", så blir denna relativt oproblematiserad. Årgången innehåller till skillnad från Journal of Learning Disabilities och Exceptional Children inga studier/diskussioner av metoder för speciella "problemgrupper". En artikel som skiljer ut sig från de övriga är en analys av rättsfall (rättstvister utifrån föräldrars krav på undervisningen av sina barn med autism).

Sammanfattning

Man kan konstatera att det föreligger en heterogenitet i de ämnen som behandlas i tidskriften. I princip alla artiklar är kategoriseringen av barn en given utgångspunkt, vilket inte hindrar att även kontexten problematiseras emellanåt, dock ej på något genomgripande sätt. Deltagarperspektiv förekommer i några studier, varav en nyttjar kvalitativ metod. Normativa utgångspunkter dominerar stort.

Tabell A.5. Land och könsfördelning för artikelförfattare 2004 i Journal of Special Education.

	Män	Kvinnor	
USA	18	27	45
Annat	4	1	5 ¹⁶
	22	28	50

Tabell A.6. Antalet artiklar per område.

Område	Lärares arbetsmarknad	Socioemotionella svårigheter	Annat
Antal artiklar	6	3 ¹⁷	7 ¹⁸

4. Annals of Dyslexia

Allmän beskrivning

Tidskriften utkommer med 2 nummer per år. Intressant nog så definieras ämnesområdet som "Medical sciences" av förlaget. Syftet uppges vara att innehålla "updates on current research & selected proceedings from talks given at the IDS International Conferences". Under 2004 publicerades sammanlagt 13 artiklar. (Informationen hämtad från Ebsco).

Författarnas kön och land för institutionstillhörighet

Av tabell A.7 framgår de länder där artikelförfattarna har sin institutionstillhörighet. Det är en relativt jämn fördelning mellan författare från USA och de som kommer från andra länder (dock är det här i två fall många författare på samma artikel). En viss övervikt av kvinnliga författare föreligger.

Ämnen

Innehållet i artiklarna är förstås i huvudsak fokuserat på läs- och skrivsvårigheter (tabell A.8).

¹⁶ Två från England, två från Israel och en från Kina (Hongkong).

¹⁷ En heterogen kategori innehållande en studie av ungdomar i fängelse, attachment i relation till akademiska prestationer och EBD i förhållande till akademiska prestationer.

¹⁸ 1) Uppföljning av barn som fått specialpedagogiskt stöd i förskola. 2) Barn med "disabilities" i s.k. "charter schools". 3) Analys av rättstvister vad gäller skolgång för barn med autism. 4) Teori och metodutveckling inom early intervention. 5) Relation mellan alternativ utvärdering o "regular curricula". 6) Föräldraperspektiv (barn med SSLD (Specific Speech and Language Disability)) och 7) Inkludering/integrering.

Perspektiv

Utgångspunkterna för artiklarna är ju förstås normativa. I den övervägande delen av artiklarna ses läs- och skrivsvårigheter i ett individperspektiv. Inom ramen för detta perspektiv prövas olika teorier om läs/skrivsvårigheter/dyslexi¹⁹. I tre longitudinella studier undersöks prediktorer för läsutveckling/läs- och skrivproblem (t.ex. auditory event-related potentials, speech processing, fonologiska och morfologiska färdigheter). I fyra andra artiklar studeras dyslektiker/personer med läs- och skrivproblem med avseende på olika faktorer (ortografisk representationer, morfologisk medvetenhet, fonologiska representationer, implicit lärande) för att närmare utröna problembilden. I alla dessa artiklar ligger fokus på teorier om hur dyslexi/läs- och skrivsvårigheter utvecklas och kan karakteriseras som individuellt problem. I ytterligare tre studier prövas metoder för att träna barn. En av dessa tre studier omfattar "vanliga" barn.

Tre artiklar skiljer sig en åt en hel del. I en av dessa handlar det om hur "learning disabilities" ska definieras och identifieras. I artikeln "Alternative Approaches to the Definition and Identification of Learning Disabilities: Some Questions and Answers" (Fletcher, Coulter, Reschly och Vaughn, 2004) argumenteras för nya sätt att definiera "learning disabilities" vilka på ett tydligt sätt problematiserar den "vanliga" undervisningen. Problematiseringen görs utifrån idén att "learning disabilities" ska kunna definieras oberoende av dålig undervisning, dvs. först när elever får tillgång till "god" undervisning och då får "problem", blir kategorin aktuell. Då artikeln tar sin utgångspunkt i s.k. "konsensusdokument" förefaller det rimligt att tro att perspektivet börjar få en ökad betydelse inom huvudfåran av läsforskningen även om det kan vara svårt att få syn på i de empiriska studierna.

Jag har redan diskuterat dessa tankar kring en omformulering av "learning disability" området i min sammanfattande diskussion i kapitel 3. De två övriga artiklarna som skiljer sig åt handlar om "vanliga" lärares kunskap om olika faktorer som i forskningen identifierats som viktiga för läslärande. I dessa artiklar är det således, åtminstone till viss del, lärare som identifieras som problem i sammanhanget. En av dem kan i viss mening också sägas intressera sig för lärares perspektiv (snarare än deras brister).

Sammanfattning

Utgångspunkterna för artiklarna är normativa, dvs. ytterst handlar det om att "bota" eller lindra effekterna av problematiken. Man kan konstatera att

¹⁹ Intressant, och ett område för fortsatt forskning, är hur man definierar och benämner svårigheterna i olika artiklar.

artiklarna i *Annals of Dyslexia* på ett väldigt tydligt sätt förlägger problemet till eleverna/barnen. Ingen artikel anlägger heller ett deltagarperspektiv. Fokus ligger på att skapa teorier om problemet både vad gäller uppkomst, processande och intervention. I de longitudinella studierna är det framförallt individvariabler som används för att predicera framtida läsförmåga. Samtidigt finns det tendenser där man går utöver en ensidig fokusering på brister hos de enskilda barnen, både i studier av lärare och också i de mer eller mindre utsagda implikationer som forskningen ger för den "vanliga" undervisningen. I en artikel studeras också interventioner i denna.

Perspektivet i en diskuterande artikel skiljer sig mycket åt från de synsätt som dominerar de empiriska artiklarna, då "learning disabilities" och den "vanliga" undervisningen problematiseras på ett djupgående sätt.

Tabell A.7. Land och könsfördelning för artikelförfattare 2004 i *Annals of Dyslexia*.

	Män	Kvinnor	
USA	7	27	34
Annat	12	17	29 ²⁰
	19	44	63

Tabell A.8. Antalet artiklar per område.

Läs- och skrivsvårigheter hos barn/vuxna	Lärares kunskap	Definition och identifiering av inlärnings-svårigheter
10	2	1

5. Remedial and Special Education

Allmän beskrivning

Ebsco anger följande fokus för tidskriften: "Topical and nontopical issues devoted to discussion of issues involving the education of persons for whom typical instruction is not effective, interpretations of research literature and recommendations for the practice of Remedial and special education" och relevanta ämnesinnehåll anges som "Education; Sociology; Psychology; Psychology & Psychiatry; Sociology & Social Work (hemsida). Remedial and Special Education utkom med 6 nummer

²⁰ 15 från Finland (2 artiklar), 4 från Österrike, 3 från Frankrike, 2 från Holland, 2 från Kanada, 2 från Israel och 1 från Skottland.

år 2004 med sammanlagt 31 artiklar. Dessa artiklar är nästan uteslutande empiriskt inriktade med ett stort inslag av synteser av olika forskningsområden samt också flera studier med kvalitativa inslag.

Årgången har två temanummer, ett som handlar om paraprofessionellas arbete och ett som handlar om hur effekter av interventioner ska kunna upprätthållas över tid.

Kön och land för institutionstillhörighet

I tabell A.9 redovisas landet för författarnas institutionella tillhörighet respektive förekomst av manliga och kvinnliga artikelförfattare. Samtliga artikelförfattare under året har sin institutionella tillhörighet i USA²¹ och ungefär 2/3 av artikelförfattarna är kvinnor. En klassificering av innehållet (tabell A.10) visar ett relativt brett spektra av ämnen.

Perspektiv

I ett temanummer undersöks både paraprofessionellas och föräldrars perspektiv med kvalitativ metod. Generellt handlar det om intervjuer som tematiseras. Tematisering görs också i artiklarna i temanumret som handlar om hur "effective strategies" ska upprätthållas efter avslutade interventioner. Här kombineras kvalitativa och kvantitativa metoder och de undersökta perspektiven görs framförallt relevanta i relation till forskarnas övergripande motiv att hitta faktorer som upprätthåller och hindrar interventioner. Också i de andra tidskriftsnumren förekommer kvalitativa analyser av aktörsperspektiv och även här handlar det om tematisering. På så sätt är tidskriften mindre normativ än de flesta andra på den nordamerikanska arenan.

Ett temanummer handlar alltså om hur interventioner som grundar sig på vetenskaplig kunskap ska kunna upprätthållas även efter det att själva interventionen är avslutad. Även om fokus är på strategier för att upprätthålla förändringar är det intressant att konstatera att alla utom en av artiklarna behandlar interventioner som handlar om den "vanliga" undervisningen. Vidare handlar det om interventioner från det mindre klassrumssammanhanget till interventioner med spridning och samordning över hela USA. Således ses inte skolproblem såsom på något enkelt sätt knutna till individen även om kategorin "learning disabilities" används. Temanumret om paraprofessionella²² fokuserar paraprofessionella som tillhör

²¹ För nummer tre saknas uppgifter om kön och land för institutionell tillhörighet och numret ingår således ej i tabell A.9.

²² Definierat såsom personer utan lärarexamen, som hjälper läraren i arbetet (t.ex. elevassistenten).

minoritetsgrupper. De ses som en möjlighet att rekrytera lärare (också i "special education") från minoritetsgrupper och som en brygga till det omgivande samhället. Detta förefaller vara utslag för ett mångfaldsperspektiv, som också implicerar att barns problem är relaterade till en större kontext.

I de övriga fyra tidskriftsnumren finns flera exempel på de vanliga undersökningstyperna. Av dessa är undersökningar av interventioner riktade mot en viss "problemgrupp" och kartläggningar av problem för en viss "problemgrupp" de som i hög grad individualiserar problemen. Tre artiklar handlar också om anpassning av tester till elever "med disabilities". Således finns det alltså studier med mer traditionella utgångspunkter i årgången.

De studier av den vanliga klassrumspraktiken som finns i årgången utöver temanumren tenderar att problematisera denna praktik. Två studier fokuserar mer explicit på skolutveckling och inkludering och innehåller kvalitativa inslag. I två andra kvalitativt orienterade studier så studeras föräldrars perspektiv på relationen till professionella respektive uppfattningar hos elever som agerar som stöd till elever "with disabilities" om hur tillgängligheten i utbildningen ska förbättras. En artikel avviker mycket från de övriga och utgör en meta-reflektion över den amerikanska forskningen om specialpedagogik i ett historiskt perspektiv. Jag har diskuterat den artikeln i min sammanfattande diskussion i kapitel 3 av analysen av de amerikanska tidskrifterna. Jag kan här konstatera att den är ganska neutralt hållen vad gäller förespråkandet av perspektiv i forskningen om specialpedagogik.

Sammanfattning

Det finns i studierna en stor variation i vad som ses som problematiskt, men tidskriften är den av de nordamerikanska tidskrifterna som förefaller att i högst grad förlägga problem till faktorer utanför individen. Samtidigt är man mindre normativ än de flesta de nordamerikanska tidskrifterna, vilket inte hindrar att normativiteten är påfallande. Problematiseringar rör sig framförallt inom ramen för ett integreringsperspektiv. I några studier studeras aktörsperspektiv. Flera studier är också av mer traditionell karaktär.

Tabell A.9. Land och könsfördelning för artikelförfattare i Remedial and Special Education 2004.

	Män	Kvinnor	
USA	26	50	76
Annat	0	0	0
	26	50	76

Tabell A.10. Antalet artiklar per område i Remedial och Special Education 2004.

Paraprofessionella medarbetare i skolan	Skolutveckling/inkluderande utbildning	Läsning	Anpassningar av läroplan/testning	Evidensbaserad praktik	Barn med "EBD" ²³	Annat
5 ²⁴	4	5	3	5 ²⁵	2	8 ²⁶

6. Learning Disability Quarterly

Allmän beskrivning

Tidskriften innehåller enligt Ebsco "research-based articles with an applied focus related to the field of learning disabilities". Relevanta ämnesområden är "Education; Allied Health". Under år 2004 utgavs 4 nummer med sammanlagt 21 artiklar. Nummer ett och fyra är temanummer som handlar om "learning disabilities" i relation till socioemotionella faktorer respektive identifiering av "learning disabilities". Det första temanumret innehåller flera översikter av forskning inom det övergripande temats delområden. Övriga nummer innehåller framförallt rapportering av empirisk originalforskning med några undantag.

Författarnas kön och land för institutionell tillhörighet

Som kan utläsas av tabell A.11 är ca 65% av författarna kvinnor, och dominansen av författare som har sin institutionella hemvist i USA är stor.

Ämnen

I tabell A.12 visas resultatet av innehållskategoriseringen. Tre teman dominerar nästan helt. En artikel avviker från de andra på så sätt att fem forskare

²³ Emotional och behavioral disorder (EBD).

²⁴ Nr 4 tematiserar detta område.

²⁵ Ett temanummer som handlar om strategier för hur interventioner ska finnas kvar över längre tid. 2 av artiklarna berör läsning och en matematik.

²⁶ 1) Övergång skola-"community" för ungdomar med "disabilities". 2) Analys av artiklar som haft stort inflytande. 3) Kartläggning av Michigans utbildningssystem med avseende på barn med "LD" eller "Mild mental retardation". 4) Utveckling av sociala/beteendefärdigheter hos rörelsehindrade barn. 5) Uppgiftsanalys. 6) Relationen familjer/professionella. 7) High school drop-out och barn med MMR/LD. 8) Språkinervention för barn med "dåliga" kunskaper i engelska.

valt ut sammanlagt 19 arbeten från 2003 (med ett undantag) som de tycker är viktiga. Intressant nog är motivet för detta att underlätta för läsarna att orientera sig i den mängd forskning som publiceras. Tre teman urskiljs i artikeln: forskningsbaserade praktiker, interventioner för barn med "learning disabilities" och implikationer av "RTI/respons to intervention"-modeller (se avsnitt 3).

Perspektiv

Endast i två artiklar i årgången fokuseras olika gruppers perspektiv, å ena sidan genom analys av fokusgrupper och å andra sidan med hjälp av kvantitativa metoder.

Artiklarna har normativa utgångspunkter och tar oftast sin utgångspunkt i kategorin "learning disability". Samtidigt så diskuteras denna kategori kritiskt i ett temanummer om identifiering av "LD", inte minst i den introducerande artikeln. Två andra artiklar behandlar empiriskt och teoretiskt huruvida "responsiveness to instruction" kan användas i identifiering av elever med "learning disability".

I temanumret om "learning disabilities" i relation till socioemotionella faktorer, så är utgångspunkterna mer individinriktade. Man diskuterar och prövar olika faktorer betydelse för uppkomsten av socioemotionella svårigheter hos barn med "learning disabilities" och utfallet av olika interventioner. I artiklarna finns dock ett visst utrymme för att omgivningsfaktorer har betydelse för uppkomsten av socioemotionella svårigheter. I artikeln "Social skills interventions for individuals with learning disabilities" (Kavale och Mostert, 2004) genomförs en meta-analys av forskningen om interventioner och här är dock ett individualiserande perspektiv närmast helt tongivande. Ett liknande perspektiv utmärker också de tre artiklar i de två övriga tidskriftsnumren som handlar om interventioner. I ytterligare två artiklar i dessa båda nummer görs undersökningar där syftet är att undersöka ytterligare problem hos barn med "learning disabilities", dvs. de är också starkt individfokuserade.

Sammanfattning

Många artiklar är av en traditionell karaktär med normativa utgångspunkter, där individen ses som problembärare och där man behöver kartlägga "problembilden" närmare samt hitta adekvata interventioner. Samtidigt finns, framförallt i ett temanummer, en liknande diskussion som i diskuterande artiklar i *Annals of Dyslexia* och *Journal of Learning Disabilities*, där kategorin och den "vanliga" undervisningen problematiseras. Som i dessa andra tidskrifter är denna tendens inte lika tydlig i de empiriska artiklarna.

Tabell A.11. Land och könsfördelning för artikelförfattare i Learning Disability Quarterly 2004.

	Män	Kvinnor	
USA	16	27	46
Annat	5	4	9 ²⁷
	21	31	52

Tabell A.12. Innehållskategorisering av artiklar i Learning Disability Quarterly 2004.

Inlärningssvårigheter i relation till socioemotionala svårigheter/personlighetsfaktorer	Identifiering klassificering av svårigheter ²⁸	Läsvårigheter	Lärares o skolledares syn på inlärningssvårigheter	Urval av viktiga artiklar
8 ²⁹	7	4	1	1

7. Topics in Early Childhood Education

Allmän beskrivning

Tidskriften identifierar enligt Ebsco sitt fokus som "articles, review articles, commentary and book reviews that focus on different aspects of early childhood special education. Topics include staff development, technical assistance, intervention programs, research and practice in early intervention" och man klassificerar tidskriften ämnesmässigt som "Education; Sociology; Psychology; Psychology and Psychiatry; Sociology & Social work". Artiklarna är övervägande rapporter av originalforskning.

Tidskriften är den enda av de sju nordamerikanska tidskrifterna som riktar sig mot förskoleperioden och det s.k. "early intervention" området. Man uppger att man ger ut tre "topical issues" per år, och av de 4 numren år 2004 är ett inriktat mot tillgänglighet av/rekrytering till s.k. "early intervention" program, ett mot inkludering/metodutveckling i förskolan och ett mot familjer (dock är det inte helt entydigt vad temat är). Årgången omfattar sammanlagt 19 artiklar.

²⁷ 3 från Israel, 3 från Spanien, 2 från Australien och 1 från Indien.

²⁸ En av dessa artiklar är en "guide" utgiven av intresseorganisationer (nr. 2, artikel 1). I nummer 4, som tematiserar identifiering av inlärningssvårigheter, är en artikel på temat skriven av personal vid utbildningsdepartementet.

²⁹ Det första numret är ett temanummer om området med sex artiklar.

Författarnas kön och land för institutionell tillhörighet

Alla författare är från USA och 80% är kvinnor (se tabell A.13).

Ämnen

Tematiseringen (tabell A.14) visar att det är en spridning mellan många olika ämnen, men fokus på EI, familjer och relaterade faktorer dominerar.

Perspektiv

Fyra studier är mer renodlat kvalitativa (tematiserande), i två blandas kvalitativa/kvantitativa metoder och i två studeras aktörsperspektiv med kvantitativa metoder. Artiklarna är normativt orienterade, men i mindre grad än i flertalet av de andra nordamerikanska tidskrifterna.

Frågeställningar och utgångspunkter är nära förknippade med den lagstiftning och de praktiker som finns i USA vad gäller dessa barn. Utgångspunkten är barn som har rätt till olika insatser utifrån olika kriterier som har att göra med brister hos det enskilda barnet. Studierna i ett temanummer fokuserar alltså kriterier för och tillgänglighet till sådana program. Under senare år har ideologi och lagstiftning fokuserat familjens betydelse för dessa barn och ett flertal artiklar fokuserar direkt och mer indirekt professionellas arbete med familjer. Sådana professionella insatser genomförs ju traditionellt i form av teamarbete. Teorier som varit inflytelserika i området har pekat på hur barns utveckling är beroende av interaktioner i olika kontexter. Exakt hur det problematiska i barnets utveckling förhandlas inom ramen för dessa familjeinterventioner är svårt att avgöra. Men eftersom barnets kontext under tidiga år i detta sammanhang utgörs just av familjen, så är det ju inte speciellt konstigt att problemet framförallt placeras i detta system, även om andra faktorer utanför familjesystemet också problematiseras.

Ett antal studier i ett temanummer handlar om inkludering/integrering/metodutveckling i förskolemiljöer. Här finns det studier som i hög grad fokuserar barnets anpassning till omgivningen, medan andra i högre grad inbegriper förändringar i miljön. Således förstås problematiken då på olika sätt, men i alla fall inom ramen för ett integreringsperspektiv.

I två studier i årgången så fokuseras på bakgrundsfaktorer, varav flera kan karakteriseras som sociologiska.

Sammanfattning

Aktörsperspektiv studeras i flera studier. EI, familj och näraliggande faktorer utgör vanliga ämnen. Studierna är förankrade i ett liknande synsätt som

finns uttryckt i lagstiftningen inom området. Problem placeras både inom familjesystemet och ibland hos professionella och i förskolemiljöer. I de senare studierna handlar det framförallt om integration. Utgångspunkterna är normativa, men i mindre grad än i andra nordamerikanska tidskrifter.

Tabell A.13. Land och könsfördelning för artikelförfattare i Topics in Early Childhood Special Education 2004.

	Män	Kvinnor	
USA	13	52	65
Annat	–	–	–
	13	52	65

Tabell A.14. Innehållskategorisering av artiklar i Topics in Early Childhood Education 2004.

Tillgänglighet/koordinering av EI-program	Familjer	Inkludering	Metodik	Annat
5 ³⁰	4	2 ³¹	2 ³²	2 ³³

³⁰ I nr 2 tematiseras detta område.

³¹ Av barn med autism respektive med "significant disabilities".

³² "Peer-modelling" vid autism respektive "positive behavior support" för barn med "challenging behaviors".

³³ 1) Mor-barn kommunikation. 2) Implementering av forskning. 3) Team-arbete. 4) Redskap för utvärdering. 5) Riskfaktorer vid språkutveckling. 6) Träning av personal.

För att stimulera till diskussion om det utbildningsvetenskapliga området och dess fortsatta utveckling har Utbildningsvetenskapliga kommittén vid Vetenskapsrådet bett några forskare att belysa olika teman med anknytning till kommitténs uppdrag.

I denna rapport kartlägger docent Claes Nilholm, Örebro universitet den internationella forskningen om specialpedagogik. Rapporten utgår från vad forskarsamhället betraktar som viktig forskning genom att identifiera internationella forskningsarenor, främst via internationella tidskrifter inom området. Artiklarna i inflytelserika tidskrifter på arenorna analyseras med avseende på författares kön och land för institutionell tillhörighet, ämnesinnehåll samt de perspektiv på området som artiklarna uttrycker. Analysen av den internationella forskningen diskuteras i relation till svensk forskning om specialpedagogik. Olika framtida utvecklingsvägar för forskningen identifieras och diskuteras.

Regeringsgatan 56 103 78 Stockholm Tel 08-546 44 000 Fax 08-546 44 180 vetenskapsradet@vr.se www.vr.se

Vetenskapsrådet är en statlig myndighet som utvecklar och finansierar grundforskning av högsta kvalitet inom alla vetenskapsområden. Vetenskapsrådet arbetar med forskningsfinansiering, strategi och analys samt forskningsinformation. Målet är att Sverige ska vara en ledande forskningsnation.

ISSN 1651-7350
ISBN 91-7307-091-2
